

Mazowsze

ANALIZY I STUDIA

10

Założenia programu działań
w Obszarach Problemowych
Obszar Mławsko-Żuromiński

**Założenia programu działań
w Obszarach Problemowych**

Obszar Mławsko-Żuromiński

Warszawa, 2007

Opracowanie/Wydawca
Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego
ul. Lubelska 13
03-802 Warszawa
tel. (022) 518 49 00
fax (022) 518 49 49
e-mail: biuro@mbpr.pl

Dyrektor Biura
prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Zastępcy dyrektora
mgr Bartłomiej Kolipiński
dr arch. Tomasz Sławiński

Dyrektor Oddziału Terenowego w Ciechanowie
mgr inż. arch. Monika Brzeszkiewicz-Kowalska

Redakcja:
dr Dariusz Piotrowski

**Wykonano przez Oddział Terenowy w Ciechanowie
przez zespół w składzie:**
mgr inż. arch. Monika Brzeszkiewicz-Kowalska
mgr Józefa Marciniak
mgr Zofia Tyszkiewicz
mgr inż. Elżbieta Goryszewska
arch. Grzegorz Piekarski
arch. Sławomir Tabor

Korekta językowa:
Jadwiga Czowgan

Opracowanie graficzne:
Teresa Bujakowska

Tłumaczenie:
mgr Konrad Szylar

Redakcja techniczna, skład i łamanie:
Tomasz Cybulski
Anna Zielińska

**Mazowsze
Analizy i Studia**

Zeszyt 2(10)/2007

„Założenia programów działań w obszarach problemowych. Obszar Mławsko-Żuromińskim”

ISSN 1896-6322

Spis treści:

WSTĘP	5
I. UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZE I KULTUROWE	7
1. Uwarunkowania przyrodnicze.....	7
1.1. Położenie i rzeźba terenu.....	7
1.2. Wody powierzchniowe i podziemne	8
1.3. Surowce naturalne	9
1.4. Obszary objęte ochroną prawną	10
2. Dziedzictwo kulturowe	13
2.1. Uwarunkowania historyczne	13
2.2. Zabytki dziedzictwa kulturowego	14
II. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE.....	17
1. Ludność	17
2. Bezrobocie.....	19
3. Sieć osadnicza	21
4. Wykształcenie mieszkańców.....	21
5. Szkolnictwo ponadgimnazjalne i wyższa.....	22
6. Aktywność społeczna.....	23
7. Aktywność samorządów lokalnych.....	26
III. UWARUNKOWANIA EKONOMICZNE	28
1. Rolnictwo i leśnictwo.....	28
2. Pozarolnicza działalność gospodarcza	32
3. Turystyka.....	35
4. Instytucje otoczenia biznesu.....	39
5. Sytuacja ekonomiczna samorządów gminnych.....	42
5.1. Dochody budżetowe gmin.....	42
5.2. Wydatki budżetowe gmin.....	45
5.3. Dochody pozabudżetowe gmin	45
5.4. Środki finansowe UE oraz budżetu województwa mazowieckiego w 2005 r.	46
IV. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	48
1. Zaopatrzenie w wodę	48
2. Gospodarka ściekowa.....	49
3. Gospodarka odpadami.....	53

4.	Komunikacja	56
4.1.	Transport drogowy	56
4.2.	Transport kolejowy	60
4.3.	Elektroenergetyka.....	60
4.4.	Gazownictwo i ciepłownictwo	60
V.	ANALIZA ROZWOJU OBSZARU – METODA SWOT	
	I PROBLEMY ROZWOJU.....	63
1.	Mocne i słabe strony rozwoju Obszaru Mławsko-Żuromińskiego	63
2.	Główne problemy rozwoju obszaru	64
VI.	ZAŁOŻENIA PROGRAMU DZIAŁAŃ W MŁAWSKO-ŻUROMIŃSKIM	
	OBSZARZE PROBLEMOWYM	65
1.	Zgodność z podstawowymi dokumentami wyznaczającymi rozwój województwa mazowieckiego.....	65
2.	Cele rozwoju mławsko-żuromińskiego obszaru problemowego	68
3.	Horyzont czasowy „Założeń programu działań w mławsko-żuromińskim obszarze problemowym”	75
VII.	INSTRUMENTY POLITYKI PRZESTRZENNEJ	96
	PODSUMOWANIE.....	97
	SPIS ŹRÓDEŁ	99
	STRONY INTERNETOWE	101
	SPIS MAP	101
	SPIS TABEL	102
	STRESZCZENIE	103

WSTĘP

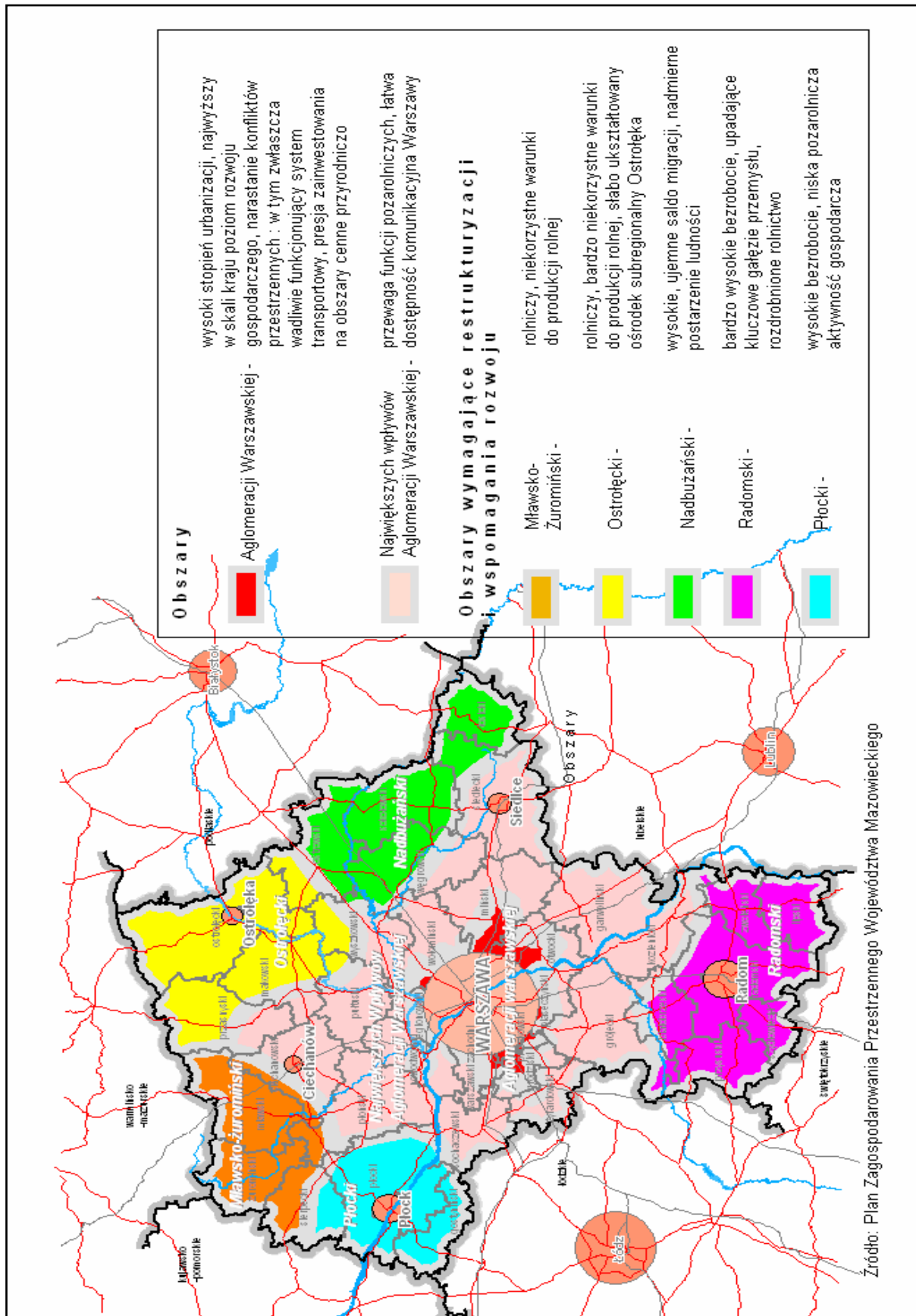
„Założenia programu działań w mławsko-żuromińskim obszarze problemowym” jest opracowaniem wynikającym z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, w którym wyodrębniono 5 obszarów problemowych cechujących się kumulacją negatywnych cech przestrzeni geograficzno-ekonomicznej. Są to: obszar radomski, płocki, ostrołęcki, nadbużański i mławsko-żuromiński, które różnią się rodzajem i skalą występowania problemów.

Celem Programu jest podjęcie działań prowadzących do zmniejszenia dysproporcji w rozwoju gmin w powiatach: mławskim, żuromińskim i częściowo ciechanowskim i płockim, a tym samym zwiększenia spójności terytorialnej województwa mazowieckiego. Do wymienionych obszarów Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa kieruje politykę przestrzenną mającą na celu przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom i tendencjom, jak również przypisuje określone działania, jakie muszą podjąć samorzady gmin, powiatów wspólnie z samorządem województwa i administracją rządową. Opracowanie „Programu działań w mławsko-żuromińskim obszarze problemowym” ma pomóc w zdefiniowaniu konkretnych przedsięwzięć podporządkowanych określonym politykom i celom rozwoju.

Szczegółowa analiza uwarunkowań rozwoju obszaru potwierdziła wszystkie wymienione negatywne cechy obszaru, co w praktyce oznacza stagnację gospodarczą, a nawet regres. Wyniki analizy skłoniły do poszukiwania kierunków działania, które zahamowałyby dalszą degradację obszaru i wygenerowałyby impulsy rozwojowe. Takim działaniem jest stworzenie programu operacyjnego, który pozwoli na wsparcie środkami finansowymi pochodzącymi z Unii Europejskiej oraz krajowymi środkami publicznymi działań na rzecz rozwoju obszaru.

Opracowanie opracowano w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie, przez Oddział Terenowy w Ciechanowie przy współpracy Urzędu Marszałkowskiego – Delegatura w Ciechanowie i samorządów gminnych.

Mapa 1. Obszary polityki przestrzennej

I. UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZE I KULTUROWE

1. Uwarunkowania przyrodnicze

1.1. Położenie i rzeźba terenu

Obszar Mławsko-Żuromiński według regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski (J. Kondracki) leży na pograniczu makroregionu Niziny Północnomazowieckiej i Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego. Większość powierzchni zaliczona jest w części centralnej do mezoregionu Równiny Raciąskiej, we wschodniej do Wzniesień Mławskich, zachodniej do mezoregionu Równiny Urszulewskiej. Niewielkie obrzeża części południowo-wschodniej należą do Wysoczyzny Ciechanowskiej, południowo-zachodniej do mezoregionu Wysoczyzny Płońskiej. Warstwy powierzchniowe terenu wykształcone zostały w okresie plejstoceniowym, czyli lodowcowym i holoceniowym zwanym epoką polodowcową. Obszar przykrywany utworami akumulacji lodowcowej, które tworzą wzgórza moren czołowych i bocznych oraz zniwelowane równiny morenowe. Pierwotnie ukształtowane formy uległy znacznemu złagodzeniu, o czym zadecydowały późniejsze procesy klimatyczne, eoliczne i denudacyjne, a obecnie gospodarza działalność człowieka. Najlepiej zachowały się wzgórza morenowe w północno-wschodniej części obszaru w rejonie gminy Wieczfnia Kościelna i Dzierzgowo o wysokości dochodzącej do 200 m n.p.m., których znaczne powierzchnie porastają lasy. Tereny spływu wód lodowcowych w rejonach obecnie płynących rzek Wkry i Raciążnicy tworzą rozległe i podmokłe doliny. Poziom wód gruntowych na obszarach naturalnych dolin utrzymuje się dość płytko – miejscami do ok. 0,5 m p.p.t. Większość terenów dolinnych pokrywają trwałe użytki zielone.

Warstwę powierzchniową obszaru budują utwory przemieszane z wysoczyzn morenowych, reprezentowane przez gliny zwałowe oraz wzgórza moren bocznych i czołowych z utworami terenów dolinnych zbudowanych z piasków i żwirów różnych frakcji, z licznie występującymi głazami narzutowymi a także pyłami akumulacji wodno-lodowcowej. W rejonie dolin cieków i naturalnych obniżen występują słabo wykształcone, najmłodsze osady holoceniowe, głównie torfy, namuły i piaski próchniczne o wysokim poziomie wód gruntowych.

Obszar położony w północnej części województwa mazowieckiego podzielony jest administracyjnie na 22 gminy, z których 10 należy do powiatu mławskiego, 6 do powiatu żuromińskiego, 4 do powiatu ciechanowskiego i 2 do płońskiego. Wyróżnić możemy 2 gminy miejskie: Mławę i Raciąż, 3 miejsko-wiejskie Żuromin, Glinojec i Bieżeń i 17 gmin wiejskich. Miasto Mława i Żuromin są siedzibami powiatów.

Teren oddalony jest w linii prostej od Warszawy od około 70 – 120 km, podobnie jak od Olsztyna i Torunia.

Nadrzędny system komunikacji tworzy przebiegająca w części wschodniej obszaru linia kolejowa E-65 Warszawa – Gdańsk i droga ekspresowa E7 (Gdańsk – Kraków – Chyżne oraz 5 dróg wojewódzkich: nr 541, nr 544, nr 561, nr 563 i nr 616).

Powierzchnia obszaru, wynosi około 2730 km², co stanowi 7,6% powierzchni województwa. Struktura użytkowania gruntów przedstawia się następująco:

- użytki rolne: 72,8% (woj. mazowieckie 63,2%),
- lasy i grunty leśne: 18,8% (woj. mazowieckie 22,3%),
- pozostałe tereny: 8,4%.

Teren jest płaski lub lekko falisty. Najwyżej położone są rejony północnej i północno-wschodniej części, gdzie wysokość bezwzględna na wschód od miejscowości Brzozowo Łęg, gmina Dzierzgowo dochodzi do 204,8 m n.p.m, najniższe tereny leżą w dolinie rzeki Raciążnicy – 106,1 m n.p.m. w miejscowości Kraszewo Gaczuły, gmina Raciąż. Różnica wysokości całego obszaru wynosi 98,7 m. Średnia wysokość większości obszaru kształtuje się na poziomie 120 – 140 m n.p.m.

Podsumowanie:

- Peryferyjne położenie obszaru w północnej części województwa mazowieckiego, niewielka odległość (70 – 120 km) od Warszawy, Olsztyna i Torunia.
- Korzystne położenie części obszaru w stosunku do istniejącego układu komunikacji kolejowej i drogowej.
- Płasko-faliste ukształtowanie powierzchni terenu korzystne dla osadnictwa i rolnictwa.
- Duży udział terenów dolinnych, w większości zajętych przez trwałe użytki zielone umożliwiające rozwój hodowli bydła.
- Niższy od średniej wojewódzkiej udział lasów zajmujących 18,8% powierzchni (województwo mazowieckie 22,3%).

1.2. Wody powierzchniowe i podziemne

Centralna część Obszaru Mławsko-Żuromińskiego położona jest w zlewni rzeki Wkry (III rzędu), będącej prawym dopływem rzeki Narwi. Wkra przepływa z północnego zachodu na południowy wschód, zbierając liczne ciekę, z których do większych lewobrzeżnych dopływów należą: Luta, Mławka, Topielica, Wisiołka, Rosica, i Łydynia, do prawobrzeżnych: Swojęcianka, Nowa Rzeka i Raciążnica. Zachodnią część analizowanego obszaru odwadnia górna Skrwa Prawa (II rzędu), płynąca w kierunku południowo-zachodnim, bezpośrednio do Wisły. Z obrzeży północno-wschodnich wody powierzchniowe odprowadza rzeka Orzyc (III rzędu), która w swoim górnym odcinku płynie na północny-wschód, a po opuszczeniu omawianego terenu zmienia kierunek na przeciwny i wpada do Narwi. Istniejące ciekę, jako typowo nizinne, płyną wzdłuż rozległych, zabagnionych tarasów pokrytych naturalnymi użytkami zielonymi.

Największy zbiornik retencyjny Ruda o powierzchni około 39 ha zlokalizowany jest na rzece Mławce. Brak większych zbiorników i budowli hydrotechnicznych ogranicza retencjonowanie wód powierzchniowych.

Większość badanych wód powierzchniowych w roku 2003 zaliczona była do III klasy czystości, co oznacza, że są to wody niskiej jakości. Zagrożeniem ich stanu czystości oprócz punktowo wprowadzanych zanieczyszczeń są spływy obszarowe z terenu użytków rolnych. Wody powierzchniowe zanieczyszczone są głównie substancjami powstałymi w wyniku stosowania nawożenia naturalnego i chemicznego, środków ochrony roślin oraz z istniejącej zabudowy. Wśród zanieczyszczeń występują związki azotu, fosforu, potasu, wapnia.

Czwartorzędowy poziom wodonośny stanowi najbardziej zasobny zbiornik wód podziemnych o znaczeniu użytkowym, zaspokajający w całości zapotrzebowanie na wodę. Jego rozpoznanie jest zróżnicowane: dobre – w okolicach Mławy, Żuromina i Raciąża, gdzie duże zapotrzebowanie na wodę zmusiło do odwiercenia dużej liczby otworów studziennych, słabe, gdzie pierwsza napotkana warstwa wielkością zasobów zaspokajała niewielkie zapotrzebowanie. Charakteryzuje się zmienną głębokością występowania, różną miąższością i wydajnością uzyskiwaną z poszczególnych ujęć oraz zróżnicowanym stopniem izolacji.

Strop tych utworów występuje przeważnie na głębokości od kilkunastu do około 100 m p.p.t., natomiast ich miąższość wynosi kilkanaście metrów, przy czym na obszarze struktur kopalnych osiąga 20 – 60 m. Największe potencjalne wydajności możliwe do uzyskania z pojedynczego otworu mogą osiągnąć wartość 100 m³/godz., a nawet większą i występują głównie w obrębie tzw. Głównych Zbiorników Wód Podziemnych: *Działdowo* i *Górna Łydynia*. Pozostały obszar charakteryzują zróżnicowane warunki hydrogeologiczne, w przewadze – korzystne, z niewielkimi enklawami obszarów bezwodnych.

Wody geotermalne należą do rozległego grudziądzko-warszawskiego okręgu geotermalnego. Sieć głębokich odwiertów pozwala stwierdzić występowanie warstw zbiornikowych z wodami geotermalnymi o temperaturze w stropie 40 – 50 na głębokości 1500 – 1800 m p.p.t. w utworach liasu (dolnej jury) i o temperaturze około 30° w utworach dolnej kredy na

głębokości ok. 1000 m p.p.t. Wody te mogą być przydatne dla pozyskania energii cieplnej, rekreacji i rolnictwa.

Podsumowanie:

- Obszar należy do niezbyt zasobnych w wody powierzchniowe o niskiej klasie czystości.
- Brak większych zbiorników i budowli hydrotechnicznych zmniejsza retencjonowanie wód powierzchniowych. Największy zbiornik retencyjny Ruda (o pow. ok. 39 ha) zlokalizowany na rzece Mławce wykorzystywany jest również dla celów rekreacyjnych – występuje konieczność zatrzymania odpływu wód powierzchniowych.
- Obszar położony jest w rejonie zasobnych 2 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych: Działdowo i Górna Łydynia. Potencjalne wydajności możliwe do uzyskania z pojedynczego otworu mogą osiągnąć wartość 100 m³/godz.
- Wody geotermalne występujące na głębokości ok. 1000 m p.p.t. (dolna kreda) osiągają temperaturę 30°, na głębokości 1500 – 1800 m p.p.t. temperaturę w stropie 40° – 50° (w utworach liasu – dolnej jury) mogą być przydatne dla pozyskania energii cieplnej, rekreacji i rolnictwa.

1.3. Surowce naturalne

Na Obszarze Mławsko-Żuromińskim występują głównie złoża surowców pospolitych, tj. kruszywa naturalnego i piasków kwarcowych. Według „Bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce” na koniec 2003 r. było udokumentowanych 41 złóż kruszywa naturalnego, które stanowiły 6,6% zasobów województwa mazowieckiego. Do najbardziej zasobnych należą eksploatowane złoża kruszywa naturalnego w Kanigówku (gm. Ciechanów) o zasobach geologicznych bilansowych – 9,9 mln. ton, w Gościszce – 5,4 mln ton i Osówce – 2,3 mln ton (gm. Kuczbork Osada) i eksploatowane okresowo złożo w Lipowcu Kościelnym – 3,3 mln ton, nie eksploatowane 2 złoża w Rzęgnowie (gm. Dzierzgowo) o zasobach 5,0 i 1,4 mln ton i Rudzie (gm. Lubowidz) o zasobach 4,4 mln ton (Mapa 2).

Wydobycie kruszywa naturalnego prowadzone jest obecnie w 14 odkrywkach, okresowe w 5 odkrywkach zaniedbano eksploatacji w 7 złożach. Ponadto szczegółową dokumentację geologiczną (w kategorii A+B+C₁) posiada 14 złóż kruszywa a wstępną dokumentację (w kat. C₂) 1 złożo.

Kruszywo naturalne wykorzystywane jest głównie na potrzeby drogownictwa i budownictwa. W rejonach surowcowych brak jest większych zakładów produkcji materiałów budowlanych. Niewielkie zakłady produkcyjne istnieją w Lipowcu Kościelnym i Żurominie oraz okresowo uruchamiane zależnie od lokalnych potrzeb mieszkańców.

Złoża piasków kwarcowych występują w Raciążu (1 złożo), we wsi Raciąż Pólka, gm. Raciąż (1 złożo) oraz we wsi Augustowo, gm. Strzegowo (1 złożo). Złoża te mimo znacznych zasobów nie są eksploatowane. Złożo piasków kwarcowych do produkcji cegły wapienno-piaskowej w Augustowie o zasobach geologicznych ok. 5 mln m³ jest rozpoznane wstępnie (w kat. C₂), a w rejonie Raciąż Pólka o zasobach około 0,5 mln m³ rozpoznano szczegółowo (w kat. A+ B+C₁). Szczegółowo rozpoznane jest również złożo piasków kwarcowych do produkcji betonów komórkowych w Raciążu o zasobach 2,5 mln m³.

Podsumowanie:

- Małe zróżnicowanie występujących kopalin pospolitych, wśród których dominują kruszywa wykorzystywane głównie na lokalne potrzeby drogownictwa i budownictwa oraz piaski kwarcowe do produkcji cegły wapienno-piaskowej i betonów komórkowych.
- Duża zasobność nie eksploatowanych złóż piasków kwarcowych w rejonie Augustowa, gmina Strzegowo i w Raciążu Pólkach, gmina Raciąż.
- Brak większych zakładów produkujących materiały budowlane.

1.4. Obszary objęte ochroną prawną

Najcenniejsze walory środowiska naturalnego zostały objęte różnymi formami ochrony prawnej. Należą do nich: fragment Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, rezerваты przyrody, stanowisko dokumentacyjne, zabytkowe parki dworskie i parki wiejskie, pomniki przyrody oraz użytki ekologiczne. Większość wymienionych form położona jest na obszarach chronionego krajobrazu zapewniających ciągłość układów przyrodniczych, i swobodną migrację flory i fauny między obszarami o najwyższym reżimie ochrony, tj. rezerwatami i parkami krajobrazowymi, tworząc tzw. „korytarze ekologiczne”. Największy udział obszarów chronionych występuje w gminach: Siemiątkowo, Lutocin, Strzegowo, Lipowiec Kościelny, Dzierzgowo, Lubowidz (70,0% – 100%). Tereny północnej części obszaru zostały zaliczone do Wieluńsko-Rzęnowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, wschodnie do Kraśnicko-Kosmowskiego, południowe do Nadwkrzańskiego i zachodnie do Międzyrzecza Skrwy i Wkry. Łącznie ochroną prawną objęte zostało 50,5% powierzchni analizowanego obszaru (Mapa 2).

Północna część gminy Lubowidz, o pow. 5230,1 ha, ze znacznym udziałem borów sosnowych, włączona została do Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Celem jego utworzenia była ochrona wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych.

Na omawianym obszarze występuje 6 rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 498,11 ha, i 1 stanowisko dokumentacyjne (514,96 ha). Są to:

- rezerwat leśny Dolina Mławki w gm. Szreńsk o powierzchni 147,41 ha,
- rezerwat florystyczno-leśny Baranie Góry w gm. Lipowiec Kościelny o powierzchni 176,62 ha,
- rezerwat leśno-krajobrazowy Olszyny Rumockie w gm. Lipowiec Kościelny o powierzchni 149,51 ha,
- rezerwat leśny Lekowo w gm. Regimin o powierzchni 5,31 ha,
- rezerwat leśny Modła w gm. Regimin o powierzchni 9,36 ha,
- rezerwat przyrody Gołuska Kępa, gm. Biezuń powierzchni 9,9 ha,
- rezerwat przyrody „Ostrówek” w gminie Wieczfnia Kościelna,
- stanowisko dokumentacyjne p.n. Morena Ręgnowska w gm. Dzierzgowo – pow. 514,96 ha.

Opracowano również dokumentację przyrodniczą dla rezerwatu „Bielawy Gołuskie” o pow. 128 ha (gm. Biezuń, Siemiątkowo) i „Bagny Siemcicha” o pow. 498 ha (gm. Żuromin i Lutocin), a także wskazano do objęcia ochroną tereny położone w dolinie rzeki Orzyc.

Ochroną prawną objęte są licznie występujące parki dworskie i parki wiejskie, pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej, a także użytki ekologiczne.

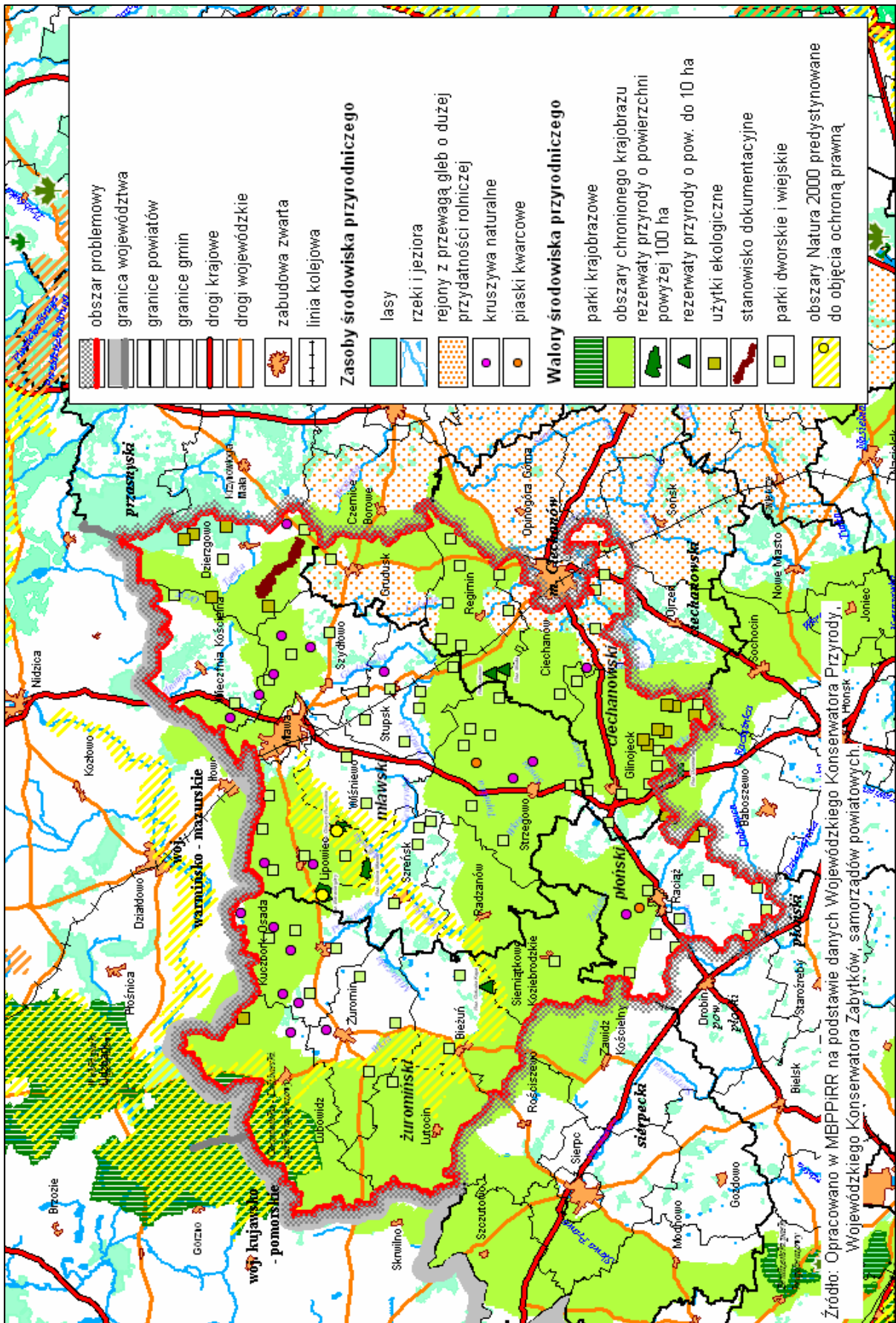
W celu zachowania spójności sieci europejskiej w projekcie Natura 2000 wyznaczono specjalne obszary ochrony siedlisk tworzone na podstawie Dyrektywy Siedliskowej oraz obszary specjalnej ochrony ptaków tworzone na podstawie Dyrektywy Ptasiej. Na liście obszarów proponowanych do ochrony w propozycji rządowej z 2004 r. znalazły się rezerваты Barania Góra i Olszyny Rumockie z gminy Lipowiec Kościelny oraz ostoja ptasia Doliny Wkry i Mławki. Do czasu zatwierdzenia powyższych obszarów w ich granicach nie należy podejmować działań mogących w sposób znaczący pogorszyć stanu siedlisk lub negatywnie wpłynąć na ochronę ptaków.

Cały Obszar Mławsko-Żuromiński jest włączony do obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski, w obrębie którego należy przestrzegać zasady ekorozwoju poprzez maksymalne wykorzystanie odnawialnych zasobów natury i utrzymanie równowagi ekologicznej, w tym: ochronę krajobrazu, unikatowych biocenoz, różnorodności zasobów genetycznych.

Podsumowanie:

- 50,5 % Obszaru Mławsko-Żuromińskiego objęte jest różnymi formami ochrony prawnej. Są to rezerwaty, fragment parku krajobrazowego, parki zabytkowe i wiejskie, obszary chronionego krajobrazu, specjalne obszary ochrony siedlisk i ptaków Natura 2000, użytki ekologiczne i stanowisko dokumentacyjne.
- Zasady gospodarowania na obszarach chronionych wymagają czynnej ochrony ekosystemów wodnych i leśnych.

Mapa 2. Zasoby i walory środowiska przyrodniczego

2. Dziedzictwo kulturowe

2.1. Uwarunkowania historyczne

Potencjał kulturowy obszaru tworzy krajobraz kulturowy powstały w wyniku wielowiekowej działalności człowieka. Jest to krajobraz tradycyjny, charakteryzujący się różnorodnością walorów historycznych, do których należy nie tylko zagospodarowanie i urządzenie przestrzeni, lecz również pamięć i tradycja, czyli czas i miejsca wydarzeń historycznych. Zasoby dziedzictwa kulturowego występują w postaci różnorodnych typów obiektów, założeń i zespołów, z których najcenniejsze zostały wpisane do rejestru zabytków.

Większość jednostek osadniczych posiada bogatą przeszłość historyczną. Korzystne położenie na ważnych szlakach handlowych i przywileje lokacyjne korzystnie wpływały na osadnictwo, w tym również na rozwój miast. Dawne miasta historyczne to:

- Biezuń, Szreńsk, Radzanów – lokacja XII – XIV wiek,
- Kuczbork, Mława, Raciąż – lokacja XV wiek,
- Lubowidz, Poniatowo, Niedzbórz (gmina Strzegowo) – lokacja XVI wiek,
- Żuromin – lokacja XVIII wiek.

Historia **Radzanowa**, który był gniazdem rodowym rodziny Radzanowskich herbu Prawdzie sięga XIII wieku. W 1400 roku dziedzic Radzanowa Janusz uzyskał od księcia mazowieckiego Siemowita IV przywilej na założenie miasta na prawie chełmińskim. Prawdopodobnie w tym okresie został wzniesiony w rozlewisku Wkry zamek murowany otoczony fosą, zniszczony w czasie wojen szwedzkich. Dziś pozostały po nim jedynie wały obronne. Przez wiele wieków Radzanów był silnym ośrodkiem gospodarczym. Prężnie rozwijało się rzemiosło, szczególnie sukiennictwo. W 1532 roku król Zygmunt I Stary nadał przywilej radzanowskiemu sukiennikom zezwalający na używanie własnej cechy na produkowanych suknoch. Największy rozkwit Radzanowa przypadła na II połowę XVI wieku, kiedy to liczył 500 mieszkańców. W drugiej połowie XVIII wieku na dużą skalę zaczęli osiedlać się w Radzanowie Żydzi. W okresie XVII – XIX wieku nastąpił regres gospodarczy i demograficzny, a w 1869 roku Radzanów podzielił los innych miast Królestwa Polskiego i po blisko pięciu wiekach utracił prawa miejskie, których nigdy nie odzyskał.

Osada rybacka **Biezuń** w 1406 roku uzyskała prawa miejskie, utraciła je również w 1869 roku, by w 1993 roku ponownie stać się miastem. Od 1703 roku miasto było własnością rodu Zamojskich, którym zawdzięczało swój rozkwit. Andrzej Zamojski, kanclerz wielki koronny, odrestaurował zamek, który w latach 1766–80 przebudowany został na barokowy pałac z elementami klasycystycznymi. W pałacu odbywały się w latach 1776–78 posiedzenia Komisji Praw z udziałem Józefa Wybickiego i Stanisława Staszica. Bywał tu również król Stanisław August Poniatowski wraz z orszakiem kadetów, wśród których był między innymi Tadeusz Kościuszko.

Pierwsze wzmianki o **Mławie** pochodzą z 2 połowy XIV wieku. Lokacja miasta na prawie chełmińskim nastąpiła w 1429 r. Miasto rozwinęło się dzięki korzystnemu położeniu na szlakach handlowych i licznym przywilejom królewskim.

Pierwsze wzmianki o **Raciążu** jako grodzie obronnym pochodzą z XI wieku, od XIII wieku był siedzibą kasztelana. W 1425 r. nastąpiła lokacja miasta na prawie chełmińskim. Miast było własnością książąt mazowieckich, Korony a następnie biskupów płockich.

Pierwsze wzmianki o wsi **Lubowidz** pochodzi z połowy XIV wieku, kiedy Bolesław II podarował wieś Wojciechowi i Mikołajowi Nagórkom, równocześnie przenosząc ją na prawo niemieckie. W 1531 roku król Zygmunt Stary nadał wsi prawa miejskie, które utraciła po zniszczeniach wojen szwedzkich. W 1968 roku w wyniku pożaru całkowitemu i bezpowrotnemu zniszczeniu uległa drewniana, zabytkowa zabudowa.

Miasto **Żuromin** założył w 1765 roku Andrzej Zamojski, kanclerz wielki koronny, lecz źródła historyczne wspominają o wsi Żuromin już w XIII wieku, która była jednym z głów-

nych ośrodków obszernych dóbr bieżuńsko-żuromińskich. W 1869 roku Żuromin, podobnie jak inne miejscowości w Królestwie Kongresowym zdegradowany został do osady miejskiej. Prawa miejskie odzyskał dopiero w 1925 roku. W roku 1956 został miastem powiatowym, podobnie jak po reformie administracyjnej w 1998 r.

Leżąca nad rzeką Wkrą wieś **Glińnojeck** wspomniana jest już w dokumencie pochodzącym z 1403 roku, jednak dopiero rok 1859 zapoczątkował okres jej dynamicznego rozwoju. Stało się to za sprawą Spółki Ziemskiej Balicki i Mayzler, która wybudowała cukrownię „Izabelin”. Powstanie cukrowni, która stała się na długie lata nie tylko miejscem pracy, lecz również ośrodkiem życia kulturalnego i sportowego spowodowało szybki rozwój miejscowości. Prawa miejskie uzyskał Glińnojeck w 1993 roku.

Zgodnie z badaniami prowadzonymi przez prof. Pawła Swianiewicza i dr Wojciecha Dziemianowicza z Zakładu Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego obecne zróżnicowania regionalne w rozwoju społeczno-gospodarczym wyraźnie wskazują na uwarunkowania historyczne. Obszar, na którym podczas zaborów prowadzona była celowa polityka stagnacji zatracił swój impuls rozwojowy. Przez prawie 100 lat od odzyskania niepodległości gminy położone na peryferiach zaborów nie zdołały zmienić swojej słabej pozycji względem pozostałych obszarów kraju¹. Okres powojennej industrializacji i 10-letniej transformacji również nie wpłynął na znaczącą poprawę ich sytuacji.

Podobne badania prowadzone przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową w Gdańsku w latach 2001 i 2003 dotyczyły atrakcyjności inwestycyjnej małych miast Północnego Mazowsza, niebędących siedzibami powiatów. W rankingu, w którym analizowano czynniki podobne jak w niniejszym opracowaniu Raciąż znalazł się poza klasyfikacją, natomiast Bieżuń nie został wzięty pod uwagę².

Z prowadzonych badań wynika teza, że rozwój obecnych obszarów problemowych nie będzie opierał się o inwestycje kapitału prywatnego. Szansą rozwoju mogą być pozabudżetowe środki finansowe, które pomogą wyzwolić endogeniczne czynniki rozwoju, a których wykorzystanie będzie zależało od aktywności społeczeństwa i samorządów lokalnych.

2.2. Zabytki dziedzictwa kulturowego

Do ważniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego należą:

Cenne krajobrazy historyczne, w tym:

- zabytkowe układy przestrzenne miasta **Bieżunia, Mławy, Raciąży i Żuromina**,
- zabytkowe układy przestrzenne wsi: **Kuczbork, Niedzbórz, Szreńsk, Radzanów**.

Architektura sakralna:

- Zespół sakralny w **Poniatowie, Chamsku i Żurominie** (gmina Żuromin),
- Zespół sakralny w **Bieżuniu**,
- Zespół sakralny w **Gradzanowie Kościelnym** (gmina Siemiątkowo),
- Zespół sakralny i klasztor w **Ratowie**, kościół filialny w **Bońkowie Kościelnym**, synagoga w **Radzanowie** (gmina Radzanów),
- Kościół parafialny pw. Św. Anny w **Strzegowie**, kościół filialny pw. Św. Krzyża w **Drogiszce**, kościół parafialny pw. Św. Mikołaja w **Niedzborzu** (gmina Strzegowo),
- Kościół parafialny z 1531 r. w **Szreńsku**,
- Kościół drewniany w **Malużynie** (gm. Glińnojeck),
- Kościół neogotycki z ok.1875 r. i synagoga w **Raciąży**,

¹ Por. Pasywność samorządów lokalnych jako czynnik utrwalający zróżnicowania regionalne w Polsce w świetle członkostwa w UE. Projekt realizowany przez Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005.

² Por. „Zacofani na zawsze?”, Wspólnota nr 39 z 2001 r., Wspólnota nr 27 z 2003 r.

- Kościół drewniany, kaplica drewniana z XVII wieku w **Grzebsku** (gm. Wieczfnia Kościelna).

Założenia dworskie i pałacowe

Gmina Żuromin

- zespół dworski w Poniatowie, w skład którego wchodzi dwór drewniany, zdewastowany, park krajobrazowy z XIX wieku o czytelnej kompozycji przestrzennej i dosyć dobrze zachowanym drzewostanie,
- zespół dworski w Kliczewie Małym – dwór murowany, park krajobrazowy, XIX wiek,
- zespół dworski w Chamsku – dwór murowany, zdewastowany i park krajobrazowy z dość dobrze zachowanym drzewostanem, XIX wiek.

Gmina Biezuń

- zespół pałacowo-parkowy i założenia obronne w Bieżuniu z I połowy XVII wieku, park o powierzchni 7,9 ha, częściowo zrewitalizowany, niszczący ponownie wskutek braku użytkownika,
- zespół dworski z I połowy XIX wieku w Sławęcynie, w skład którego wchodzi dwór murowany, zabudowa gospodarcza oraz park krajobrazowy około 9,0 ha – dwór jest własnością prywatnego użytkownika, w trakcie rewitalizacji.

Gmina Radzanów

- dworek z parkiem w Zgliczynie Glinkach, początek XX wieku, park krajobrazowy z zachowaną częścią cennego, zabytkowego drzewostanu.

Gmina Strzegowo

- park dworski w Radzimowicach o powierzchni 9,5 ha, krajobrazowy, XIX – XX wiek, park zdewastowany, lecz o czytelnym założeniu,
- zespół dworski w Unikowie, w tym: dwór murowany z XIX wieku, park dworski z początku XX wieku o powierzchni 2,1 ha,
- park zamkowy, młyn wodny, drewniany w *Unierzyżu*, XIX wiek.

Gmina Głinojeck

- zespół dworski w Głinojecku z II połowy XIX wieku,
- zespół dworski w Sulerzyżu składający się z dworu z XIX wieku, dawnej rządcówki i pozostałości parku krajobrazowego,
- dwór drewniany w Szyjkach z początku XX wieku, pozostałość parku krajobrazowego – dwór stanowiący własność prywatną jest w trakcie rewitalizacji,
- zespół dworski we Wkrze z początku XIX wieku: dwór drewniany, pozostałość parku krajobrazowego – dwór służący za mieszkania komunalne zdewastowany,
- parki dworskie krajobrazowe z XIX wieku w Luszewie, Małużynie i Dreglinie.

Gmina Szeńsk

- ruiny zamku z XVI wieku, park krajobrazowy w Szeńsku,
- zabytkowy układ przestrzenny dawnego miasta Szeńska.

Obiekty niewpisane do rejestru zabytków, lecz godne uwagi i zachowania:

- zespół sakralny w Lubowidzu – drewniany kościół parafialny z dzwonnica,
- zespół sakralny w Zieluniu (gm. Lubowidz), składający się z kościoła parafialnego murowanego i plebani,
- pozostałości parków dworskich z przełomu XIX i XX wieku godne uwagi i rewitalizacji znajdujące się w miejscowościach: Będzimin, Dębsk, Franciszkowo, Kluczewo Małe i Rozwozin (gm. Żuromin),
- dworek drewniany z ogrodem z początku XX wieku w Brudnicach (gm. Żuromin),

- pozostałość parków dworskich w Cyndatach, Krzeczanowie i Woli Łaszewskiej (gm. Siemiątkowo),
- Zespół dworski w Sławęcinie (gm. Radzanów), pałacyk w złym stanie technicznym, park krajobrazowy o czytelnym jeszcze założeniu z zabytkowymi drzewami,
- park dworski we wsi Mdzewko Leśne (gm. Strzegowo) z XIX wieku,
- zabytkowa zabudowa drewniana i murowana na terenie całego obszaru,
- zabytki techniki, w tym: cukrownia „Izabelin” z XIX wieku w Glinojeku, Mławska Kolejka Dojazdowa powstała w 1915 r., młyny, wiatraki, kuźnie oraz inne pojedyncze obiekty.

Podsumowanie:

- Wpływ na dotychczasowy rozwój posiadają niekorzystne uwarunkowania historyczne, do których zalicza się przede wszystkim położenie na peryferiach dawnego zaboru rosyjskiego, obszarze, na którym realizowana była celowa polityka stagnacji gospodarczej.
- Do dawnych miast historycznych należą: Radzanów, Szeńsk, Lubowidz, Kuczbork, Mława, Raciąż, Żuromin, Poniatowo Niedzbórz. Wymienione jednostki osadnicze posiadają pozostałości walorów kulturowych, do których należą dosyć dobrze zachowane zabytkowe układy przestrzenne, zespoły zabudowy oraz pojedyncze obiekty zabytkowe, a ich mieszkańcy przechowują tradycję i lokalną tożsamość.
- Miasta obecne i dawne miasta historyczne posiadają korzystne warunki dla rozwoju turystyki o znaczeniu regionalnym. Wyróżniają się: Biezuń, Radzanów i Szeńsk.
- Stan techniczny zabytkowych obiektów jest niezadowalający. Właściwy stan techniczny posiadają zespoły i obiekty sakralne, z wyjątkiem barokowego zespołu sakralnego w Radowie, gmina Radzanów, którego rewitalizacja wymagać będzie znacznych środków finansowych. Złym stanem technicznym charakteryzują się założenia dworskie i pałacowe, które w przeważającej części są obiektami opuszczonymi i zaniedbanymi.

II. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE

1. Ludność

Obszar Mławsko-Żuromiński pod koniec 2004 roku zamieszkiwało 151,7 tys. osób, co stanowi 3% liczby mieszkańców województwa mazowieckiego. Średnio na 1 km² przypada 55 osoby (145 osób/km² w województwie mazowieckim). W latach 1994–2004 liczba ludności analizowanego obszaru zmniejszyła się o 2,7%. Wzrost liczby mieszkańców wystąpił w gminie Ciechanów, mieście Raciąż, gminie miejsko-wiejskiej Żuromin, mieście Mławie oraz w gminie Wiśniewo. W pozostałych 17 jednostkach osadniczych nastąpił spadek liczby mieszkańców, w tym w gminach: Dzierzgowo (8,8%), Grudusk (7,1%), Siemiątkowo (6,7%), Raciąż (6,3%), Kuczbork Osada (6,6%), Lutocin (6,5%), Szydłowo (6,6%), Biezuń (5,4%). Spadek liczby mieszkańców spowodowany jest migracją oraz znacznym obniżeniem przyrostu naturalnego (Mapa 3).

Liczba urodzeń zmniejszyła się z 14,7 osób/1000 M w 1994 roku do 10,1 os./1000 M w 2004 roku. Wskaźnik zgonów w 1994 roku wynosił 10,4 osób/1000 M, w roku 2004 nieznacznie wzrósł do 10,7 osób/1000 M.

Średni przyrost naturalny zmniejszył się z (+ 4,4) osób/1000 M w 1994 roku do (- 0,4) osób/1000 M w 2004 r. Zmniejszanie się liczby zawieranych małżeństw oraz spadek przyrostu naturalnego prowadzą do pogłębiania się niekorzystnych tendencji demograficznych.

Wskaźnik feminizacji jest niższy od wojewódzkiego: w 2004 roku na 100 mężczyzn przypadają 102 kobiety (w województwie 108). Najlepiej sytuacja przedstawia się na wsiach, gdzie na 100 mężczyzn przypada 100 kobiet.

Obszar w ostatnim dziesięcioleciu cechuje pogłębiające się ujemne saldo migracji, które w 1994 roku wynosiło (- 498 osób), w roku 2004 już (- 618 osób). Ujemne saldo migracji wystąpiło w 21 gminach, w tym największe w Mławie (- 106 osób), a dodatnie w Ciechanowie (+ 53) i Regiminie (+ 7).

Struktura ludności wg ekonomicznych grup wiekowych różni się od struktury województwa mazowieckiego. Udział grupy przedprodukcyjnej wynosi 26,5% (województwo 20,1%), grupy produkcyjnej 57,1% (województwo 63,1%), grupy poprodukcyjnej 16,4% (województwo 16,7%). Wymienione dane świadczą o niekorzystnej sytuacji w grupie produkcyjnej, która decyduje o wzroście gospodarczym. Łącznie na 100 osób w grupie produkcyjnej przypada 71 osób w wieku nieprodukcyjnym (w województwie mazowieckim 61).

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 roku ludność obszaru w wieku 15 lat i więcej wynosiła 119,2 tys. osób, z czego 55,0% stanowili aktywni zawodowo, 44,4% bierni zawodowo i 0,6% osoby o nieustalonym statusie.

W grupie aktywnych zawodowo pracujący stanowili 76,8%, bezrobotni 23,3% oraz 0,5% osoby o nieustalonym statusie na rynku pracy.

Spadek liczby mieszkańców spowodowany jest nie tylko czynnikami demograficznymi, ale i utrzymującym się od lat dużym bezrobociem, gdyż brak miejsc pracy powoduje odpływ młodych ludzi. Jednym z najważniejszych problemów do rozwiązania jest stworzenie nowych miejsc pracy, co wpłynie na poprawę sytuacji demograficznej.

Podsumowanie:

- Występują niekorzystne zjawiska demograficzne, do których należą: niska gęstość zaludnienia, spadek liczby mieszkańców w minionym dziesięcioleciu o 2,7%, tj. o 4,6 tys. osób, ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego wynoszący w 2004 roku (- 0,3) osób/1000 mieszkańców, spadek liczby zawieranych małżeństw, pogłębiające się ujemne saldo migracji, niski wskaźnik ludności grupy produkcyjnej wynoszący 58,6% (województwo mazowieckie 63,1%).

2. Bezrobocie

Według danych z Powiatowego Urzędu Pracy na koniec 2004 r. zarejestrowanych było 18 723 bezrobotnych, co stanowiło 12,3% ludności obszaru, w tym: 3,5 tys. w Mławie, 1,8 tys. w Żurominie, 600 – 1000 osób w m. Raciążu, Bieżuniu, Kuczborku, Głinojecku, Strzegowie i Lubowidzu, 300 – 600 w pozostałych jednostkach osadniczych.

Stopa bezrobocia w poszczególnych powiatach kształtująca się w przedziale 22,5 – 28,8% znacznie przewyższała stopę bezrobocia w województwie mazowieckim i kraju (14,7%, 19%). W poszczególnych powiatach stopa bezrobocia wynosiła: 22,5% w powiecie ciechanowskim, 24,1% w powiecie płońskim, 27,6% w powiecie żuromińskim 28,8% w powiecie mławskim, zaliczonym do obszarów zagrożonych bezrobociem strukturalnym.

Udział bezrobotnych w grupie produkcyjnej ludności kształtował się w przedziale 12 – 25%, (Mapa 4). W przedziale do 15% znalazła się tylko gmina Grudusk, w przedziale 15 – 20% znalazły się: Ciechanów, Głinojeck, Regimin, Mława, Strzegowo, Wiśniewo, Szydłowo, Wieczfnia, Dzierzgowo i Lutocin, powyżej 20%: Lipowiec, Szreńsk, Radzanów i powiat żuromiński bez gminy Lutocin. Oznacza to, że na analizowanym obszarze przeciętnie około 20 – 25 % ludności w wieku produkcyjnym pozostawało bez pracy.

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych przeważały osoby z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym, stanowiące łącznie 70,6% zarejestrowanych bezrobotnych, w tym:

- 28 – 42% z wykształceniem podstawowym (Głinojeck, Raciąż, Siemiątkowo, Szreńsk, Strzegowo, Stupsk, Dzierzgowo i Regimin),
- 32 – 49% z wykształceniem zasadniczym zawodowym (Ciechanów, Grudusk, Regimin, Lipowiec Kościelny, Radzanów, Stupsk, Szreńsk, Wieczfnia Kościelna, Wiśniewo i Siemiątkowo),
- 13 – 29% z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym, najwięcej w Mławie, Żurominie, Grudusku, Szydłowie, Regiminie, Kuczborku i Lutocinie,
- 0,4 – 4,2% z wykształceniem wyższym, najwięcej w Mławie i gminie Ciechanów (ok. 4%).

Prawo do zasiłku posiadało zaledwie 14% zarejestrowanych bezrobotnych. Niekorzystną sytuację pogarsza wysoki udział ludzi młodych w ogólnej liczbie bezrobotnych. Osoby do 35 roku życia stanowiły 50,5% bezrobotnych, w tym młodzież do 27 roku życia 30%.

Podsumowanie:

- Stopa bezrobocia 22,5 – 28,8% była prawie dwukrotnie wyższa niż w województwie mazowieckim (14,7%).
- Około 71% bezrobotnych stanowią osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych.
- Bezrobocie stanowi zagrożenie dla startu zawodowego i życiowego młodzieży.

3. Sieć osadnicza

Sieć osadnicza obszaru charakteryzuje się trwałością ukształtowanych układów przestrzennych. Na terenie 22 gmin funkcjonuje 5 miast, które zamieszkiwało 47,9 tys. osób, tj. 31,6% ogólnej liczby mieszkańców (województwo mazowieckie 64,7%). Największym miastem jest Mława (29,6 tys. osób) oraz ponad trzykrotnie mniejszy Żuromin (8,7 tys. osób) pełniące funkcję miast powiatowych. Miasta te dysponują bazą usług o znaczeniu ponadlokalnym, w zakresie administracji, służby zdrowia, szkolnictwa oraz innych instytucji o zasięgu powiatowym. Mniejszymi ośrodkami są miasta: Raciąż (4,6 tys. osób), Gliniojeck (3,1 tys. osób) i Biezuń (1,9 tys. osób) pełniące funkcję ośrodków gminnych.

Wiejską sieć osadniczą tworzy 669 wsi i 551 sołectw, które zamieszkuje 103,8 tys. osób, czyli 68,4% ludności obszaru. Średnio na 1 miejscowość przypada 155 osób (kraj 260 osób). Największa liczba sołectw występuje w gminie Raciąż (53) i Gliniojecku (40), natomiast najmniejsza w Lipowcu Kościelnym (14), Wiśniewie i Kuczborku (16). Średnio na 1 gminę przypada 27 sołectw, co jest zbliżone do średniej województwa mazowieckiego wynoszącej 26 sołectw. Poszczególne jednostki osadnicze powiązane są z ośrodkami gminnymi i powiatowymi dobrze wykształconym układem dróg gminnych i powiatowych.

Wzrost powierzchni terenów zainwestowanych występuje głównie w miastach, ośrodkach gminnych oraz w sąsiedztwie ważniejszych dróg. Negatywnym zjawiskiem jest tendencja do rozpraszania zabudowy, czyli lokalizacji jej poza wykształconym układem osadniczym oraz do obudowy głównych dróg.

Przemiany, które nastąpiły w okresie transformacji ustrojowej zmieniły również hierarchię funkcjonalną wiejskich jednostek osadniczych, tj. ośrodków wspomagających i podstawowych rozumianych jako więzi społeczno-gospodarcze. Rozwój motoryzacji i komunikacji publicznej spowodował, że usługi publiczne lokalizuje się w zależności od liczby mieszkańców, a mechanizmy wolnego rynku spowodowały, że usługi komercyjne lokalizowane są na zasadzie popytu mieszkańców, niezależnie od przyjętej funkcji jednostek osadniczych.

4. Wykształcenie mieszkańców

Zgodnie z NSP 2002 struktura wykształcenia ludności w wieku 18 i więcej lat w gminach wiejskich obszaru przedstawia się następująco:

- 1,7 – 4% ogółu stanowią mieszkańcy z wykształceniem wyższym, w tym najmniej w Siemiątkowie (1,7%), Lipowcu Kościelnym, Wieczni Kościelnej, Raciążu i Dzierzgowie (2,2%), Stupsku i Wiśniewie (2,3%),
- 0,7 – 2% ogółu stanowią mieszkańcy z wykształceniem policealnym,
- 11 – 27% ogółu to mieszkańcy posiadający wykształcenie średnie ogólnokształcące i zawodowe, w tym najmniej w Lutocinie, Siemiątkowie, Lubowidzu, Wieczni Kościelnej i Wiśniewie (11 – 13%),
- 38 – 49% to ludność z wykształceniem podstawowym ukończonym, przy czym najwyższy udział występuje w Raciążu, Siemiątkowie, Lutocinie, Kuczborku, Bieżuniu i Dzierzgowie (44 – 49%),
- 3 – 14% stanowią mieszkańcy z niepełnym podstawowym wykształceniem.

Wysoki odsetek osób z nieukończonym podstawowym wykształceniem dotyczy głównie mieszkańców powyżej 50 roku życia. Najwyższy wskaźnik takich osób występuje w Lutocinie, Lubowidzu, Siemiątkowie, Dzierzgowie, Strzegowie i Szydłowie.

Łączny wskaźnik osób z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym w 9 gminach kształtuje się w przedziale 50,1 – 59,7%.

Podobna sytuacja występuje w gminach miejsko-wiejskich: Biezuń, Gliniojeck i Żuromin, w tym:

- 3,5 – 8% stanowią mieszkańcy z wykształceniem wyższym,
- 17 – 24% mieszkańcy z wykształceniem średnim,

- 37 – 44% mieszkańcy z wykształceniem podstawowym ukończonym,
- 6 – 8% mieszkańcy z niepełnym podstawowym wykształceniem.
Lepszą sytuację posiadają miasta Mława i Raciąż, w tym:
- 8 – 9% to mieszkańcy z wykształceniem wyższym,
- 19 – 34% to mieszkańcy z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i zawodowym,
- 27 – 34% mieszkańcy z wykształceniem podstawowym ukończonym,
- 3,5% mieszkańcy z wykształceniem podstawowym nieukończonym.

Podsumowanie:

- niski poziom wykształcenia mieszkańców posiada niekorzystny wpływ na modernizację rolnictwa i możliwości rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej,
- podnoszenie poziomu wykształcenia ludności powinno stać się ważnym zadaniem samorządów i priorytetem polityki rządu.

5. Szkolnictwo ponadgimnazjalne i wyższe

Na omawianym obszarze funkcjonują następujące szkoły ponadgimnazjalne:

- 10 liceów ogólnokształcących, w tym: w Mławie, Raciążu, Żurominie, Glinojeku, Strzegowie i Zielonej (gm. Kuczbork), do których uczęszcza około 2,5 tys. uczniów, liczba absolwentów w 2004 r. wynosiła 830,
- 11 liceów profilowanych i techników zawodowych w zespołach szkół zawodowych w Mławie, Żurominie, Raciążu, Bieżuniu i Zielonej (gm. Kuczbork), do których uczęszcza łącznie około 2,9 tys. uczniów. Na szczególną uwagę zasługuje technikum rolnicze w Zielonej, do którego uczęszcza około 400 uczniów,
- 2 szkoły pomaturalne w Mławie i Raciążu.

Młodzież kontynuuje naukę również w szkołach ponadgimnazjalnych w Ciechanowie i Zespole Szkół Rolniczych w Gołotczyźnie, gmina Sońsk.

Publiczne szkolnictwo wyższe jest reprezentowane przez następujące szkoły wyższe:

- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Ciechanowie funkcjonująca od 2001 r., aktualna liczba studentów studiów dziennych i zaocznych wynosi 1,5 tys., w tym około 550 na studiach stacjonarnych. Liczba absolwentów w 2004 r. wynosiła 127, w tym 35 osób stanowią absolwenci studiów zaocznych.

W uczelni funkcjonują następujące instytuty:

- Instytut Inżynierii o specjalnościach: mechanika i budowa maszyn oraz inżynieria środowiska,
- Instytut Ochrony Zdrowia o specjalności pielęgniarstwo i położnictwo,
- Zamiejscowy Instytut Filologiczno-Historyczny z siedzibą w Mławie o specjalnościach: filologia polska i historia.

PWSZ w Ciechanowie przystąpiła do rozbudowy bazy lokalowej w Ciechanowie i Mławie finansowanej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Inwestycja przyczyni się do rozwoju uczelni i utworzenia w przyszłości nowych kierunków takich jak: kulturoznawstwo, rolnictwo, fizjoterapia i studia filologiczne.

Kolegium Nauczycielskie w Ciechanowie o specjalnościach: matematyka z informatyką, edukacja zintegrowana i przedszkolna oraz wychowanie fizyczne. Aktualnie na studiach licencjackich studiuje 400 osób, w tym 190 osób na studiach dziennych.

Niepubliczne szkolnictwo wyższe tworzą uczelnie funkcjonujące wyłącznie na terenie miasta Ciechanowa, w tym:

- Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusk, Wydział Turystyki i Promocji Środowiska w Ciechanowie, na którym studiuje około 480 studentów, w tym 130 na studiach dziennych,

- Wyższa Szkoła Biznesu i Zarządzania w Ciechanowie, ul. Płońska 57, w której na studiach dziennych i zaocznych studiuje około 600 studentów,
- Wyższa Szkoła Menadżerska Zamiejscowy Wydział Zarządzania w Ciechanowie, w której studiuje około 700 studentów w trybie zaocznym.

Pomimo funkcjonowania systemu stypendiów socjalnych i naukowych niepubliczne szkolnictwo wyższe jest niedostępne dla uboższej młodzieży.

Podsumowanie:

- Należy zwrócić uwagę na dostosowanie profilu kształcenia w liceach profilowanych i technikach zawodowych do popytu na lokalnym rynku pracy oraz kształcenie młodzieży w zawodach deficytowych.
- Nadzieją regionu jest PWSZ w Ciechanowie, która może pełnić ważną funkcję w kształceniu młodzieży o specjalnościach dostosowanych do popytu na polskim i europejskim rynku pracy.

6. Aktywność społeczna

Aktywność społeczeństwa jest to zaangażowanie w życie społeczności lokalnej, organizacji społecznych i politycznych, udział w wyborach, akcjach środowiskowych, pracy organizacji pozarządowych i innej dobrowolnej działalności dla wspólnego dobra. Społeczeństwo obywatelskie to taki rodzaj społeczeństwa, w którym występuje duża aktywność społeczna.

Udział w wyborach parlamentarnych w gminach mławsko-żuromińskiego obszaru problemowego w 2005 r. kształtował się w przedziale 26,4 – 40,91% uprawnionych do głosowania, wobec 46,04% w województwie mazowieckim i 40,57% w kraju. Najniższa frekwencja występowała w gminach: Siemiątkowo, Ciechanów, Głinojeck, Regimin Lipowiec (26 – 29%), a w pozostałych 17 gminach frekwencja nie przekroczyła 35%. Na poziomie średniej krajowej znalazła się tylko gmina miejska Raciąż (40,9%) (Mapa 5).

Udział w I turze wyborów prezydenckich kształtował się w przedziale 35,7% – 47,3% (województwo mazowieckie 54,55%, kraj 47,30%). Najniższa frekwencja odnotowana została w gminie Siemiątkowo, gm. wiejskiej Raciąż, gm. m. w. Głinojeck, gminie wiejskiej Regimin, Ciechanów Szreńsk, Dzierzgowo (33,0 – 39,6%). Żadna z analizowanych gmin nie osiągnęła wskaźnika wojewódzkiego wynoszącego 49,74%, przy czym najwyższy, wynoszący 47,30% uzyskała gmina miejska Raciąż. Udział w II turze wyborów kształtował się podobnie.

Udział w referendum akcesyjnym do UE w 2003 r. kształtował się w przedziale 35,8 – 57,6%, przy czym dominującą grupę (19) stanowiły gminy, w których frekwencja kształtowała się w przedziale 40 – 50% uprawnionych do głosowania (województwo mazowieckie 59,95%, kraj 58,85%).

Frekwencja w wyborach samorządowych w 2002 r. kształtowała się w przedziale 43,6 – 72% uprawnionych do głosowania, wobec 44,12% w województwie mazowieckim i 45,98% w kraju, czyli znacznie je przewyższała. Najniższa frekwencja wystąpiła w Mławie, gminie wiejskiej Raciąż i Głinojecku (43,6 – 47,5%), natomiast najwyższa w gminie Radzanów, Szydłowo, Stupsk i Szreńsk (65,4 – 72,0%).

Ważną informacją o aktywności społecznej jest działalność w różnego rodzaju organizacjach pozarządowych, które są formami samoorganizacji społecznej. Ich charakterystyczną cechą jest dobrowolność tworzenia i działania, zasada non profit, niezależność od państwa oraz działanie dla wspólnego dobra.

Do organizacji pozarządowych należą organizacje i stowarzyszenia kulturalno-oświatowe i naukowe, zawodowe, kombatanckie, społeczno-katolickie oraz oddziały towarzystw i stowarzyszeń. Ich działalność wywiera korzystny wpływ na aktywizację społeczną, kulturalną i gospodarczą obszaru. Do najaktywniejszych organizacji należą:

- Płońska Izba Gospodarcza z siedzibą w Płońsku,

- Cechy Rzemiosł Różnych w Ciechanowie, Mławie, Płońsku, Sierpcu i Żurominie,
- Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe,
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Ciechanowskiej,
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Mławskiej,
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Płońskiej,
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Żuromińskiej,
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Raciąskiej,
- Towarzystwo Przyjaciół Bieżunia,
- Robotnicze Stowarzyszenie Twórców Kultur w Bieżuniu,
- Stowarzyszenie Katolicko-Społeczne Ziemi Mławskiej.

Ważniejsze oddziały stowarzyszeń:

- Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT – Rada Techniczna w Ciechanowie,
- Towarzystwo Wspierania Inicjatyw Gospodarczych – Oddział w Ciechanowie,
- Oddział Regionalny Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Ciechanowie.

7. Aktywność samorządów lokalnych

Dobrowolne związki i stowarzyszenia samorządów lokalnych powoływane dla realizacji rozmaitych celów mogą być doskonałym instrumentem aktywizacji obszaru pod warunkiem faktycznego zaangażowania ich liderów w podjętą działalność. Na obszarze mławsko-żuromińskim zarejestrowane są następujące stowarzyszenia:

- **Stowarzyszenie Gmin Nadwkrzańskich** z siedzibą w Żurominie zarejestrowane w 2000 r., którego głównym celem jest rozwój społeczno-gospodarczy ze szczególnym uwzględnieniem poprawy stanu środowiska, w tym wdrożenie kompleksowego programu gospodarki odpadami – nie prowadzi działalności.
- **Związek Komunalny Gmin Północnego Mazowsza ds. Gospodarki Odpadami** z siedzibą w Ciechanowie do przystąpienia, którego akces wyraziły powiaty: pułtuski, przasnyski, ciechanowski i makowski a którego celem jest rozbudowa składowiska odpadów w Woli Pawłowskiej, gmina Ciechanów. Wymieniona organizacja nie została dotychczas zarejestrowana.

Aktywność władz samorządowych z punktu widzenia atrakcyjności dla biznesu można oceniać również przez działania prawne jak strategie rozwoju lokalnego oraz posiadane aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (Mapa 6).

Aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru posiada:

- 8 gmin (36%): Lipowiec, Stupsk, Szydłowo, Szreńsk, Radzanów, Wiśniewo w powiecie mławskim, Regimin w powiecie ciechanowskim i Siemiątkowo w powiecie żuromińskim,
- 3 gminy (14%) są w trakcie opracowania mpzp dla całego obszaru gminy, Dzierzgowo, Wieczfnia w powiecie mławskim i gmina miejsko-wiejska Głinojeck w powiecie ciechanowskim,
- 8 gmin (36 %) posiada mpzp dla fragmentów gminy, w tym głównie dla terenów zabudowy mieszkaniowej. Są to: miasto Mława, gm. miejsko-wiejska Żuromin, gm. Ciechanów, Grudusk, Lutocin, Kuczbork i gmina wiejska Raciąż,
- 3 gminy (14%) nie prowadzi prac planistycznych – gmina miejsko-wiejska Biezuń, miasto Raciąż i gm. wiejska Lubowidz.

Podsumowanie:

- Dobrowolne związki samorządów lokalnych jak: Stowarzyszenie Gmin Nadwkrzańskich z siedzibą w Żurominie, Związek Komunalny Gmin Północnego Mazowsza, Stowarzyszenie Gmin Północnego Mazowsza „Eurorozwój” nie wykazują aktywności.
- Brak jest samoorganizacji rolników i producentów rolnych, nie występują związki producentów i spółdzielczość wiejska.
- Występuje znaczna ilość organizacji pozarządowych działających w zakresie oświaty, kultury i nauki. We wszystkich miastach i niektórych gminach wiejskich działają towarzystwa miłośników, stowarzyszenia kombatanckie, pomocowe i samopomocowe, oddziały stowarzyszeń zarejestrowanych o różnym zakresie działania. Świadczy to o znacznej aktywności społecznej, którą należy rozwijać i odpowiednio wykorzystać.
- Ważnym instrumentem kształtowania polityki przestrzennej są programy rozwoju lokalnego i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Wymienione opracowania powinny posiadać wszystkie samorządy lokalne.

III. UWARUNKOWANIA EKONOMICZNE

1. Rolnictwo i leśnictwo

W granicach obszaru mławsko-żuromińskiego tereny użytkowane rolniczo zajmują 198,7 tys. ha, tj. ok. 73% ogólnej powierzchni obszaru (województwo mazowieckie 58,3). Najwyższym wskaźnikiem procentowym udziału użytków rolnych w ogólnej powierzchni gruntów charakteryzują się gminy: Grudusk (88%), Stupsk (80%), Wiśniewo (85%), Żuromin (85%), a najniższym miasto i gmina Głinojeck (55%), Regimin (56%), Lubowidz (58%), Lipowiec (61%), Dzierzgowo (65%) i m. Mława (56%) (Mapa 7).

Struktura użytków rolnych analizowanego obszaru jest zbliżona do struktury w województwie mazowieckim, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Struktura użytków rolnych

Wyszczególnienie	woj. mazowieckie	obszar problemowy
	udział %	
Grunty rolne	69,0	72,3
Sady	0,3	4,6
Użytki zielone	23,1	35,5

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego

Znaczne różnicowania w strukturze użytków rolnych występują w układzie przestrzennym obszaru i dotyczą głównie rozmieszczenia użytków zielonych. Najwięcej łąk i pastwisk (ponad 35% użytków rolnych) występuje w środkowej części obszaru w gminach: Szreńsk, Biezuń, Siemiątkowo, Wiśniewo, Radzanów, Lutocin, Lipowiec, a najmniej w gminie Grudusk.

Pod względem warunków przyrodniczych obszar mławsko-żuromiński charakteryzuje się niższą jakością gruntów w porównaniu do średniej w województwie mazowieckim. Gleby dobre jakościowo dla produkcji rolnej – w postaci większych kompleksów, występują w części wschodniej obszaru – gminy Grudusk, Regimin, Ciechanów. Najwięcej gleb niskiej jakości zaliczanych do V – VI klasy bonitacyjnej występuje w gminie Lubowidz, Siemiątkowo, Radzanów. Średni wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wg skali 100-punktowej IUNG – Puławy, uwzględniający ocenę bonitacji gleb, rzeźby terenu, klimatu i warunków wodnych kształtuje się od 42,5 pkt w gm. Siemiątkowo do 79 pkt w gm. Grudusk.

Według spisu rolnego w 2002 r. na obszarze mławsko-żuromińskim funkcjonowało 18 218 indywidualnych gospodarstw rolnych. Przeciętna powierzchnia jednego gospodarstwa rolnego wynosiła 11,7 ha i była wyższa niż średnia w województwie mazowieckim (7,0 ha). Obszar ten odznacza się również wyższą powierzchnią użytków rolnych przypadających na jedno gospodarstwo rolne.

Tabela 2. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego wg powiatów

Powiat	powierzchnia ogółem (ha)	powierzchnia użytków rolnych (ha)
ciechanowski	11,3	10,3
mławski	12,38	11,01
płoński	9,84	8,92
żuromiński	11,25	9,92
woj. mazowieckie	7,0	6,12

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego

Jakość gleb, a w szczególności udział gruntów średniej i niskiej jakości wyznacza strukturę upraw. Podobnie jak w województwie mazowieckim w ogólnej powierzchni zasiewów dominują zboża (ok. 80% powierzchni upraw). Na podstawie wyników spisu rolnego z zakresu struktury upraw i wielkości pogłowia zwierząt gospodarskich można określić, że istotne znaczenie w produkcji rolnej posiada produkcja zwierzęca. Wskaźniki obsady zwierząt na 100 ha UR w większości gmin analizowanego obszaru są wyższe od średnich w województwie mazowieckim (Mapa 8).

Przestrzenne rozmieszczenie kierunków produkcji rolnej wynikających z uwarunkowań przyrodniczych, zainwestowania rolniczego (m.in. budynki inwentarskie), struktury obszarowej gospodarstw pozwala na określenie specjalizacji produkcji zwierzęcej: chów bydła (obsada powyżej 45 sz./100 ha UR) występuje w gminach odznaczających się dużym udziałem łąk i pastwisk (Dzierzgowo, Lipowiec, Radzanów, Strzegowo, Szreńsk, Wieczfnia, Raciąż, Biezuń, Lutocin, Siemiątkowo).

Specjalizacja w produkcji żywca wieprzowego (obsada trzody chlewnej powyżej 90 szt./100 ha UR) występuje w gminach: Ciechanów, Grudusk, Regimin, Dzierzgowo, Radzanów, Strzegowo, Wieczfnia, Raciąż, Biezuń, Kuczbork, Lubowidz, Lutocin i Siemiątkowo, wysoka koncentracja chowu drobiu występuje w gminach Biezuń, Żuromin, Szreńsk i Radzanów.

Specjalizacja oraz poziom produkcji rolnej wpływają na rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego. Na obszarze mławsko-żuromińskim zlokalizowane są małe zakłady przetwórcze posiadające znaczenie lokalne.

Podsumowanie

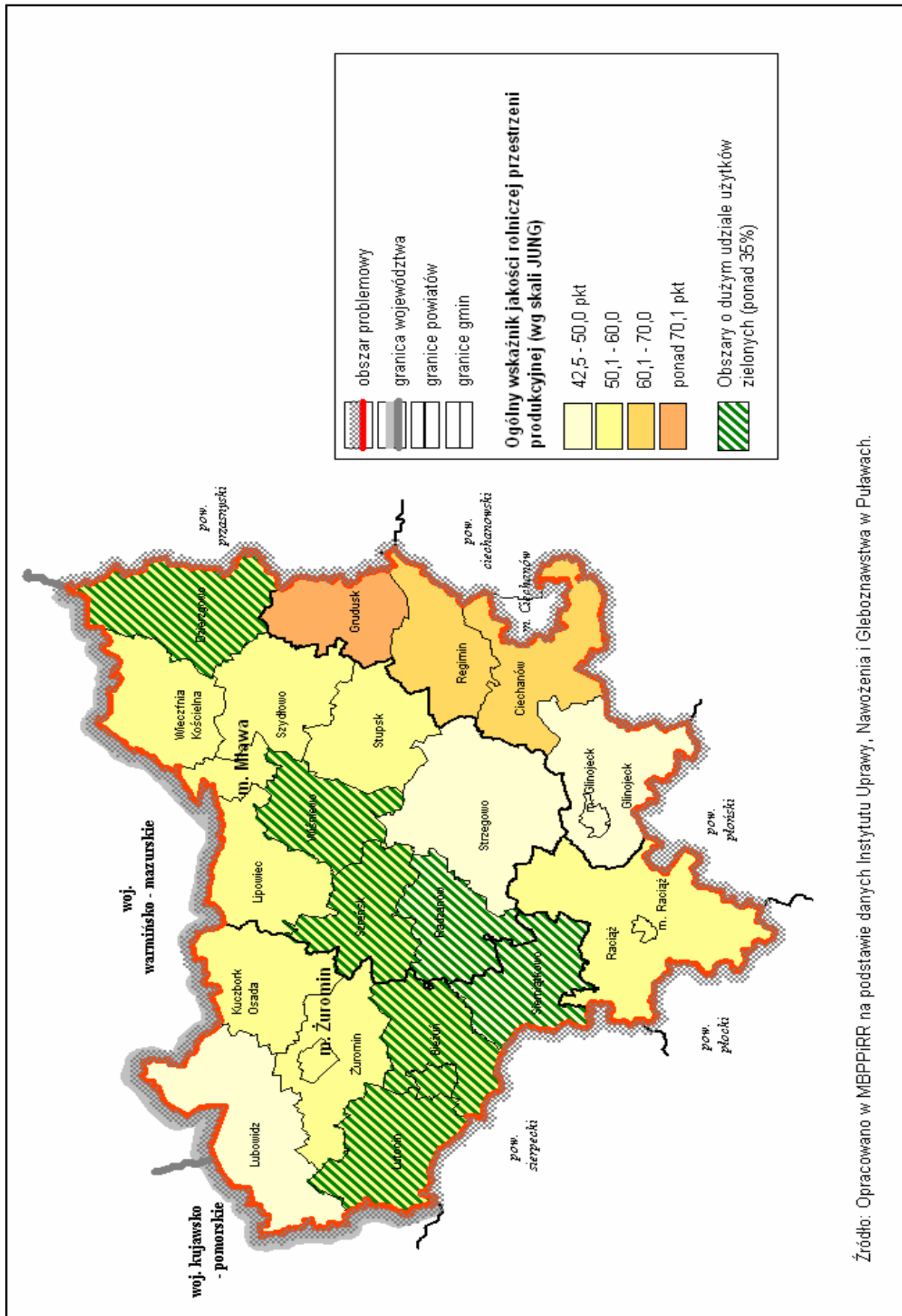
- Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest niższa niż średnio w województwie mazowieckim. W większości gmin ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (według IUNG Puławy) kształtuje się poniżej 60 punktów (tj. średnio w województwie), tylko we wschodniej części obszaru (gm. Grudusk, Regimin i Ciechanów) występują korzystniejsze warunki dla rolnictwa.
- Użytki zielone w północnej i środkowej części obszaru stwarzają naturalne warunki dla chowu bydła.
- Średnia powierzchnia indywidualnego gospodarstwa rolnego wyższa od średniej powierzchni gospodarstw w województwie mazowieckim świadczy o korzystnej strukturze obszarowej gospodarstw rolnych.
- Kierunki produkcji rolnej wskazują na stosunkowo wysoką koncentrację pogłowia zwierząt gospodarskich (obsada zwierząt wyższa od średniej na Mazowszu). Poziom produkcji zwierzęcej wymaga odpowiedniego wyposażenia w sprzęt i urządzenia zapewniającego dostosowanie gospodarstw rolnych do wymagań ochrony środowiska. W szczególności dotyczy to urządzeń służących do składowania nawozów naturalnych oraz magazynów do składowania nawozów i środków ochrony roślin.
- Poziom i kierunki produkcji rolnej stanowią istotne warunki dla lokalizacji zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego.
- Lasy łącznie z gruntami leśnymi zajmują 51,3 tys. ha, co stanowi 18,8% powierzchni obszaru. Jest to wskaźnik lesistości niższy od średniego w województwie mazowieckim – 22%, jak i od średniego w kraju (28%). W układzie przestrzennym lesistość jest bardzo zróżnicowana. Największą lesistością (30 – 35%) odznaczają się gminy Lubowidz, Dzierzgowo, Lipowiec i Głinojeck, natomiast w gminach Grudusk i Wiśniewo udział lasów w strukturze użytkowania gruntów nie przekracza 10%.

Rozmieszczenie gruntów leśnych wiąże się z budową geomorfologiczną obszaru. Duże zwarte kompleksy leśne występują w części północnej obszaru – na sandrze Skrwy, Wzniesieniach Mławskich oraz w dolinach rzek Wkry i Łydyni.

W strukturze wiekowej dominują lasy młode, głównie w grupie wiekowej do 40 lat. Głównym składnikiem drzewostanów jest sosna, brzoza, a na terenach podmokłych olcha. Na analizowanym obszarze tereny leśne posiadają większe znaczenie pozaprodukcyjne, stanowią, bowiem bardzo ważny element zasobów i walorów krajobrazowo-przyrodniczych.

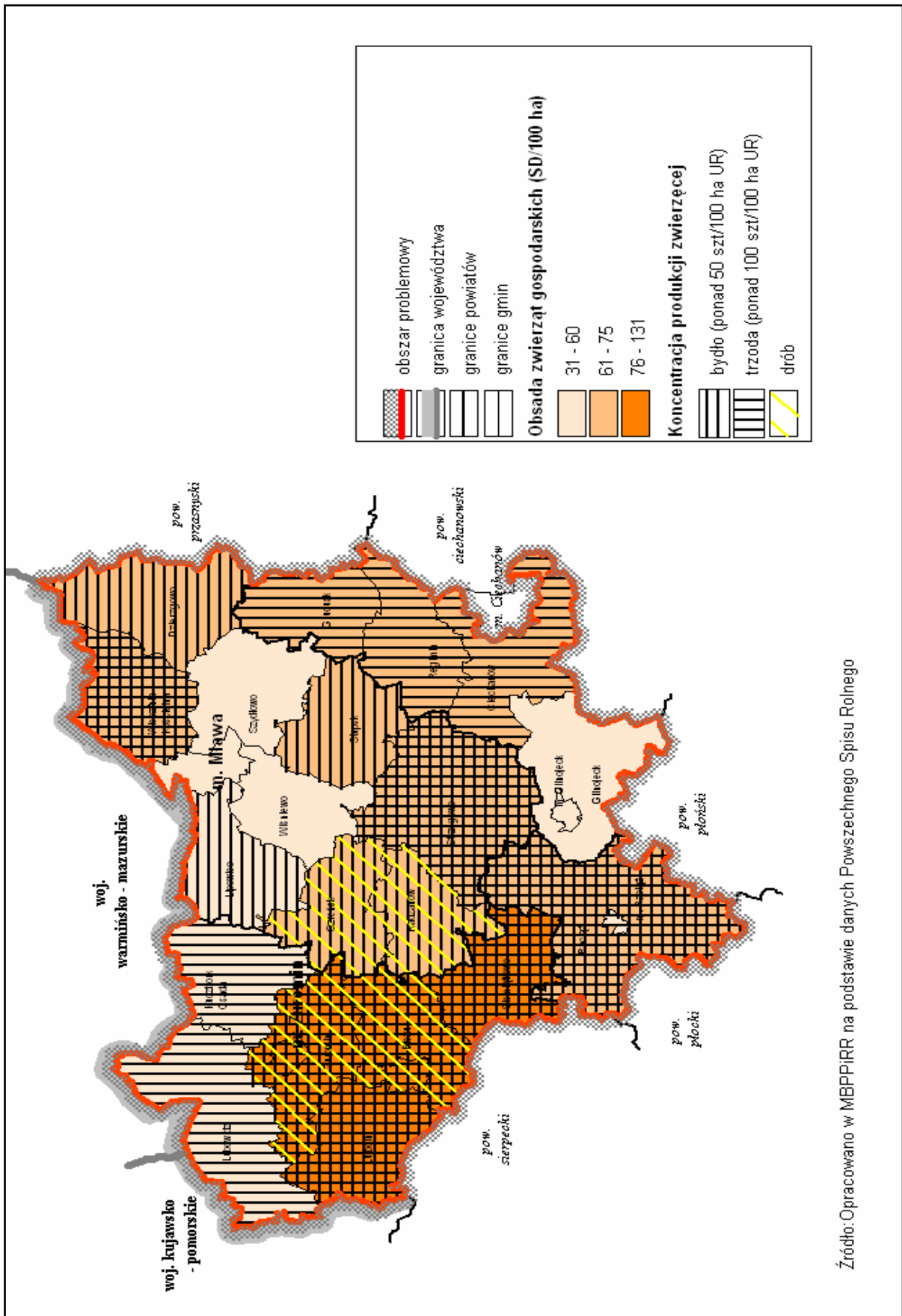
Uwarunkowania przyrodnicze, w szczególności struktura jakości gleb wskazują, że w Obszarze Mławsko-Żuromińskim istnieją potencjalne możliwości zwiększenia lesistości. Najwięcej gruntów niskiej jakości mało przydatnych dla rolnictwa występuje w gminach: Lubowidz, Siemiątkowo, Kuczbork, Radzanów.

Mapa 7. Uwarunkowania rozwoju rolnictwa – jakość gleb

Źródło: Opracowano w MBPiRR na podstawie danych Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach.

Mapa 8. Uwarunkowania rozwoju rolnictwa – specjalizacja produkcji rolnej

Źródło: Opracowano w MBPPIRR na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego

2. Pozarolnicza działalność gospodarcza

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (BDR) w roku 2004 na terenie Obszaru Mławsko-Żuromińskiego zarejestrowanych w systemie REGON było 8547 podmiotów gospodarczych, w tym 4,5% w sektorze publicznym i 95,5% w sektorze prywatnym. W porównaniu z 2000 r. liczba podmiotów zmniejszyła się o 8%. W układzie przestrzennym niewielki wzrost zanotowano w 8 gminach: Mława, Lubowidz, Wiśniewo, Stupsk, Głinojeck, Żuromin, Ciechanów i Radzanów (Mapa 9).

W miastach zarejestrowanych było 4428 podmiotów gospodarczych (51,8%), w tym najwięcej w Mławie – 2792 (32,7%) i Żurominie – 924 podmioty (10,8%). W pozostałych 3 miastach zarejestrowanych było 712 podmiotów (8,3%).

Średnio na 1000 mieszkańców przypada 56,1 podmiotów gospodarczych (województwo mazowieckie 108 podmiotów/1000 M), w tym:

- 25 – 40 podmiotów/1000 M występuje w gminach: Ciechanów, Regimin, Strzegowo, Szreńsk, Lipowiec, Wieczfnia, Raciąż, Kuczbork, Lutocin, Siemiątkowo w 50% gmin,
- 41 – 60 podmiotów /1000 M występuje w Głinojecku, Radzanowie, Lubowidzu, Stupsku, Wiśniewie, Szydłowie, Bieżuniu i Dzierzgowie,
- 61 – 80 podmiotów/1000 M w Grudusku, Żurominie i mieście Raciąż,
- ponad 80 podmiotów/1000 M posiada miasto Mława (93,5).

Wśród jednostek zarejestrowanych na koniec 2004 r. według sekcji klasyfikacji działalności PKD około 38% stanowiły podmioty należące do handlu, napraw pojazdów i artykułów użytku osobistego i domowego. Udział tych podmiotów w województwie mazowieckim jest niższy i wynosi 34%. Na drugiej pozycji znajdują się jednostki prowadzące działalność w zakresie budownictwa (10%), których udział jest zbliżony do średniej wojewódzkiej wynoszącej 10,4%. Większość jednostek dotyczy pojedynczych osób prowadzących działalność w usługach budowlanych.

Do sekcji przetwórstwa przemysłowego zaliczonych było 515 (6,1%) podmiotów, w tym najwięcej w Mławie – 256 podmiotów. Występująca w większości gmin mała ilość podmiotów produkcyjnych o liczbie zatrudnionych nieprzekraczającej 10 osób jest bardzo niekorzystnym zjawiskiem dla gospodarki regionu.

Do najważniejszych zakładów produkcyjnych w Mławie należą:

- L.G. ELEKTRONICS zatrudniający około 800 osób – docelowo ok. 2 tys. osób, 4 firmy koreańskie, które planują zatrudnienie około 500 osób, w tym:
- DONG YANG Electronics Sp. z o. o. – przetwórstwo tworzyw sztucznych,
- STANG GEUM – Sp. z o.o. – przetwórstwo tworzyw sztucznych i przemysł metalowy,
- FINEAL TECH – Sp. z o. o. – przemysł metalowy, produkcja elektroniczna,
- K. TONE – Sp. z o. o – produkcja elektroniczna.

Do zakładów zatrudniających ponad 100 osób należą:

- Telekolor Sp. z o.o. Mława – produkcja elektroniczna,
- Zakład Produkcji Obuwia „EKSBUT”, Mława – produkcja obuwia,
- Przedsiębiorstwo Produkcyjno Handlowe „NOWBUT” Mława – produkcja obuwia,
- Zakłady Wytwórcze Urządzeń Wodociągowych, Mława – produkcja pomp,
- Spółdzielnia Inwalidów „Współpraca”, Mława – produkcja odzieży,
- Przedsiębiorstwo Produkcyjne Urządzeń Dźwigowych „Dźwigopol”, Mława – produkcja dźwigów,
- Zakład Mleczarski „Mława”,
- Przedsiębiorstwo Uboju i Przetwórstwa Drobiu ILCZAK Sp. z o.o., Mława,
- Zakład Opakowań i Produkcji Mechanicznej, Mława – przetwórstwo tworzyw sztucznych.

Największymi zakładami w Żurominie są:

- TOMIC S.A, Żuromin – produkcja automatycznych czujników,
- MAX – Parkiet, Żuromin – produkcja parkietów i mozaik podłogowych, paliw ekologicznych,
- P.B. Domex, Żuromin – produkcja. okien z PCV,
- Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Żurominie,
- LDM ELEKTRONIC, Żuromin, – produkcja. aparatury nagłaśniającej,
- Daewoo – FSO Motor, Żuromin – produkcja parapetów, stopni, płytek chodnikowych,
- Pomatix Żuromin – wyroby z tworzyw sztucznych dla przemysłu samochodowego i elektronicznego,

Na terenie miasta Raciąża największymi zakładami są:

- POLMEK Sp. z o. o. Poznań Zakład Mleczarski,
- Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Energetyki „Elektroinstal” Sp. z o.o.,
- PVC „ALFA” Sp. z o. o.,
- Zakład produkcyjny granulatu PVC – Polichlorku Winyłu – produkcja akcesoriów medycznych,

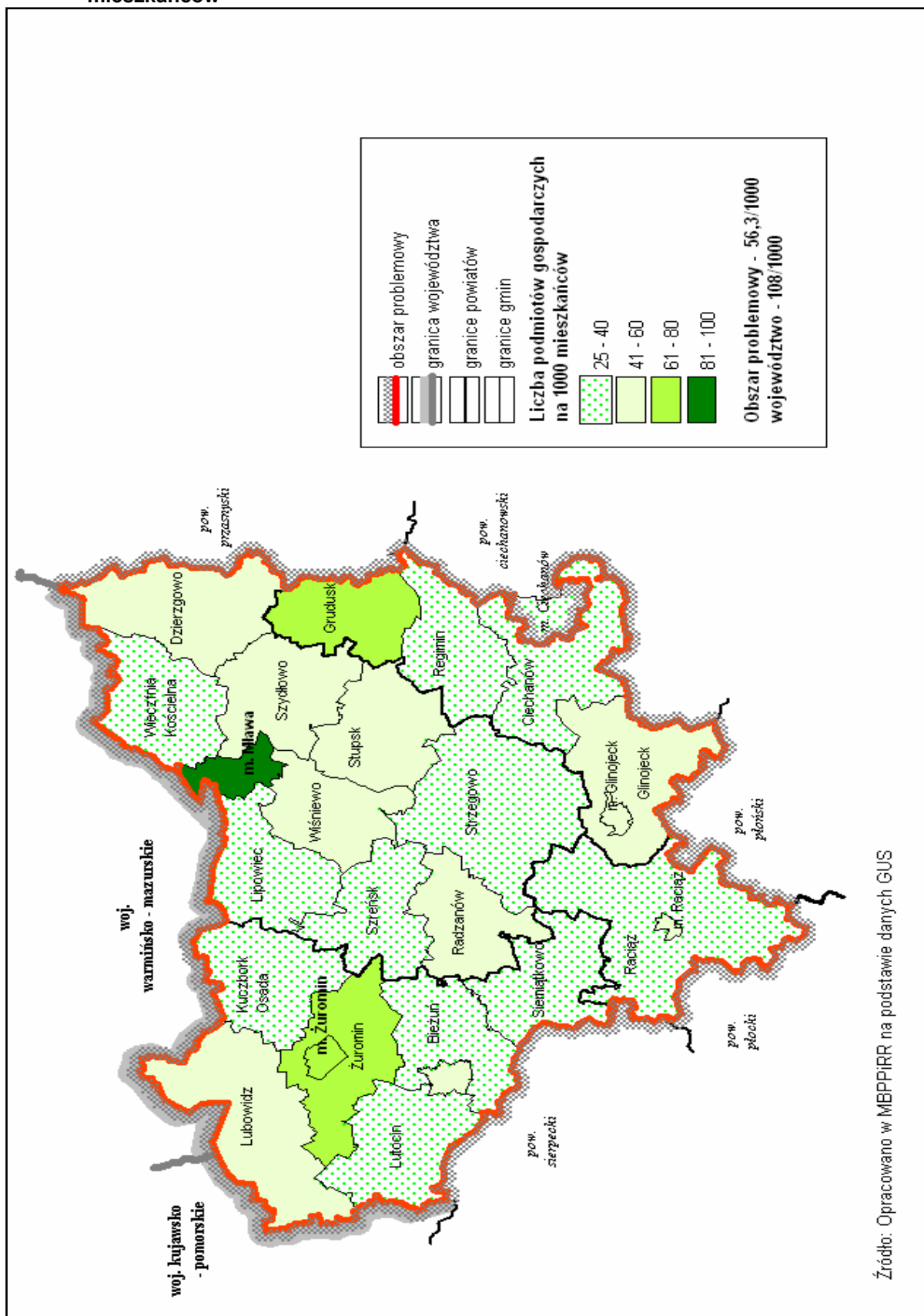
Tereny wiejskie:

- Cukrownia „Głinojeck” S.A. w Głinojecku,
- P.P.H.U. „KRYMAR” s. c. w Lipowcu Kościelnym – przetwórstwo ryb,
- Zakład Opakowań i Produkcji Mechanicznej w Parcelach Łomskich, gm. Lipowiec Kościelny,
- P.P.H.U. „Złota Kurka” w Bieżuniu – produkcja suchej masy jajecznej, mieszalnia pasz,
- Zakład Produkcyjny „HERMAR” Uniszki Cegielnia, gm. Wieczfnia Kościelna,
- Zakład Przetwórstwa Rolno-Spożywczego, Ubojnia Drobiu S.J. Uniszki Cegielnia (gm. Wieczfnia Kościelna),
- Zakład Produkcyjno-Odzzieżowy „RADEX” w Grudusku – produkcja odzieży,
- Firma Produkcyjno-Handlowo-Uslugowa „PIERRO-MODE” w Kuczborku – krawiectwo.

Podsumowanie:

- Występuje mała ilość podmiotów gospodarczych – 56,4/1000 mieszkańców województwa mazowieckiego 108/1000M.
- W okresie 2000–2004 wystąpił spadek podmiotów gospodarczych o około 8%.
- Podmioty produkcyjne stanowią zaledwie 9% wszystkich podmiotów gospodarczych.
- Korzystnym zjawiskiem jest rosnąca aktywność inwestycyjna Mławy.

Mapa 9. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowano w MBPPiRR na podstawie danych GUS

3. Turystyka

Walory przyrodnicze i kulturowe obszaru warunkują rozwój turystyki. Najcenniejsze walory dla turystyki występują na terenach chronionych dla zachowania wyjątkowych cech przyrodniczych. Takie obszary jak parki krajobrazowe są celem penetracji turystycznej o znacznym natężeniu. Nadmierny i niekontrolowany rozwój turystyki może stanowić zagrożenie dla ich walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

Główną funkcją obszarów chronionych jest ochrona zasobów przyrody, dlatego na terenach rezerwatów użytkowanie rekreacyjne ogranicza się do tzw. turystyki kwalifikowanej – pieszej, narciarskiej, po wyznaczonych szlakach. Rezerваты są doskonałym zapleczem dla turystyki hobbystycznej w formie obserwacji przyrodniczych. Istniejące na omawianym obszarze rezerваты mają w większości charakter leśny i krajobrazowy, najbardziej predysponowane do rozwoju tych form turystyki.

W północno-zachodniej części obszaru leży fragment Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Jego walory przyrodnicze i krajobrazowe stwarzają zaplecze dla turystyki krajoznawczej, kwalifikowanej i agroturystyki.

Wyznaczony w celu ochrony unikatowych wartości przyrodniczych, obszar Natura 2000 pozwoli na rozwój szeroko rozumianej turystyki przyrodniczej – ekoturystyki, czyli bliskiego obcowania człowieka z przyrodą w klimacie poszanowania praw natury. Obszary Natura 2000 najczęściej chronią bardzo delikatne układy przyrodnicze, które łatwo zniszczyć np. poprzez źle zorganizowaną turystykę masową, zbyt intensywne zainwestowanie terenu. W promowaniu ekoturystyki wewnątrz obszarów Natura 2000 i w ich pobliżu należy zachować stosowny umiar i ostrożność, a ruch turystyczny poddać regulacjom prawnym.

Najbardziej atrakcyjne walory przyrodnicze znajdują się w dolinie rzeki Wkry (Mapa 10). Naturalne warunki predysponują rzekę do wykorzystania turystycznego jako wodny szlak kajakowy.

Szlak kajakowy rzeką Wkrą jest łatwy (ZWA), jedynie na niektórych odcinkach mogą występować nieznaczne trudności (ZWB). Jest to szlak malowniczy, do Radzanowa dość uciążliwy (U3), niżej tylko nieco uciążliwy (U2). Szlak, który można przebyć w ciągu 8 – 9 dni, biegnie przez: Działdowo – Kurki – Zakrzewo Polskie – Gnojenko – Gruszka – Przełęk Kościelny – Zdrojek – Nowy Dwór – Przerodki – Zieluń – Ruda – Galumin – Lubowidz – Pątki – Dziwy – Bądryń – Brudnice – Poniatowo – Gutarzewo – Sochocin – Bołęcín – Sobieski – Joniec Kolonia Ciekryn – Błędowo – Śniadówko – Kosewko – Pomiechówek – ujście Wkry do Narwi w Modlinie.

Atrakcyjny z punktu widzenia turystyki jest wielofunkcyjny zbiornik retencyjny Ruda w gminie Mława wykorzystywany do celów rekreacyjnych.

Walory kulturowe, nie są szczególnie predysponowane do rozwoju turystyki. Do najbardziej atrakcyjnych należy miasto Biezuń z zabytkowym zespołem pałacowo-parkowym związany z A. Zamoyskim. Znaczące zespoły atrakcji kulturowych znajdują się w miastach powiatowych: Ciechanowie – Zamek Księżąt Mazowieckich i Żurominie – klasztor i kościół z cudownym obrazem Matki Boskiej Żuromińskiej. Pozostałe obiekty kulturowe to zabytkowe kościoły, w tym kilka drewnianych oraz założenia dworskie i pałacowe, z których większość jest w złym stanie technicznym.

Dziedzictwo przemysłowe reprezentuje Mławska Kolejka Dojazdowa. Trasa kolejki powstałej w 1915 roku prowadzi od Mławy przez Szydłowo, Grudusk, Przasnysz, Krasne do Makowa Mazowieckiego. Wymieniony obiekt wymaga rewitalizacji.

Trasy rowerowe

Według „Koncepcji sieci regionalnych tras rowerowych” opracowanej przez Stowarzyszenie „Zielone Mazowsze” przez omawiany obszar przebiegają dwie trasy rowerowe:

- Trasa Wkrzańska prowadzi przez Pomiechowo do Pomiechówka, dalej doliną Wkry przez Goławice, Ciekryn, Popielżyn, Królewo, Sochocin, Małużyn, Głinojeck, Strzegowo, Ra-

dzanów, Biezuń, Żuromin, Lubowidz do Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego,

- Trasa Ciechanowska odgałęzia się od Trasy Wkrzańskiej w Malużynie, doliną Łydyni prowadzi do Ciechanowa, dalej przez Opinogórę do Przasnysza i przez Puszcę Kurpiowską do Myszyńca.

Baza noclegowa

Baza materialna turystyki jest uboga. Pojedyncze obiekty noclegowe znajdują się w gminach: Żuromin, Głinojeck i Strzegowo. Brak jest obiektów oferujących kompleksowe usługi związane z rekreacją, które mogłyby zwiększyć popyt na usługi turystyczne.

Tabela 3. Baza materialna turystyki

Lp.	Gmina	Obiekty noclegowe/liczba miejsc noclegowych	Baza żywieniowa/liczba miejsc konsumpcyjnych
1.	Głinojeck	Hotel „Leśny” Żygmuntowo/40 Zajazd Dreglin Zajazd „Pod złotą rybką” Głinojeck/30 Zajazd „Zagłoba” Głinojeck/50 Gospodarstwo agroturystyczne, D. Ząbczyk, Luszewo	Bar w Żygmuntowie Restauracja „Mazowsze” Głinojeck/50 Bar „Leśny” Żygmuntowo/100 Bar „Pod złotą rybką” Dreglin/40 Zajazd „Zagłoba” Głinojeck/120
2.	Siemiątkowo		Pub „Blue Cafe” Siemiątkowo/80
3.	Żuromin	Hotel „Aronia” Żuromin/10 Internat przy ZSZ Żuromin/86 Gospodarstwo agroturystyczne, Sumirska, Brudnice/12 Kompleks rekreacyjno-hotelowy Brudnice Łazy/25	Restauracja „Eden” Żuromin pl. Wolności/100 Bar restauracyjny „Zacisze” Żuromin ul. Wyzwolenia/60 Pizzeria „Kurant” Żuromin pl. Wolności Pizzeria „Fantazja” Żuromin ul. Lidzbarska Pizzeria „Bachus” Żuromin ul. Mławska Restauracja w kompleksie rekreacyjno-hotelowym Brudnice Łazy
4.	Lubowidz	Gospodarstwo agroturystyczne w budowie Zieluń Hotel w budowie Konopaty	Bar Zieluń/20
5.	Biezuń	Schronisko młodzieżowe przy ZSP Biezuń ul. Warszawska/25	Restauracja Biezuń ul. Mławska/100
6.	Grudusk	Gospodarstwo agroturystyczne, U.J. Smolińscy, Wiśniewo	
7.	Regimin	Gospodarstwo agroturystyczne, A.S. Bujalscy, Pniewo Wielkie	
8.	Mława	Hotel „Mława” Mława ul. Kopernika „Motel u Kowalskich” Mława Zajazd „U Kasztelana” Mława	Restauracja „Marysieńka” Mława ul. Żwirki Restauracja „Cascade” Mława ul. Długa „Cafe Bar” bar gastronomiczny Szydłowo Mała gastronomia Mława oś. Książąt Maz. Mała gastronomia Mława ul. Banku Miast Bar „Smakosz” Mława ul. Stary Rynek Bar „Zyg” Mława ul. Wymyślin
9.	Strzegowo	Hotel „Sunset” Strzegowo ul. Wyzwolenia 32 Dom wypoczynkowy Strzegowo ul. Ciechanowska/60 Gospodarstwo agroturystyczne, A. Murzynowski, Rydzyn Szlachecki/5 Gospodarstwo agroturystyczne, A. W. Gralewicz, Rydzyn Włociański/6 Gospodarstwo agroturystyczne, L. Rogowska, Nowiny Giżyńskie/5 Gospodarstwo agroturystyczne, J. K. Ogińscy, Gielczyn/10 Hotel „Antimex” Strzegowo ul. Wyzwolenia	Restauracja „Sunset” Strzegowo ul. Wyzwolenia „Karczma Biesiadna” Dalnia Bar „Krokiet” Strzegowo ul. Św. Anny „Pod sosnami” Strzegowo ul. Wyzwolenia Bar „Dalnia” Dalnia „Sfinx-Grill” Strzegowo ul. Targowa Bar „Ewa” Strzegowo ul. Wyzwolenia
10.	Ciechanów	Gospodarstwo agroturystyczne, B. Tyszkiewicz, Grędzice/10 Gospodarstwo agroturystyczne „Panderoza” Pęczcin/20	

Źródło: Opracowanie w MBPR na podstawie danych z samorządów gminnych

Podsumowanie:

- Obszar objęty opracowaniem należy do przeciętnie atrakcyjnych z punktu widzenia turystyki. Jest to rejon turystyczny o znaczeniu regionalnym. Walory przyrodnicze i kulturowe są za mało atrakcyjne, by stworzyć znaczące zaplecze dla rekreacji, w dolinie rzeki Wkry ma szansę rozwinąć się agroturystyka, ekoturystyka oraz turystyka kwalifikowana, przy odpowiednim zainwestowaniu w bazę materialną obszar może stać się celem wyjazdów weekendowych turystów z Warszawy.

4. Instytucje otoczenia biznesu

Instytucje otoczenia biznesu są jednym z najskuteczniejszych instrumentów polityki regionalnej w warunkach gospodarki rynkowej. Tworzą je parapubliczne i pozarządowe organizacje regionalnego środowiska biznesu. Częstotliwość ich występowania świadczy o aktywności gospodarczej i społecznej regionu i jest jednym z czynników decydujących o jego konkurencyjności.

Obsługę biznesową tworzą następujące grupy instytucji:

- instytucje komercyjne, do których należą regionalne oddziały banków, firm ubezpieczeniowych i innych komercyjnych instytucji funkcjonujących w sektorze finansowym,
- pozabankowy system finansowania rozwoju, do którego zaliczają się: Mazowiecki Fundusz Poręczeń Kredytowych, Mazowiecki Regionalny Fundusz Pożyczkowy, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Powiatowe Urzędy Pracy,
- agendy rządowe zajmujące się alokacją środków finansowych,
- organizacje pozarządowe działające na zasadzie non profit.

Do instytucji sektora finansowego działających na analizowanym obszarze należą oddziały i filie banków oraz firmy ubezpieczeniowe. Do ważniejszych banków należą:

- Bank Spółdzielczy – posiadający agendy we wszystkich miastach i wszystkich ośrodkach gminnych,
- Bank Przemysłowo-Handlowy S.A. – w Ciechanowie i Mławie,
- Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. – w Ciechanowie, Mławie, Płońsku, i Żurominie,
- Bank Gospodarki Żywnościowej S.A. – w Ciechanowie, Mławie, Płońsku,
- Kredyt Bank S.A. Polski Bank Inwestycyjny – w Ciechanowie i Mławie,
- Bank Zachodni WBK S.A – w Ciechanowie,
- GE Capital Bank S.A. – w Ciechanowie,
- Bank Pocztowy S.A. – w Ciechanowie,
- Mazowiecki Bank Regionalny S.A. – w Ciechanowie,
- Bank Polska Kasa Opieki S.A – w Mławie,
- Bank Polskiej Kasy Spółdzielczości – w Konopkach, gmina Stupsk,
- Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa Stefana Stefczyka – w Ciechanowie.

O dostępności kapitału świadczy nie tylko obecność instytucji bankowych, lecz również zasady i warunki kredytowania. Z kredytów inwestycyjnych i obrotowych korzystają osoby fizyczne, podmioty gospodarcze oraz jednostki samorządowe. Partnerzy o ugruntowanej pozycji na rynku lokalnym uzyskują korzystne warunki kredytowania, w tym: możliwość uzyskania kredytów preferencyjnych, negocjowania stóp procentowych, przedłużenia terminów spłaty, gwarancje bankowe. Podmioty i osoby fizyczne rozpoczynające działalność gospodarczą takich przywilejów nie posiadają. Środki finansowe są dla nich trudnodostępne z powodu wyższych stóp procentowych i kosztów operacyjnych związanych z ich uzyskaniem. Wymienione jednostki powinny posiadać większą możliwość uzyskania pożyczek ze źródeł innych niż banki komercyjne.

Komercyjne firmy ubezpieczeniowe działają na zasadzie popytu na wymienione usługi. Największe nasycenie tymi usługami występuje w m. Ciechanowie, byłym ośrodku wojewódzkim. W pozostałych miastach powiatowych ich ilość jest zdecydowanie mniejsza. Istnieją trudności w uzyskaniu informacji, ponieważ działające filie i agenci tych instytucji nie są zarejestrowani na naszym terenie.

Do pozostałych instytucji otoczenia biznesu należą niewielkie biura finansowo-księgowe świadczące usługi w zakresie rachunkowości.

Brak jest instytucji poradnictwa finansowego, prawnego i marketingowego, działających na zasadzie popytu.

Pozabankowy system finansowania rozwoju tworzą agendy rządowe i samorządowe, w tym:

- filia Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Ciechanowie i Powiatowe Urzędy Pracy w Ciechanowie, Mławie, Płońsku, i Żurominie,
- Mazowiecki Fundusz Poręczeń Kredytowych w Warszawie,
- Mazowiecki Regionalny Fundusz Pożyczkowy w Warszawie,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska Biuro Terenowe w Ciechanowie,
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Biura Powiatowe w Ciechanowie, Mławie, Płońsku i Żurominie.

Urzędy Pracy zajmują się m.in. planowaniem i wydatkowaniem środków finansowych Funduszu Pracy, organizowaniem inwestycji infrastrukturalnych w gminach zagrożonych bezrobociem strukturalnym, organizowaniem programów mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy, refundowaniem pracodawcom wynagrodzeń i składek na ubezpieczenie społeczne bezrobotnych i młodocianych pracowników, tworzeniem nowych miejsc pracy oraz udzielanie pomocy bezrobotnym w podejmowaniu działalności gospodarczej na własny rachunek. W chwili obecnej pomoc w tworzeniu nowych miejsc pracy polega na jednorazowym przydzielaniu środków finansowych z budżetu centralnego i Europejskiego Funduszu Społecznego oraz refundowaniu kosztów pracodawcom podejmującym się tworzenia nowych stanowisk pracy. Wysokość przyznawanych środków finansowych jest niewystarczająca w stosunku do potrzeb.

Mazowiecki Fundusz Poręczeń Kredytowych działający na zasadzie non profit utworzony został przez Zarząd Województwa Mazowieckiego w celu wspierania małej i średniej przedsiębiorczości. Z poręczeń kredytowych mogą korzystać osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz podmioty gospodarcze. Udziałowcami jest 20 samorządów terytorialnych i lokalnych, w tym z obszaru mławsko-żuromińskiego tylko powiat mławski. Oprócz poręczeń kredytowych korzystający z usług Funduszu posiadają łatwiejszy dostęp do informacji ekonomicznej, przez co zwiększają swoją konkurencyjność. Kapitał Funduszu zgromadzony jest w Banku Gospodarstwa Krajowego, który również poręcza większe kredyty dla samorządów i przedsiębiorców. Mazowiecki Fundusz Poręczeń Kredytowych współpracuje z **Mazowieckim Regionalnym Funduszem Pożyczkowym**, utworzonym dla przedsiębiorców wiarygodnych, lecz nieposiadających zdolności kredytowej. Obydwa Fundusze są narzędziem ułatwiającym pozyskanie środków finansowych przez jednostki prowadzące działalność gospodarczą, stąd celem jest nawiązanie współpracy wszystkich samorządów na mławsko-żuromińskim obszarze problemowym.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska (Biuro w Ciechanowie) posiada Biura Terenowe w ośrodkach powiatowych, przyczynia się do realizacji inwestycji proekologicznych, w tym służących ochronie wód, atmosfery i ziemi. Do najważniejszych form dofinansowania należą pożyczki udzielane na korzystnych warunkach, dotacje i dopłaty do kredytów komercyjnych. Fundusz posiada prawo emisji własnych obligacji na rzecz ochrony środowiska, zakupu środków dewizowych, zakładania spółek wodnych, a także nagradzania organizacji i osób fizycznych. Bankiem Kredytującym jest Bank Ochrony Środowiska.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa posiada swoje przedstawicielstwa w ośrodkach powiatowych. W ramach swojej działalności udziela kredytów na rozwój przedsiębiorczości wiejskiej osobom fizycznym lub prawnym, w tym na przedsięwzięcia tworzące nowe miejsca pracy w działalności pozarolniczej w gminach wiejskich oraz miejsko-wiejskich i niskoprocentowe pożyczki na małą przedsiębiorczość.

Do instytucji związanych z otoczeniem biznesu należą również instytucje pełniące obsługę fiskalną, tj. pobór podatków od podmiotów gospodarczych i osób fizycznych oraz zajmujące się alokacją środków finansowych z budżetu i do budżetu centralnego. Należą do nich:

- urzędy skarbowe w Ciechanowie, Mławie, Płońsku i Żurominie,
- służby celne w Ciechanowie Filia i Oddział w Ciechanowie,
- agendy zarządów dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych w Ciechanowie, Mławie, Płońsku i Żurominie,
- Instytucje ubezpieczenia społecznego: Powszechny Zakład Ubezpieczeń Społecznych posiadający inspektoraty w Ciechanowie, Mławie, Płońsku i Żurominie, Kasa Regionalnego Ubezpieczenia Społecznego posiadająca inspektoraty również we wszystkich ośrodkach powiatowych.

Ważną rolę pełni **Mazowiecka Izba Rolnicza w Ciechanowie** będąca organem samorządu zawodowego rolników. Członkami Izby są wszyscy rolnicy będący płatnikami podatku rolnego. Do zadań Izby należy m.in.:

- inicjowanie działań mających na celu powoływanie, wspieranie zrzeszeń i stowarzyszeń producentów rolnych oraz wspieranie ich działalności,
- podejmowanie działań na rzecz rozwoju infrastruktury rolnictwa i wsi oraz poprawy struktury agrarnej i podnoszenia kwalifikacji osób zatrudnionych w rolnictwie,
- wspieranie działalności szkół rolniczych, inicjowanie powstawania nowych szkół, zmian w programach nauczania i praktyk,
- rozwijanie współpracy z zagranicznymi grupami producentów rolnych,
- promocja produktów rolnych na rynkach krajowym i zagranicznym oraz poprawa ich jakości.

Organizacje pozarządowe wspierające rozwój lokalny

W aktywizacji społeczności lokalnej regionu ważną rolę odgrywają organizacje pozarządowe wspierające rozwój gospodarczy, tj.:

- Mazowiecka Izba Gospodarcza działająca w Ciechanowie od 1991 r. będąca dobrowolną organizacją samorządu gospodarczego. Reprezentuje interesy zrzeszonych podmiotów w zakresie działalności statutowej. Do jej zadań należy m. in.: promocja firm i wyrobów, nowych rozwiązań technologicznych, ekonomicznych i organizacyjnych, organizacja seminariów, szkoleń, konkursów, pośrednictwo w nawiązywaniu kontaktów handlowych, współpraca z organizacjami rządowymi, samorządowymi, doradztwo organizacyjne, marketingowe, prawne, ekonomiczne i technologiczne. Zrzesza ponad 60 podmiotów gospodarczych, działających głównie na terenie powiatu ciechanowskiego i mławskiego, reprezentujących wszystkie branże w zakresie działalności produkcyjnej, handlowej i usługowej. Uczestniczy aktywnie również w działalności kulturalnej i społecznej m. Ciechanowa i regionu.
- Fundacja Gospodarcza im. Karola Marcinkowskiego posiadająca akredytację Krajowego Systemu Usług funkcjonuje w Ciechanowie i Płońsku. Jej celem jest aktywizacja bezrobotnych, szczególnie młodych do podejmowania działalności gospodarczej na własny rachunek. Inicjuje rozwój małych przedsiębiorstw i tworzy infrastrukturę służącą temu rozwojowi. Gromadzi środki finansowe i materialne przeznaczone na wsparcie swojej działalności statutowej. W ramach porozumienia z Funduszem Współpracy w Warszawie działalność szkoleniowa i doradcza współfinansowana jest ze środków Komisji Wspólnot Europejskich (Program PHARE). W szczególności do zadań Fundacji należy:

- dokształcanie policealne, kursy komputerowe i inne wg potrzeb regionu, przygotowujące do samodzielnego wykonywania pracy w zakładach rzemieślniczych i usługowych w warunkach gospodarki wolnorynkowej,
 - doradztwo w zakresie księgowości, prawa gospodarczego, handlowego, podatkowego, marketingu, finansów i zarządzania,
 - pomoc w rozwoju małej przedsiębiorczości i infrastruktury służącej jej rozwojowi,
 - aktywizacja społeczności lokalnych i wspieranie ich działania w zakresie samoorganizacji.
- Agencja Rozwoju Regionalnego w Warszawie Oddział w Ciechanowie, której głównym akcjonariuszem jest gmina miejska Ciechanów, gmina miejska Działdowo (woj. warmińsko-mazurskie), gminy wiejskie: Krasne, Opinogóra Górna i Grudusk oraz 9 podmiotów gospodarczych z terenu subregionu ciechanowskiego. Do jej głównych zadań należy nadzór nad opracowaniem i realizacją regionalnych programów restrukturyzacji, udział w tworzeniu nowych podmiotów gospodarczych, osób fizycznych, działalność inwestorska, organizacja szkoleń kursów w zakresie kultury i oświaty.

5. Sytuacja ekonomiczna samorządów gminnych

5.1. Dochody budżetowe gmin

Gospodarka finansowa gmin prowadzona jest na podstawie ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 150, poz.983 z późniejszymi zmianami) oraz ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 142, poz. 1591).

Dochody budżetowe gmin mławsko-żuromińskiego obszaru problemowego w 2003 r. kształtowały się w przedziale 5148 tys. zł – 18 152 tys. zł gminy wiejskie i miejsko-wiejskie oraz 37 452 tys. zł miasto Mława. Najniższe dochody budżetowe posiadały gminy: Siemiatkowo, Radzanów, Lutocin, Dzierzgowo i Grudusk, charakteryzujące się niskim rozwojem pozarolniczej działalności gospodarczej.

Dynamika wzrostu dochodów budżetowych w stosunku do 2000 r. wynosiła od 105,4% w gminie Grudusk do 136,5% w gminie Strzegowo, przy czym dominujący wskaźnik wzrostu oscylował w przedziale 120 – 130%.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca dochody budżetowe kształtowały się od 1020,2 zł w gminie Radzanów do 1676,7 zł w gminie miejskiej Raciąż.

Struktura dochodów budżetowych kształtowała się następująco:

- dochody własne od 14,7% do 47,7%,
- subwencja ogólna od 39,7% do 63,1%,
- dotacje celowe od 12,7% do 21,2%.

O sytuacji ekonomicznej gminy świadczy udział poszczególnych grup dochodów w strukturze budżetu, przy czym najważniejszą pozycję powinny stanowić dochody własne, czyli podatki i opłaty, które bezpośrednio trafiają do kasy gminy. Gmina jest samodzielną ekonomicznie, jeżeli dochody własne przekraczają 50 – 60% wszystkich dochodów budżetowych. Składniki, które stanowią dochody własne to dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i fizycznych, podatek rolny, podatek leśny, podatek od nieruchomości, podatek od środków transportu, spadków i darowizn, opłaty skarbowe. Najniższe dochody własne występują w gminach charakteryzujących się niskim rozwojem pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym: Siemiatkowo (14,7%) Lutocin (20,0%) Radzanów (22,5%), Dzierzgowo (22,9%) i Wiśniewo (23,4%). Najwyższe dochody własne posiada miasto Mława (47,7%) i gmina wiejska Ciechanów (44,1%) (Mapa 11).

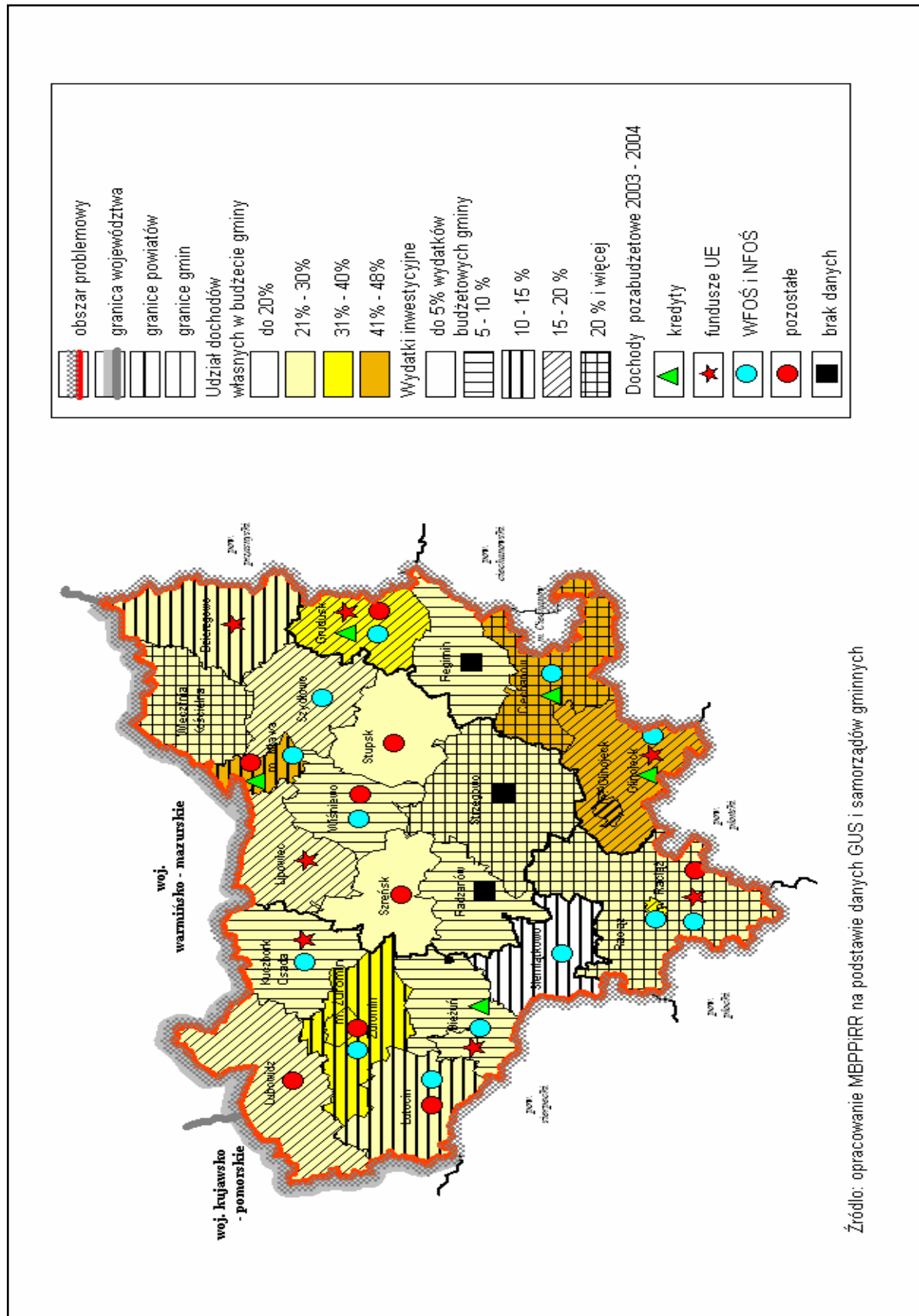
Dynamika wzrostu dochodów własnych w stosunku do 2000 r. wynosiła od 0,87% do 142%. Spadek dochodów własnych wystąpił w gminach: Grudusk, Raciążu i Lubowidzu. Najwyższa dynamika wzrostu dochodów własnych nastąpiła w gminach: Ciechanów (89,9%), Regimin (95,9%), gmina wiejska Raciąż (107,2%). Należy podkreślić, że wzrost dochodów

własnych w danym okresie nie wynika z istotnego rozwoju gospodarczego gmin, lecz głównie ze sprzedaży nieruchomości.

W istniejącej sytuacji ekonomicznej samorządów lokalnych prawidłowością jest wysoki udział subwencji z budżetu centralnego przekazywanej wszystkim samorządom dla uzupełnienia własnych dochodów oraz na oświatę. Wysokość subwencji kształtowała się w przedziale 40,3 – 63,1% dochodów budżetowych.

Udział dotacji celowych z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowych i własnych oraz funduszy celowych wynosił od 12,8% do 21,2% dochodów budżetowych analizowanych gmin.

Mapa 11. Sytuacja ekonomiczna samorządów gminnych – wybrane elementy

Źródło: opracowanie MBPPIRR na podstawie danych GUS i samorządów gminnych

5.2. Wydatki budżetów gmin

Na wydatki budżetowe składają się wydatki na zadania własne oraz wydatki związane z zadaniami zleconymi przez administrację rządową. Gmina decyduje o rozmiarach i strukturze wydatków budżetowych w granicach uzyskanych dochodów.

W strukturze wydatków budżetowych najważniejszą pozycję zajmują wydatki na oświatę i wychowanie wynoszące od 33% do 63% wszystkich wydatków budżetowych, w tym w ponad połowie gmin wymienione wydatki pochłaniają więcej niż 50% całego budżetu. Najwyższy udział tych wydatków notuje się w gminie Lubowidz (63%), Dzierzgowo (61%), Wiśniewo (59%), Stupsk i Siemiątkowo (57%).

Ważną informacją o sytuacji materialnej mieszkańców są wydatki na opiekę socjalną wynoszące od 7% do 18% wydatków budżetowych. W 16 gminach wydatki te przekraczały 10%, w tym najwyższe są w gminie miejskiej Raciąż (18%), Lubowidzu (15%), gminie wiejskiej Raciąż (13%), gminie miejskiej Mławie (16%) i gminie miejsko-wiejskiej Głinojeck (13%).

Niepokojąco niskie wydatki na kulturę i sztukę kształtujące się w przedziale 0,04 – 4%, przy czym w 18 gminach nie przekraczają 2%. Podobnie kształtuje się wysokość wydatków na kulturę fizyczną i sport (0 – 3%), w tym gminy wiejskie: Ciechanów, Dzierzgowo, Raciąż, Lubowidz i Siemiątkowo nie wydatkowały w 2003 r. środków finansowych na ten cel, a w 12 gminach wymienione wydatki nie przekroczyły 1%.

Wydatki majątkowe, będące wyznacznikiem rozwoju, kształtowały się na niskim poziomie, w przedziale 3 – 33%, w tym:

- do 10%: Regimin, Radzanów, Szeńsk, Wiśniewo, Biezuń i Kuczbork,
- 10 – 20%: Głinojeck, Grudusk, Mława, Dzierzgowo, Lipowiec Kościelny, Stupsk, Szydłowo, Raciąż, Żuromin, Lubowidz, Lutocin i Siemiątkowo,
- 20 – 30% Wieczfnia Kościelna,
- pow. 30% Ciechanów, Strzegowo.

Wydatki budżetowe przypadające na 1 mieszkańca wynosiły od 1208,7 zł w gminie Lutocin do 1792,2 zł w gminie Strzegowo.

5.3. Dochody pozabudżetowe gmin

Źródłem dochodów pozabudżetowych w latach 2003–2004 były pożyczki i dotacje z WFOŚ, kontraktu wojewódzkiego, fundusze przedakcesyjne UE i kredyty bankowe. Dochody pozabudżetowe nie są zjawiskiem powszechnym a samorządy gminne korzystają z tego źródła finansowania w niewystarczającym stopniu. Udział tych funduszy w dochodach poszczególnych samorządów wg źródeł pochodzenia jest następujący (Mapa 11):

- Fundusze przedakcesyjne UE: wysokość zasilania w przedziale 313,00 – 745,00 tys. zł wykorzystane przez gminy miejsko-wiejskie Głinojeck, Biezuń i gminy wiejskie: Dzierzgowo, Grudusk, Kuczbork, Raciąż (28% samorządów),
- WFOŚ: m. Mława, gm. miejska Raciąż, gminy miejsko-wiejskie: Biezuń, Głinojeck, Żuromin i gminy wiejskie: Ciechanów, Kuczbork, Raciąż, Siemiątkowo – wysokość zasilania w przedziale 336,00 – 890,00 tys. zł oraz Grudusk i Wiśniewo przedziale 6 – 75 tys. zł (ok. 40% samorządów gminnych),
- NFOŚ: gmina miejska Raciąż,
- kontrakt wojewódzki: gmina miejsko-wiejska Żuromin oraz gminy wiejskie: Grudusk, Lutocin, Stupsk, Szeńsk, Wiśniewo (ok. 25% samorządów),
- ARiMR: znikomy udział: gm. miejsko-wiejska Żuromin,
- kredyty bankowe: Mława, Głinojeck, Ciechanów, Grudusk,
- z żadnych pozabudżetowych źródeł finansowania nie korzystała gmina Szeńsk z powiatu mławskiego.

5.4. Środki finansowe UE oraz budżetu województwa mazowieckiego w 2005 r.

W 2005 r. nastąpiła poprawa w zakresie absorpcji środków finansowych przez samorządy lokalne. Wszystkie samorządy, aczkolwiek w różnym stopniu, były beneficjentami funduszy strukturalnych UE oraz budżetu województwa mazowieckiego. Występowały następujące źródła finansowania (Mapa 12):

- Program Wyrównywania Obszarów Wiejskich: kwoty około 300 tys. zł na przebudowę dróg gminnych i budowę wodociągów przyznane zostały gminom: Dzierzgowo, Lipowiec Kościelny, Radzanów, Stupsk, Szreńsk, Szydłowo, Wiśniewo, Biezuń, Kuczbork, Lubowidz, Lutocin i Siemiątkowo,
- Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych: kwoty 20 – 80 tys. zł na modernizacje dróg przyznane zostały 14 gmin,
- Program Wsparcia Powiatowej Infrastruktury Drogowej: kwoty po 500 tys. zł na przebudowę dróg powiatowych na obszarze problemowym przyznane zostały dla starostw powiatowych w Ciechanowie, Mławie i Żurominie,
- SPO Modernizacja i Restrukturyzacja Obszarów Wiejskich:
 - działanie: odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego – kwoty od 65 tys. zł do 1,4 mln zł na rozwój infrastruktury społecznej zostały przyznane gminom wiejskim: Radzanów, Strzegowo, Stupsk, Szydłowo, Wieczfnia Kościelna, Wiśniewo i Raciąż,
 - działanie: restrukturyzacja i modernizacja obszarów wiejskich – kwoty 700 tys. zł – 1,5 mln zł przyznane zostały dla gmin Lipowiec Kościelny i Strzegowo,
 - działanie: obszary podlegające restrukturyzacji – kwota 1,7 mln zł przyznana na budowę sieci zbiorczej kanalizacji sanitarnej dla Mławy i kwota około 1,4 mln zł na rozbudowę bazy dydaktycznej PWSZ w Ciechanowie i Mławie,
- Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) – pożyczki z Banku Światowego w wysokości 12 – 400 tys. zł głównie na remonty i wyposażenie szkół przyznane zostały 10 gminom: Ciechanów, Głinojeck, Regimin, Lipowiec Kościelny, Radzanów, Strzegowo, Szydłowo, Lubowidz i Lutocin.

Podsumowanie:

- Sytuacja ekonomiczna samorządów lokalnych jest niekorzystna. Niski udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetowych świadczy o słabym rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej. Wysoki udział subwencji ogólnej z budżetu centralnego i dotacji informuje o braku samodzielności ekonomicznej.
- Wysoki udział wydatków na oświatę i wychowanie sprawia, że w budżetach gmin nie wystarcza środków finansowych na realizację celów rozwoju. Sytuację pogarsza ubóstwo mieszkańców wymagające wydatkowania znacznych środków finansowych na opiekę społeczną. Wymienione wydatki w większości gmin kształtują się na poziomie wydatków majątkowych lub je nawet przekraczają. Dotyczy to miasta Mławy i Raciąży i gmin: Dzierzgowo, Radzanów, Szreńsk, Wiśniewo, Kuczbork i Żuromin.
- Pozytywnym zjawiskiem jest wzrastająca aktywność samorządów gminnych w zakresie pozyskiwania środków finansowych z funduszy strukturalnych UE oraz budżetu województwa mazowieckiego. Do najaktywniejszych gmin zalicza się Lipowiec, Strzegowo i Radzanów (4 źródła) oraz Głinojeck, Wiśniewo i Lutocin (3 źródła).

IV. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

1. Zaopatrzenie w wodę

Stan zaopatrzenia ludności w wodę analizowanego obszaru obrazują dane ujęte w poniższej tabeli.

Tabela 4. Zaopatrzenie w wodę w układzie gmin

Wyszczególnienie	Ludność ogółem	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej		Długość sieci wodociągowej [km]	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych	
		ogółem	[%]		[dam ³]	[m ³ /mieszkańca]
m. i gm. Biezuń	5 462	3 773	69,1	94,1	193,9	34,7
gm. Ciechanów	5 711	3 554	62,2	97,8	89,8	16,1
gm. Dzierzgowo	3 532	2 952	83,6	101,1	68,1	18,8
m. i gm. Głinojeck	8 025	5 717	71,2	91,8	156,9	18,8
gm. Grudusk	3 980	3 718	93,4	99,5	107,8	25,4
gm. Kuczbork O.	5 134	4 632	90,2	60,0	138,8	25,7
gm. Lubowidz	7 452	6 021	80,8	120,2	96,3	12,6
gm. Lipowiec Koś.	5 186	4 543	87,6	59,6	85,6	16,4
gm. Lutocin	4 763	3 869	81,2	91,6	181,6	37,3
m. Mława	28 301	26 277	89,7	80,0	1 149,2	37,4
m. i gm. Raciąż	4 664	4 139	88,7	181,9	277,4	32,2
gm. Radzanów	3 695	3 004	81,3	74,9	113,0	29,6
gm. Regimin	4 957	4 208	84,9	81,2	107,9	21,3
gm. Siemiątkowo	3 703	1 577	42,6	50,0	40,6	10,6
gm. Strzegowo	8 071	6 020	74,6	120,7	152,4	18,4
gm. Stupsk	5 112	4 665	91,3	125,0	114,1	21,6
gm. Szreńsk	4 603	3 629	78,8	46,9	91,4	19,4
gm. Szydłowo	4 686	3 697	78,9	86,8	89,8	18,4
gm. Wieczfnia Koś.	4 144	3 678	88,8	102,1	77,1	18,4
gm. Wiśniewo	5 202	4 937	94,9	86,0	122,7	23,7
m. i gm. Żuromin	14 337	12 615	88,0	126,7	394,3	26,7
analizowany obszar problemowy			83,3	1 808,4	3 724,9	26,5
województwo mazowieckie			77,5 ^{x)}	26 386,3	201 334,5	39,6

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań.

Przedstawione w powyższej tabeli dane wskazują na dobry stan zaopatrzenia w wodę ludności analizowanego obszaru. Wskaźnik charakteryzujący % ludności korzystającej z wodociągu sieciowego – 83,3 znacznie przewyższa analogiczny wskaźnik dla województwa mazowieckiego – 77,7, natomiast niewiele odbiega od wskaźnika wyliczonego w odniesieniu do ludności miejskiej – 87,2%, charakterystycznego dla terenów zurbanizowanych. Zróżnicowany przestrzennie i gospodarczo analizowany obszar nie jest jednorodny w zakresie rozwoju infrastruktury wodociągowej. Największe niedoinwestowanie w zakresie budowy wodociągów jest w gminie Siemiątkowo, gdzie z sieci wodociągowej korzysta jedynie 42,6% ludności. W grupie gmin, gdzie analogiczny wskaźnik nie przekracza 77,5% – średniego w województwie – są jeszcze: gm. Ciechanów (62,2%), Biezuń (69,1%), Głinojeck (71,2%) oraz Strzegowo (74,6%). Realizacja inwestycji w zakresie budowy wodociągów sieciowych w latach 2003–2005 pozwoliła na zmniejszenie dysproporcji w zaopatrzeniu w wodę gmin o najmniejszym wskaźniku zwodociągowania.

^{x)} Dane szacunkowe – wskaźnik ludności korzystającej z wodociągu sieciowego w województwie obliczono przyjmując:

- dane statystyczne % ludności korzystającej z wodociągu sieciowego w miastach – 87,2,
- dane szacunkowe zamieszczone w Planie Zagospodarowania Województwa Mazowieckiego: 60% ludności wiejskiej korzysta z wodociągu sieciowego.

Powyższe dane informują również o znacznych dysproporcjach w zużyciu wody z wodociągów w gospodarstwach domowych. Wielkość jednostkowego zużycia wody w gm. Siemiatkowo ($10,6 \text{ m}^3/1$ mieszkańca) jest ponad trzykrotnie niższa niż: w Mławie, gminach miejsko-wiejskich (Biezuń, Raciąż) i gminie Lutocin ($32,2 - 37,4$). Średnioroczne zużycie wody dla analizowanego obszaru – $26,5 \text{ m}^3/1$ mieszkańca (wobec średniego dla woj. mazowieckiego – $39,6 \text{ m}^3/1$ mieszkańca) świadczy generalnie o niskim standardzie wyposażenia mieszkań w urządzenia techniczno-sanitarne.

Podsumowanie

- Zaopatrzenie w wodę mławsko-żuromińskiego obszaru problemowego oparte jest na zasobach wód podziemnych z nadwyżką pokrywających obecne i przewidywane zapotrzebowanie na wodę. Istniejące rezerwy rozłożone są nierównomiernie w przestrzeni – największe związane są z występowaniem Głównych Zbiorników Wód Podziemnych: Działdowo i Górna Łydynia.
- Na analizowanym obszarze gminy zwodociągowane są w większości w stopniu większym niż średnio w województwie mazowieckim. Modernizacja i rozbudowa istniejących urządzeń wodociągowych umożliwi zaopatrzenie w wodę odpowiedniej ilości i jakości wszystkich mieszkańców regionu. Rozbudowa istniejących systemów przyczyni się do poprawy stanu usług komunalnych i umożliwi wzrost poziomu życia ludności.

2. Gospodarka ściekowa

Do największych problemów obszaru w zakresie gospodarki ściekowej należy duży udział ścieków niepoddanych procesom oczyszczania lub niedostatecznie oczyszczonych w ogólnej ilości wytwarzanych ścieków. Ogółem z komunalnych oczyszczalni ścieków korzysta jedynie 34% ludności obszaru (Mapa 13).

Oczyszczalni ścieków nie posiada 9 gmin: Ciechanów, Dzierzgowo, Lipowiec Kościelny, Radzanów, Stupsk, Szydłowo, Wieczfnia Kościelna, Lutocin i Siemiatkowo. Ścieki oczyszczane są jedynie w ośrodkach gminnych. Gorzej przedstawia się sytuacja na wsi, gdzie brakuje systemów kanalizacyjnych, a znaczący ładunek zanieczyszczeń odprowadzany jest bezpośrednio do środowiska. Część ścieków usuwana jest do osadników przydomowych i wywożona do oczyszczalni. Nieszczelność zbiorników sprawia, że część ścieków trafia do wód podziemnych lub bezpośrednio do cieków powierzchniowych.

W analizowanym obszarze zlokalizowanych jest 12 komunalnych oczyszczalni ścieków oraz 12 oczyszczalni zakładowych. Są to głównie małe obiekty zaspokajające potrzeby lokalne.

Na terenie powiatu mławskiego komunalne oczyszczalnie ścieków znajdują się w: Mławie, Strzegowie, Dzierzgowie, Szeńsku, Dunaju (gm. Stupsk), Miączynie Dużym (gm. Szeńsk), Dąbku (gm. Stupsk), Kosinach Starych (gm. Wiśniewo), Grzebsku (gm. Wieczfnia Kościelna).

Największy obiekt z terenu powiatu mławskiego zlokalizowany jest w Mławie i oczyszcza rocznie $1751,7 \text{ tys. m}^3$ ścieków komunalnych.

Na terenie powiatu ciechanowskiego, w części włączonej do opracowania funkcjonuje 5 oczyszczalni, w tym trzy większe, o przepustowości powyżej $100 \text{ m}^3/\text{d}$:

- w zlewni rzeki Wkry zlokalizowana jest największa zakładowa oczyszczalnia ścieków Cukrowni „Glinojec”, o przepustowości $6400 \text{ m}^3/\text{d}$, która poprzez rozwiązanie technologiczne polegające na zastosowaniu obiegu zamkniętego nie odprowadza do środowiska zanieczyszczeń płynnych,
- nowo uruchomiona oczyszczalnia ścieków komunalnych w Garwarzu Starym obsługująca gminę Glinojec, o max przepustowości $1400 \text{ m}^3/\text{d}$,
- oczyszczalnia komunalna w Grudusku.

Poza tym, ze wschodniego rejonu obszaru ścieki dowożone są do pozostającej poza granicami opracowania dużej i wysokosprawnej oczyszczalni w Ciechanowie.

Na terenie powiatu żuromińskiego funkcjonują 4 oczyszczalnie komunalne: w Żurominie – jest to wysokosprawny, lecz niedociążony obiekt o przepustowości 3600 m³/d oraz mniejsze w miejscowościach Biezuń, Zielona (gm. Kuczbork) i Lubowidz. Przykładowe: w Żurominie (Spółdzielnia Mleczarska), w Serokach gm. Lutocin (przedsiębiorstwo DORPOL) oraz w Bądzyniu gm. Lubowidz (Zakładu Master – Max).

Na terenie powiatu płońskiego funkcjonują 2 obiekty zlokalizowane w Raciążu: oczyszczalnia komunalna o przepustowości 380 m³/d i zakładowa Spółdzielni Mleczarskiej o przepustowości 1580 m³/d.

Największymi źródłami punktowego dopływu ścieków do wód powierzchniowych obszaru są miejskie oczyszczalnie w Mławie i Żurominie, nowo uruchomiona oczyszczalnia w Garwarzu Starym oraz zakładowa oczyszczalnia w Raciążu.

W części obiektów (Mława, Szreńsk, Miączyn Duży, Kondrajec, Grudusk) stacje sanitarne notują okresowe przekroczenia dopuszczalnych wartości stężeń zanieczyszczeń, głównie azotu ogólnego i amonowego. Niedostatecznie oczyszczone ścieki zanieczyszczają odbiorniki doprowadzając do ich eutrofizacji, przyczyniają się do emisji odorów i mikroorganizmów chorobotwórczych.

Rozwiązanie problemu oczyszczania ścieków realizowane będzie w oparciu o Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK), który zakłada, że do 2015 roku zostaną osiągnięte standardy jakości ścieków odprowadzanych do środowiska wodnego m.in. poprzez budowę oczyszczalni w Regiminie i Strzałkowie (gm. Stupsk), modernizację istniejących obiektów w Grudusku i Mławie, rozbudowę inwestycji w Bieżuniu oraz rozwój sieci kanalizacyjnej w tych gminach.

Poza punktowym dopływem ścieków wody powierzchniowe obszaru narażone są w znacznym stopniu na obszarowy spływ zanieczyszczeń z terenów użytkowanych rolniczo, do których należą ścieki z gospodarstw i odchody z produkcji zwierzęcej. Ze względu na brak odpowiednich płyt obornikowych, silosów oraz zbiorników na gnojówkę, ścieki te przedostają się do gruntu i wód.

Dużym problemem jest nieprawidłowe stosowanie nawozów powodujące przedostawanie się związków azotu i fosforu w głąb gleby, które następnie stanowią źródło zanieczyszczeń wód gruntowych.

Na terenie obszaru obserwuje się zachwianie proporcji pomiędzy budową sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Większość gmin nie jest skanalizowana (Ciechanów, Regimin, Dzierzgowo, Lipowiec Kościelny, Radzanów, Stupsk, Szydłowo, Wiśniewo, Lutocin, Siemiątkowo) lub skanalizowana w minimalnym stopniu (do 10% – Szreńsk, Wieczfnia Kościelna, Raciąż, Biezuń, Kuczbork, Lubowidz). Najlepiej przedstawia się sytuacja w Mławie, gdzie ponad 50% ludności korzysta z kanalizacji oraz w Żurominie i Gliniojecku, gdzie liczba ta wynosi około 40% ludności. Obecnie z kanalizacji sanitarnej korzysta ogółem 34,6 tys. mieszkańców, co stanowi jedynie ok. 23% ludności omawianego obszaru.

Sieć wodociągowa rozwinięta jest w większym stopniu – iloraz długości obu mediów w 2003 r. na omawianym terenie kształtował się na poziomie 13,7%. Brak sieci kanalizacyjnej stwarza zagrożenie dla jakości wód. Gorsza sytuacja panuje w zachodniej części obszaru, gdzie na 1 km sieci kanalizacyjnej przypada powyżej 20 km sieci wodociągowej. Największe dysproporcje pomiędzy długością obu mediów występują w gminach: Ciechanów, Dzierzgowo, Szydłowo i Lutocin, w których brak jest sieci kanalizacyjnej przy dobrze rozwiniętej sieci wodociągowej (powyżej 100 km).

Rosnąca liczba gospodarstw domowych połączonych do sieci zbiorczego zaopatrzenia w wodę powoduje powstanie zwiększonej ilości ścieków, co przy braku kanalizacji i nieprawidłowej budowie szamb stwarza ryzyko wystąpienia skażenia wód.

Podsumowanie:

Głównymi problemami z zakresu gospodarki ściekowej są:

- dysproporcja pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej i wodociągowej w gminach wiejskich,
- niewystarczająca ilość oczyszczalni posiadających nowoczesne technologie, jak również ekologicznych oczyszczalni przydomowych, które rozwiązałyby problemy na terenach nie posiadających systemów kanalizacyjnych oraz w zabudowie rozproszonej,
- zagrożenie dla środowiska spowodowane obszarowymi spływami zanieczyszczeń z terenów użytkowanych rolniczo i nieszczelnością zbiorników bezodpływowych.

W celu poprawy jakości wód powierzchniowych proponuje się:

- wdrażanie koncepcji wskazanej w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych przewidującej budowę nowoczesnych oczyszczalni w Regiminie i Strzałkowie, modernizację istniejących obiektów w Grudusku i Mławie, rozbudowę instalacji w Bieżuniu oraz rozwój sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich,
- właściwe stosowanie nawozów i środków ochrony roślin w rolnictwie,
- zabezpieczenie przed przenikaniem do wód i gruntu szkodliwych substancji pochodzących z gospodarstw rolnych ukierunkowanych na hodowlę bydła i trzody chlewnej poprzez budowę szczelnych instalacji i urządzeń służących do odprowadzania nieczystości.

3. Gospodarka odpadami

Gospodarka odpadami na mławsko-żuromińskim obszarze problemowym wymaga poprawy. Rocznie wywozi się ok. 23 tys. Mg odpadów komunalnych i głównie składa się je bez wstępnej obróbki. Selektywnej zbiórce podlega jedynie ok. 1,5% odpadów. Jest ona prowadzona w 3 gminach: Raciążu, Grudusku i Mławie. Szacuje się, że ok. 10% powstałych odpadów trafia do środowiska w sposób niekontrolowany.

Istniejące składowiska wywierają negatywny wpływ na stan środowiska. Większość z nich to obiekty powstałe przed rokiem 90-siątym, o wykorzystanej pojemności składowania, niezadowolającym stanie technicznym: bez uszczelnienia podłoża, odprowadzania odcieków i ujmowania gazu wysypiskowego. Część obiektów usytuowana jest na terenie Głównego Zbiornika Wód Podziemnych, obszarów chronionych bądź w pobliżu ujęć wód.

Tabela 5. Składowiska odpadów komunalnych

Lp.	Powiat	Gmina	Lokalizacja	Stan zabezpieczenia podłoża	Planowy etap zamknięcia	Główny powód zamknięcia	Pow. [ha]
1.	mławski	Radzanów	Radzanów	brak zabezpieczenia	I	wykorzystana pojemność	0,31
2.		Szreńsk	Miączyn Duży	uszczelnione	II	wykorzystana pojemność	1,28
3.		Dzierzgowo	Rzęgnowo	brak zabezpieczenia	II	brak zabezpieczenia	2,58
4.		Strzegowo	Konotopa	uszczelnione	III	realizacja W.P.G.O.	1,65
5.		Stupsk	Stupsk	uszczelnione	I	wykorzystana pojemność	0,33
6.		Wieczfnia Kościelna	Uniszki Cegielnia	brak zabezpieczenia	do rozbudowy	nie przewiduje się	8,34
7.	ciechanowski	Ciechanów	Wola Pawłowska	uszczelnione	do rozbudowy	nie przewiduje się	3,5
8.		Grudusk	Humięcino-Koski	uszczelnione	III	realizacja W.P.G.O.	1,31
9.	płoński	Raciąż	Pólka Raciąż	b. d.	I	wykorzystana pojemność	2,7
10.	żuromiński	Biezuń	Biezuń	brak zabezpieczenia	III	brak zabezpieczenia	1,05
11.		Siemiątkowo	Gradzanów Kość.	brak zabezpieczenia	II	brak zabezpieczenia	0,54
12.		Lutocin	Bogusze-wiec	brak zabezpieczenia	II	brak zabezpieczenia	0,55
13.		Żuromin	Brudnice	uszczelnione	III	w 2011 r. pojemność wykorzystana	5,0
14.		Kuczbork Osada	Kuczbork Wieś	uszczelnione	III	realizacja W.P.G.O.	1,69

Źródło: Opracowanie w MBPR na podstawie danych z WIOŚ.

Na terenie omawianego obszaru funkcjonuje 14 składowisk odpadów innych niż niebezpieczne oraz składowisko odpadów i osadów ściekowych pochodzących z oczyszczalni „Czajka” rekultywowane pyłami z Elektrociepłowni Żerań, zlokalizowane w miejscowości Kowalewo – Szyjki, gmina Gliniojeck. Stwierdzono negatywne oddziaływanie tego obiektu na zdrowie ludzi i środowisko przyrodnicze (Mapa 14).

Zagrożenie dla środowiska przyrodniczego stwarza mogiłnik usytuowany na terenie gminy Szydłowo w miejscowości Garlino Nowe (Krzywonoś). Jest to betonowy bunkier z przeterminowanymi środkami ochrony roślin, położony w zlewni Łydyni.

Na omawianym obszarze rocznie wytworzonych jest ok. 85 tys. Mg odpadów pochodzenia przemysłowego, co stanowi 1,75% wartości wojewódzkiej. Jednym z największych wytwórców odpadów przemysłowych w skali regionu i województwa jest Cukrownia Głinojeck S.A., która rocznie wytwarza ok. 75% odpadów całego obszaru.

Konieczne jest objęcie zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców obszaru, zwiększenie stopnia odzysku odpadów, podniesienie skuteczności selektywnej ich zbiórki, ograniczenie składowania oraz budowa obiektów realizujących w sposób kompleksowy gospodarkę odpadami.

Zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Mazowieckiego rozwiązania takie realizowane będą w oparciu o składowiska w Uniszkach Cegielni (gmina Wieczfnia Kościelna) i Woli Pawłowskiej (gmina Ciechanów).

Rozwiązania wymaga problem gospodarki szczególnymi rodzajami odpadów niebezpiecznych zawierających: azbest, środki ochrony roślin, oleje odpadowe, akumulatory, baterie, zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne. Ważnym zadaniem jest zagospodarowanie osadów ściekowych, stworzenie systemu unieszkodliwiania odpadów medycznych i weterynaryjnych i recyklingu wycofanych z użytku pojazdów.

Do największych osiągnięć ostatnich lat w zakresie budowy i rozbudowy instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów należy budowa stacji segregacji odpadów i sortowni przy składowisku Uniszki Cegielnia gm. Wieczfnia Kościelna i budowa instalacji higienizacji osadów ściekowych w Żurominie. Instalacje, w których prowadzony jest odzysk lub unieszkodliwianie wyselekcjonowanych odpadów istnieją również w: Miączynie Dużym (gm. Szreńsk), Otoczni Starej (gm. Wiśniewo), Mławie, Radzanowie, Głinojecku.

Podsumowanie:

- W zakresie gospodarki odpadami występują następujące zadania:
 - konieczność objęcia wszystkich mieszkańców zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych oraz wdrożenie systemu selektywnej zbiórki i segregacji odpadów,
 - z powodu wyczerpania pojemności składowania i rekultywacji do końca 2006 r. planowane jest zamknięcie trzech składowisk: Radzanów, Raciąż Pólka (gm. Raciąż) i Stupsk oraz kolejnych składowisk w: Miączynie Dużym, Rzęgnowie, Boguszewcu i Gradzanowie Kościelnym do końca 2009 r.,
 - konieczność likwidacji mogilnika Krzywonoś (gmina Szydłowo) i rozwiązanie problemu oddziaływania na środowisko składowiska osadów ściekowych we wsi Kowalewo Szyjki (gmina Głinojeck),
 - stworzenie systemu zbiórki, gromadzenia i transportu odpadów niebezpiecznych od mieszkańców oraz z sektora małych i średnich przedsiębiorstw poprzez gminne punkty zbiórki odpadów niebezpiecznych (GPZON) oraz stacje przeładunkowe (SPON),
 - konieczność usuwania z obszarów gmin wyrobów budowlanych zawierających azbest,
 - rozbudowa składowisk odpadów w Uniszkach Cegielni (gm. Wieczfnia K.) i Woli Pawłowskiej (gm. Ciechanów) oraz budowa na bazie tych obiektów zakładów do kompleksowego unieszkodliwiania odpadów.

4. Komunikacja

4.1. Transport drogowy

Podstawowy element sieci drogowej są drogi publiczne o długości 3091 km, w tym 1955 km to drogi o nawierzchni utwardzonej, co stanowi ok. 63% dróg publicznych (województwo mazowieckie około 61%) (Mapa 15).

Gęstość dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej na 100 km² wynosi ok. 71,3 km (wskaźnik ten dla województwa mazowieckiego wynosi ok. 80,2 km).

Gminy o największym wskaźniku dróg o nawierzchni utwardzonej (Mapa 16):

- gmina Strzegowo - 83%,
- gmina Raciąż - 72%,
- gmina Szydłowo - 64%.

Gminy o najniższym wskaźniku dróg o nawierzchni utwardzonej:

- gmina Siemiątkowo - 7%,
- gmina Biezuń - 11%,
- gmina Lubowidz - 14%,
- gmina Szeńsk - 19%.

Elementy układu sieci drogowej:

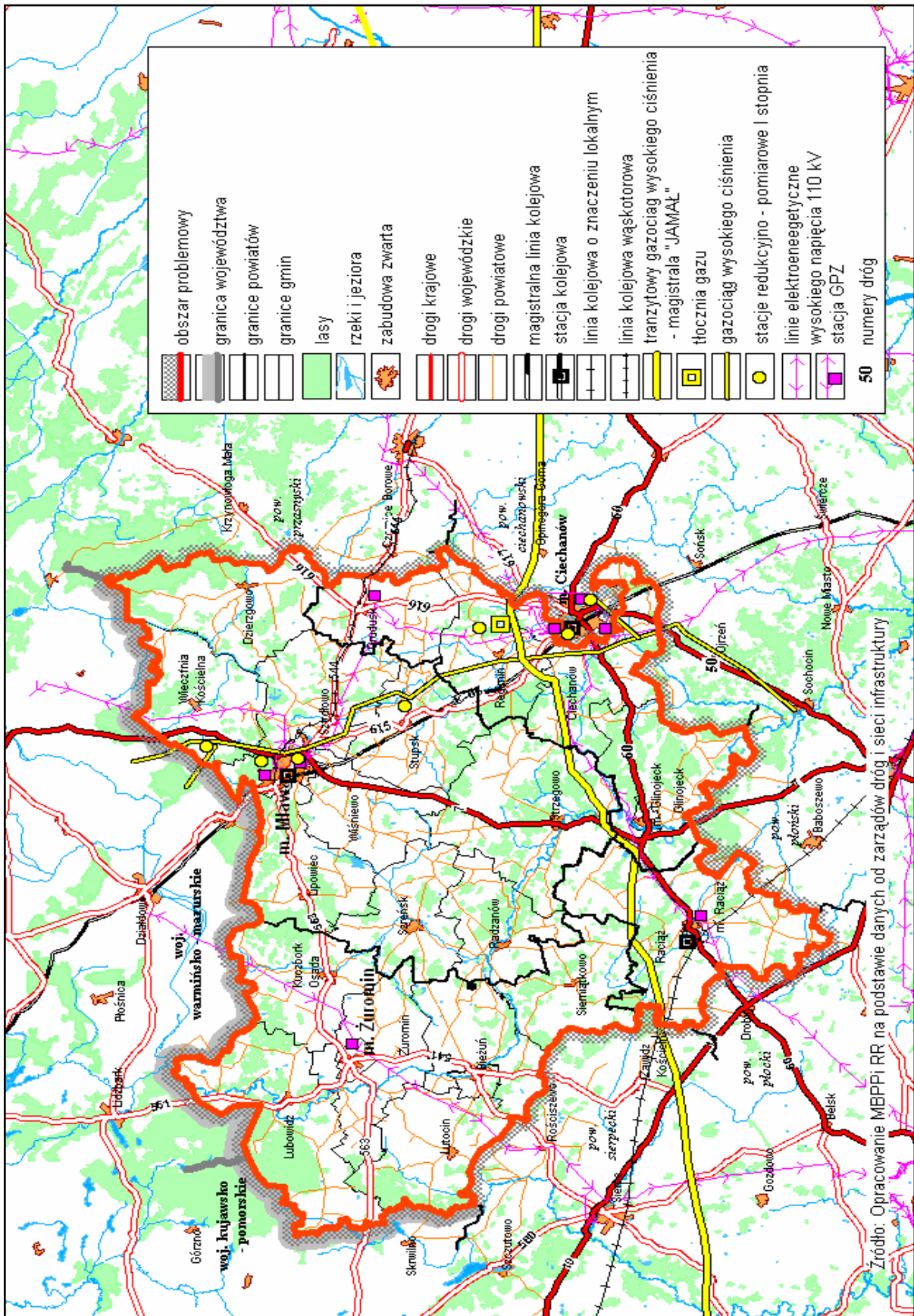
- drogi krajowe (długości 94 km): nr 7 (Gdańsk – Warszawa – Kraków) i nr 50 (Ciechanów – Płońsk – Grójec – Ostrów Maz.) na kierunku północ-południe oraz droga nr 10 (Płońsk – Bydgoszcz – Szczecin) i nr 60 (Łęczycza – Płock – Ciechanów – Ostrów Maz.) na kierunku wschód-zachód, stanowiące podstawowe ciągi o charakterze tranzytowym, zapewniające połączenia z układem zewnętrznym, zarówno w skali regionu jak i kraju,
- drogi wojewódzkie (długości 177 km): nr : 541, 544, 561, 563, 615, 616 i 517 poprzez powiązanie z układem dróg krajowych zapewniają połączenia w regionie,
- drogi powiatowe i gminne tworzą układ uzupełniający, który zapewnia właściwe połączenia pomiędzy ośrodkami powiatowymi, gminnymi i poszczególnymi miejscowościami,
- drogi powiatowe mają długość 1144 km, w tym drogi o nawierzchni utwardzonej (ok. 1050 km) stanowią 92% (średnia w województwie mazowieckim 82%),
- drogi gminne mają długość 1676 km, w tym drogi o nawierzchni utwardzonej (ok. 634 km) stanowią ok. 30% (średnia w województwie mazowieckim 40%).

Pod względem ilościowym układ drogowy spełnia swoją rolę w sposób zadowalający. Większość gmin ma połączenie z układem zewnętrznym poprzez krajowe i wojewódzkie drogi publiczne, znajdujące się na ich terenie. Gminy: Szeńsk, Siemiątkowo i Radzanów są pozbawione dostępu zarówno do drogi krajowej jak też i do drogi wojewódzkiej, a połączenia z układem zewnętrznym zapewniają drogi powiatowe. Natomiast w związku z niską jakością dróg, rozwiązania wymagają następujące problemy:

- drogi publiczne (krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne) nie spełniają wymogów technicznych dla poszczególnych kategorii dróg (nośność, rodzaj nawierzchni, szerokość w liniach rozgraniczających, szerokość jezdni, poboczy, chodniki dla pieszych w terenach zabudowanych, oświetlenie, oznakowanie);
- poprawa jakości dróg gminnych, szczególnie w gminach o najniższych wskaźnikach dróg o nawierzchni utwardzonej: Siemiątkowo (7%), Biezuń (11%), Lubowidz (14%) i Szeńsk (19%);
- poprawa jakości skrzyżowań na wszystkich kategoriach dróg, ze szczególnym uwzględnieniem skrzyżowań na drogach krajowych (Mława, Głinojeck, Żuromin);
- brak właściwych rozwiązań (wiadukty) związanych z przekroczeniem linii kolejowych, w tym szczególnie magistrali E-65 przez drogi krajowe i wojewódzkie (miasto Mława, miasto Raciąż, Konopki – gm. Stupsk, Pawłowo – gm. Regimin);

- uciążliwość ruchu tranzytowego na terenach zurbanizowanych, głównie typu ciężkiego: TIR-y, przewozy kruszywa (drogi krajowe w miejscowościach: Raciąż, Gliniojeck, Strzegowo, Wiśniewo oraz drogi wojewódzkie nr: 541, 561 i 563);
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Mapa 15. Komunikacja, infrastruktura techniczna

4.2. Transport kolejowy

Sieć kolejowa składa się z linii o znaczeniu państwowym o długości ok. 37,5 km, oraz linii o znaczeniu lokalnym o długości ok. 16,5 km.

Podstawowy element sieci kolejowej stanowi kolejowa magistrala nr 9 (E-65), dwutorowa, zelektryfikowana, relacji Warszawa Wschodnia – Gdańsk Główny o charakterze międzynarodowym na kierunku północ – południe, ze stacjami kolejowymi w Ciechanowie i Mławie. Na linii tej realizowane są przewozy pasażerskie i towarowe zarówno o charakterze ponadlokalnym (w tym międzynarodowym – jako CMK) jak też lokalnym.

Uzupełnieniem sieci kolejowej jest linia o znaczeniu lokalnym nr 27 relacji Nasielsk – Toruń Wschodni, jednotorowa, nieelektryfikowana, ze stacją w Raciążu. Na linii tej realizowane są przewozy pasażerskie i towarowe o charakterze lokalnym.

Pod względem ilościowym układ sieci kolejowej spełnia swoją rolę w sposób zadowalający. Niezbędnych zmian wymaga magistrala kolejowa E-65, która nie spełnia wymogów technicznych związanych z funkcją, jaką pełni w systemie krajowym i jaką ma pełnić w przyszłości (jako magistrala CMK o charakterze międzynarodowym).

4.3. Elektroenergetyka

Podstawowym źródłem energii jest energia elektryczna, dostarczana do odbiorców poprzez system napowietrznych linii przesyłowych WN 110 kV zasilających siedem stacji 110/15 kV, zlokalizowanych na terenie miasta Ciechanowa (3), w Mławie (2), Raciążu (1), Żurominie (1) i Grudusku (1), a następnie liniami głównie napowietrznymi do sieci stacji transformatorowych SN/nn i dalej liniami niskiego napięcia napowietrznymi i kablowymi do poszczególnych odbiorców. Istniejąca sieć średnich napięć 15 kV i stacji transformatorowych SN/nn wymaga modernizacji, wymiany i rozbudowy, szczególnie obiekty realizowane ponad 30 lat temu i wciąż eksploatowane. Dostarczanie energii elektrycznej w sposób zapewniający ciągłość i niezawodność, wymaga realizacji nowych stacji transformatorowych i odcinków linii średniego i niskiego napięcia, szczególnie na terenie miast i w rejonach realizacji nowej zabudowy.

4.4. Gazownictwo i ciepłownictwo

System sieci gazowniczych tworzy układ przesyłowych gazociągów wysokiego ciśnienia oraz układ gazociągów zasilających średniego ciśnienia. Gazociągi przesyłowe wysokociśnieniowe to:

- tranzytowy gazociąg „Jamał” DN 1400, z tłocznią zrealizowaną w Lekowie, w gminie Regimin w okolicy Ciechanowa,
- dwa równoległe, przesyłowe gazociągi DN 200 i DN 400 Płońsk – Olsztyn, które stanowią źródło zaopatrzenia w gaz, poprzez stacje redukcyjno-pomiarowe I stopnia zlokalizowane na terenie miasta Ciechanowa (2 stacje), w gminie Regimin (1 stacja), w gminie Stupsk (1 stacja) i na terenie miasta Mławy (2 stacje).

W trakcie realizacji jest stacja redukcyjno-pomiarowa w gminie Wieczfnia Kościelna (w Uniszkach Zawadzkich) oraz zasilająca sieć średniego ciśnienia. Odbiorcami sieciowego gazu ziemnego są mieszkańcy miasta Mławy oraz gmin: Szydłowo, Stupsk i Regimin. Rozbudowa sieci rozdzielczej średniego ciśnienia na terenach ww. gmin następuje sukcesywnie w ciągu ostatnich lat i prowadzi do wzrostu liczby odbiorców gazu, a tym samym do wzrostu stopnia zaspokojenia potrzeb. W Mławie zapotrzebowanie na gaz realizowane jest w ok. 90%, natomiast na terenie wiejskich gmin objętych gazyfikacją wskaźnik ten nie przekracza 30% (Mapa 17).

Zaopatrzenie w ciepło mieszkańców polega przede wszystkim na wykorzystaniu indywidualnych kotłowni, wykorzystujących jako medium grzewcze węgiel, gaz, olej opałowy. Indywidualny sposób ogrzewania wspomagany jest w miastach systemem lokalnych kotłowni

miejskich i osiedlowych ogrzewających głównie obiekty wielorodzinnego budownictwa mieszkaniowego oraz obiekty administracji i użyteczności publicznej. Na tle szeregu kotłowni wykorzystujących tradycyjne źródła energii, wyróżnia się niedawno uruchomiona kotłownia miejska w Raciążu, wykorzystująca jako paliwo biomasę. Paliwem ogrzewającym dwa kotły o łącznej mocy 4 MW są zrębki drzewne otrzymywane z uprawianej w okolicy wierzby energetycznej, z gałęzi pochodzących z prześwietlania i przecinki drzew, a także z segregowanych odpadów drewnianych.

Na terenie przedmiotowego obszaru problemowego, poza wymienionym wcześniej obiektem kotłowni miejskiej w Raciążu, brak znaczących przedsięwzięć wykorzystujących niekonwencjonalne, odnawialne źródła energii, do których należy energia wód płynących – przede wszystkim na rzece Wkrze, energia wiatrowa, słoneczna, geotermalna czy wykorzystanie biomasy.

V. ANALIZA ROZWOJU OBSZARU – METODA SWOT I PROBLEMY ROZWOJU

1. Mocne i słabe strony rozwoju Obszaru Mławsko-Żuromińskiego

Tabela 6. Mocne i słabe strony rozwoju Obszaru Mławsko-Żuromińskiego

Mocne strony obszaru	Słabe strony obszaru
GOSPODARKA	
<ul style="list-style-type: none"> - Korzystne warunki przyrodnicze dla produkcji rolnej, w tym dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i agroturystyki. - Wykształcona specjalizacja w zakresie: hodowli bydła i chowu drobiu oraz produkcji żywca wieprzowego. - Korzystne położenie części obszaru w zasięgu oddziaływania dróg krajowych nr 7 i nr 60. - Aktywność inwestycyjna miasta Mławy. 	<ul style="list-style-type: none"> - Słaby rozwój pozarolniczych funkcji obszaru. - Niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej. - Peryferyjne położenie obszaru. - Niedoinwestowanie w urządzenia infrastruktury technicznej. - Brak instytucji otoczenia biznesu. - Niekorzystna sytuacja majątkowa samorządów gminnych. - Niewystarczająco rozwinięta promocja obszaru.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - Ożywienie gospodarcze poprzez wzrost inwestycji w Mławie i Ciechanowie. - Poprawa opłacalności produkcji rolnej. - Rozwój wszelkich form działalności pozarolniczej. - Wzrost popytu na usługi turystyczne. 	<ul style="list-style-type: none"> - Załamanie się koniunktury gospodarczej Mławy i nie osiągnięcie planowanego rozwoju Ciechanowa. - Nie uzyskanie wystarczającej ilości środków pomocowych z UE i innych źródeł.
SPOŁECZEŃSTWO	
<ul style="list-style-type: none"> - Działalność Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie oraz niepublicznych uczelni wyższych. - Korzystna struktura demograficzna charakteryzująca się wyższym odsetkiem ludzi młodych. - Znaczne zasoby pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - Niekorzystne procesy demograficzne: niski wskaźnik zaludnienia obszaru, ujemne saldo migracji. - Wysoka stopa bezrobocia. - Niska aktywność społeczna, niski udział mieszkańców w życiu społecznym. - Niekorzystna struktura wykształcenia ludności wiejskiej.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost poziomu wykształcenia społeczeństwa. - Możliwość kształcenia ustawicznego. - Informatyzacja obszaru. 	<ul style="list-style-type: none"> - Migracja ludzi młodych i wykształconych. - Zagrożenia wynikające z wykluczenia społecznego.
ŚRODOWISKO, INFRASTRUKTURA, PRZESTRZEŃ	
ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	
<ul style="list-style-type: none"> - Mało zdegradowane środowisko przyrodnicze, brak znaczących źródeł zanieczyszczeń. - Walory przyrodniczo-krajobrazowe, wysoki udział obszarów prawnie chronionych. - Wystarczające zasoby wód podziemnych, w tym również geotermalnych. - Korzystne warunki dla rozwoju hodowli. 	<ul style="list-style-type: none"> - Wskaźnik lesistości 18,5% (woj. mazowieckie 22,3%). - Zagrożenia środowiska spowodowane nieuporządkowaną gospodarką ściekową, odpadową, nawozami organicznymi w gospodarstwach rolnych, nieszczelnością bezodpływowych zbiorników nieczystości płynnych.
INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
<ul style="list-style-type: none"> - Dobrze rozwinięta sieć dróg. - Prawidłowe działania w zakresie poprawy warunków technicznych dróg krajowych. - Prawidłowe działania samorządów gminnych w zakresie rozwoju sieci wodociągowej. - Prawidłowo funkcjonujące oczyszczalnie w Ciechanowie, Żurominie i Garwarzu. - Rozpoczęta modernizacja rejonowych składowisk odpadów stałych w Uniszkach Cegielni i Woli Pawłowskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> - Niewłaściwe warunki techniczne dróg publicznych. - Brak ścieżek rowerowych, parkingów przy drogach oraz na terenach turystycznych. - Istniejące dysproporcje w rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenach wiejskich. - Brak oczyszczalni komunalnych w większości gmin wiejskich - Konieczność zakończenia eksploatacji składowisk odpadów w Radzanowie, Stupsku, Raciążu Półka, Miączynie Dużym, Rzęgnowie, Boguszewu i Radzanowie Kościelnym. - Brak magazynu środków ochrony roślin w Humię-

	<p>cinie Koskach oraz składowiska osadów ściekowych pochodzących z oczyszczalni „Czajka” w Warszawie w Kowalewie Szyjkach.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Brak gminnych planów gospodarki odpadami. - Brak kompleksowej selektywnej zbiórki odpadów stałych oraz gminnych planów gospodarki odpadami. - Konieczność modernizacji istniejących linii elektroenergetycznych. - Niski stopień gazyfikacji.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - Produkcja biopaliw. - Produkcja energii ze źródeł odnawialnych i niekonwencjonalnych. - Poprawa dostępności obszaru poprzez rozbudowę i modernizację dróg krajowych i wojewódzkich. - Rozwój turystyki o znaczeniu regionalnym w dolinie rz. Wkry i Mławki 	<ul style="list-style-type: none"> - Odwlekanie w czasie realizacji koniecznych inwestycji drogowych.

Źródło: Opracowanie MBPR.

2. Główne problemy rozwoju obszaru

1. Stagnacja gospodarcza obszaru – słaby rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej.
2. Sytuacja ekonomiczna ludności: bezrobocie, niskie dochody z działalności rolniczej.
3. Sytuacja demograficzna: wyludnianie się obszaru, ujemny przyrost naturalny.
4. Niedoinwestowanie w zakresie infrastruktury technicznej: oczyszczalnie ścieków, kanalizacja, składowiska odpadów, stan techniczny dróg.
5. Niski poziom wykształcenia ludności.
6. Niski stopień samoorganizacji społeczności lokalnych.
7. Zła sytuacja ekonomiczna samorządów gminnych.

VI. ZAŁOŻENIA PROGRAMU DZIAŁAŃ W MŁAWSKO-ŻUROMIŃSKIM OBSZARZE PROBLEMOWYM

1. Zgodność z podstawowymi dokumentami wyznaczającymi rozwój województwa mazowieckiego.

Podstawowymi dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej i rozwoju regionalnego są: „*Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*” i „*Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2020 r.*”

Analiza uwarunkowań i możliwości rozwoju województwa mazowieckiego wykonana w trakcie prac nad uchwalonym w 2004 r. „**Planem zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego**” wykazała znaczne zróżnicowania jego struktury funkcjonalno-przestrzennej, w której można wyróżnić następujące obszary:

- obszar aglomeracji warszawskiej o najwyższej koncentracji różnorodnych funkcji,
- obszar wpływów aglomeracji warszawskiej,
- obszary o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju położone na peryferiach województwa – obszar radomski, płocki, ostrołęcki, nadbużański i mławsko-żuromiński

Obszary problemowe charakteryzują się kumulacją negatywnych cech przestrzeni i niskimi możliwościami ich samodzielnego przewyciężenia.

Misją Planu jest „stwarzanie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego, poprawy warunków życia jego mieszkańców, stałego zwiększania efektywności procesów gospodarczych i konkurencyjności regionu”.

Dla rozwoju obszaru mławsko-żuromińskiego szczególne znaczenie posiada Cel 1 i Cel 2, w które wpisuje się opracowywane „Założenia programu”.

Cel 1 polegający na „zapewnieniu większej spójności przestrzeni województwa i stwarzaniu warunków do wyrównywania dysproporcji rozwojowych będzie realizowany przez polityki przestrzenne, w tym: wskazanie obszarów problemowych dla polityki regionalnej oraz określenie kierunków ich restrukturyzacji.

Cel 2 polegający na „zapewnieniu zrównoważonego, harmonijnego rozwoju województwa poprzez zachowanie właściwych relacji pomiędzy poszczególnymi systemami i elementami zagospodarowania przestrzennego”.

Polityka przestrzenna adresowana do obszarów problemowych polegać będzie na **wspomaganiu wybranych ośrodków osadniczych (2.1)** oraz **przeciwdziałaniu nadmiernym dysproporcjom rozwojowym (2.8)**.

Wspomaganie rozwoju wybranych jednostek osadniczych ma na celu zwiększenie ich pozytywnego oddziaływania na otaczające tereny w zakresie obsługi ludności i doskonalenia zasobów ludzkich. W grupie wybranych miast znalazły się:

- Ciechanów jako ponadregionalny ośrodek równoważenia rozwoju w zakresie ożywienia gospodarczego podregionów, szkolnictwa wyższego i kształcenia zawodowego oraz specjalistycznej opieki medycznej,
- Mława, Żuromin, Raciąż i Biezuń jako wielofunkcyjne ośrodki aktywizacji rejonów. Pomoc dotyczyć będzie działań wskazanych przez samorządy lokalne, prowadzących do aktywizacji gospodarczej obszaru, rewitalizację terenów przemysłowych, poprawę poziomu obsługi ludności, zwłaszcza w zakresie oświaty, ochrony zdrowia, rozwiązywania problemów bezrobocia i kwalifikacji zawodowych ludności.

Przeciwdziałanie nadmiernym dysproporcjom (2.8) w poziomie rozwoju społecznego i gospodarczego polegać będzie na:

- wspomaganie ośrodków powiatowych Mławy i Żuromina i ośrodków gminnych Raciąża i Bieżunia w zakresie funkcji rozwoju obsługi ludności i rolnictwa,
- realizacji inwestycji infrastrukturalnych – dostosowanie dróg krajowych nr 7 i 10 do parametrów dróg ekspresowych z uwzględnieniem obejść terenów intensywnie zainwestowanych, przebudowa drogi nr 60 tworzącej fragment Wielkiej Obwodnicy Mazowska i modernizacji linii kolejowej E 65 Warszawa – Gdańsk,
- rozwoju turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i dolin rzek Wkry i Mławki oraz walorów kulturowych, w tym zwłaszcza agroturystyki i turystyki rowerowej,
- podnoszeniu poziomu produkcji rolnej poprzez dalszą jej specjalizację (mleczarstwo, produkcja mięsa) i wdrażanie ekologicznych form produkcji w dostosowaniu do walorów przyrodniczych,
- zachowaniu obszarów o cennych walorach przyrodniczych i kulturowych,
- wdrażaniu programów rolno-środowiskowych w wytypowanych gminach.

Polityka regionalna kierowana do obszarów problemowych została sformułowana w zaktualizowanej w 2006 r. „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2020 r.” w celach strategicznych, w tym:

Cel strategiczny – Budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców województwa,

Cel strategiczny – Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Cele strategiczne będą możliwe do osiągnięcia poprzez realizację celów pośrednich, wyznaczających jednocześnie kierunki działań w poszczególnych obszarach, w tym:

Cel 1 Rozwój kapitału społecznego,

Cel 2 Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu,

Cel 4 Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych,

Cel 5 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu.

Cel 1 Rozwój kapitału społecznego, kierowany do całego województwa, będzie obejmował działania w zakresie kształcenia i doksztalcania, zwiększenia dostępu do technologii informacyjnych, wzrostu zatrudnienia, poprawy warunków mieszkaniowych i dostępu do usług publicznych.

Cel 2 Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki w regionie, w zakresie rozwoju obszarów problemowych dotyczy będzie głównie kreowania i tworzeniu szeroko rozumianej przedsiębiorczości powodującej wzrost gospodarczy, w tym sektora MSP oraz instytucji otoczenia biznesu.

Cel 4 Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych wskazuje na konieczność działań na rzecz tych obszarów w zakresie rozwoju gospodarki, komunikacji, infrastruktury przestrzennej i społecznej oraz zmiany struktury demograficznej i przestrzennej. Realizacja wyznaczonych celów operacyjnych prowadzi do zmniejszenia dystansu pomiędzy dobrze rozwiniętymi obszarami województwa i poprawy warunków życia ludności. Należą do nich:

- **wzmocnienie potencjału rozwojowego ośrodków subregionalnych i małych miast** przez wykorzystanie endogenicznych czynników rozwoju, wspieranie procesów rozwojowych w ośrodkach subregionalnych, poprawę poziomu usług publicznych i komunalnych, oraz działania rewitalizacyjne, które przekształcą ośrodki subregionalne w ośrodki równoważenia rozwoju, natomiast małe miasta w ośrodki aktywizacji społecznej,
- **wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich** poprzez rozwój ponadlokalnej i lokalnej infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, ekologizację rolnictwa, specjalizację produkcji rolnej i wzmocnienie przetwórstwa rolno-spożywczego, rozwój przechowalnictwa

i dystrybucji produkcji rolnej, rozwój powiązań kooperacyjnych i grup producentów żywności, wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej na terenach wiejskich, wdrażanie programów rolno-środowiskowych w wyznaczonych strefach, promowanie dziedzictwa kulturowego i wspieranie budowy bazy turystycznej,

- **rozwój infrastruktury społecznej** służącej realizacji potrzeb oświatowych, kulturalnych, ochrony zdrowia i rekreacji na terenach wiejskich poprzez doinwestowanie placówek oświatowych, kulturalnych, dalsze kształtowanie zaplecza instytucjonalnego dla rozwoju kultury, turystyki oraz kultury fizycznej i usprawnienie systemu podstawowej opieki zdrowotnej oraz poprawę wyposażenia obiektów szpitalnych,
- **ochrona i rewaloryzacja środowiska przyrodniczego** mające na celu zachowanie jego walorów dla przyszłych pokoleń, w tym: przeciwdziałanie deficytowi wodnemu, zwiększenie lesistości regionu, zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, ochronę wszystkich elementów środowiska przyrodniczego, uporządkowanie gospodarki odpadami, ochronę najcenniejszych wartości przyrodniczych i krajobrazowych oraz edukację ekologiczną społeczeństwa,
- **poprawa dostępności teleinformatycznej, komunikacyjnej i transportu** jako głównego ograniczającego spójność i rozwój Mazowsza poprzez poprawę parametrów technicznych ważnych połączeń komunikacyjnych np.: „Wielka Obwodnica Mazowsza” budowę obwodnic miejscowości, przebudowa i modernizacja pozostałych dróg krajowych i wojewódzkich, rozwój regionalnego transportu kolejowego, w tym modernizacja linii kolejowych oraz rozwój światłowodowej infrastruktury telekomunikacyjnej,
- **wykorzystanie potencjału endogenicznego OMW do stymulowania rozwoju całego regionu** poprzez poprawę powiązań funkcjonalno-przestrzennych umożliwiających przenoszenie impulsów rozwojowych z Warszawy na ośrodki subregionalne, lepszej dostępności do ośrodków administracji publicznej, gospodarczej, rynku kapitałowego i usług otoczenia biznesu, centrów badawczo-rozwojowych oraz wiodącego w kraju ośrodka akademickiego.

Cel 5 Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu przyczyni się do wzrostu jego konkurencyjności oraz aktywności społecznej mieszkańców. Realizowany będzie poprzez inicjowanie i wspieranie działań służących kształtowaniu postaw obywatelskich, działań prospołecznych, tworzenie związków gmin, powiatów lub miast w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć lub inwestycji i innych działań mających kształtować postawy obywatelskie. Tworzenie pozytywnego wizerunku regionu odbywać się będzie poprzez informację oraz prezentację osiągnięć i możliwości adresowaną do mieszkańców, inwestorów krajowych i zagranicznych, turystów, instytucji Unii Europejskiej oraz środków masowego przekazu.

Realizacja celów operacyjnych polegająca na kształtowaniu pozytywnego wizerunku w odniesieniu do mławsko-żuromińskiego obszaru problemowego polegać będzie na następujących działaniach:

- **rozwój społeczeństwa obywatelskiego i integracji regionalnej** – współpraca samorządów na poziomie lokalnym i wojewódzkim, w tym: tworzenie związków gmin, powiatów lub miast powoływanych dla realizacji wspólnych przedsięwzięć, tworzenie stowarzyszeń i porozumień pogłębiających współpracę w regionie, organizowanie targów i konferencji z myślą o realizacji wspólnych celów, wydawanie broszur, folderów promujących atrakcje regionu, kreowanie produktów regionalnych,
- **wzmocnienie więzi kulturowo-społecznych w regionie**, czyli utożsamianie się z zamieszkiwanym obszarem realizowane będzie poprzez pielęgnowanie i kultywowanie lokalnych tradycji i zwyczajów, historii regionu, wspieranie lokalnych organizacji i stowarzyszeń,

- **promocja i zwiększenie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwo kulturowe**, które dla mławsko-żuromińskiego obszaru problemowego będzie szczególnie ważne w wykreowaniu pasm turystyczno-kulturowych na rzecz rozwoju usług turystycznych, jednoczesnym upowszechnianiem wiedzy o historii regionu, rozbudowa zaplecza turystycznego, hoteli, pensjonatów i schronisk młodzieżowych, dalsze rozwijanie sieci szlaków turystycznych, w tym również rowerowych oraz promowanie ich, zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych,
- **poprawa i promocja atrakcyjności inwestycyjnej w regionie** w celu absorpcji kapitału krajowego i zagranicznego polegać będzie na intensyfikacji prac nad miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, tworzeniu warunków i przyjaznego klimatu inwestycyjnego, funkcjonowaniu Centrum Obsługi Inwestora, dbającego o lokalizowanie inwestycji na obszarach zagrożonych marginalizacją oraz doskonalenie zawodowe pracowników,
- **kreowanie produktu regionu** związanego ze środowiskiem geograficznym, lecz również kulturą i gospodarką, stanowiącego nie tylko element promocji, lecz również wzmacniającego więzi i tożsamość obszaru. Działania w tym zakresie polegać będą na prezentacji oferty związanej z kulturą materialną i niematerialną regionu – rzemiosło artystyczne, rękodzieło, obrzędowość, kapele i zespoły folklorystyczne, miejsca wydarzeń historycznych i pobytu sławnych osób itp. oraz wspieranie rozwoju regionalnych, tradycyjnych wyrobów spożywczych.

2. Cele rozwoju mławsko-żuromińskiego obszaru problemowego

Na podstawie diagnozy rozwoju obszaru i analizy SWOT wykonanej w trakcie prac planistycznych, wniosków złożonych przez podmioty uczestniczące w opracowaniu niniejszego projektu oraz dyskusji w zespołach problemowych ustalone zostały cele rozwoju obszaru. Przy budowie „Założeń programu” podjęto próbę wykorzystania mocnych stron rozwoju obszaru, do których należy mało zdegradowane środowisko przyrodnicze tworzące korzystne warunki dla produkcji zdrowej żywności, hodowli zwierząt, przetwórstwa rolno-spożywczego, turystyki o znaczeniu regionalnym, produkcji energii ze źródeł odnawialnych, w tym biopaliw. Uwzględnione zostały czynniki sprzyjające rozwojowi, do których należą:

- poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej,
- zmiana lub wzbogacenie kwalifikacji mieszkańców,
- zmiana struktury gospodarczej obszaru,
- integracja społeczności lokalnych wokół określonego celu – wizji rozwoju,
- informacja i promocja obszaru.

Cele rozwoju obszaru to:

- **Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu pozycji obszaru.**
- **Rozwój zasobów ludzkich.**
- **Rozwój lokalny polegający na wielofunkcyjnym rozwoju obszaru.**

Cel 1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu pozycji obszaru służyć będzie wzrostowi jego konkurencyjności. Wymieniony cel będzie realizowany poprzez poprawę dostępności komunikacyjnej, ochronę środowiska i poprawę jego jakości, rozwój regionalnej infrastruktury społecznej, zwiększenie dostępu do infrastruktury elektronicznej, rozwój gospodarczy i promocja obszaru.

Do działań w zakresie **poprawy stanu infrastruktury technicznej** należy przebudowa i modernizacja dróg krajowych S7 i 60, wojewódzkich nr 541, 544, 561, 563, 616 i powiatowych, budowa obwodnic Ciechanowa i Raciąża na drodze krajowej nr 60 wchodzącej w skład „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”, budowa obwodnicy Mławy i Żuromina na drodze wojewódzkiej nr 541 i 563, modernizacja dróg powiatowych łączących się z drogami krajowymi

i wojewódzkimi – tzw. „korytarze komunikacyjne”, modernizacja skrzyżowań drogi krajowej nr 7 z linią kolejową E-65, modernizacja linii kolejowej E-65 oraz rewitalizacja Mławskiej Kolei Dojazdowej Mława – Przasnysz (Mapy 18 i 19).

Ochrona środowiska i poprawa jego jakości będzie realizowana poprzez utworzenie zintegrowanego systemu gospodarki odpadami na bazie rejonowych składowisk odpadów w Woli Pawłowskiej (gmina Ciechanów), Uniszkach Cegielni (gmina Wieczfnia Kościelna) i Dalanówku (gmina Płońsk). Ochrona środowiska wymaga opracowania programu kompleksowej utylizacji eternitu zawierającego sposób dofinansowania mieszkańców, likwidacji mogilnika w Krzywonosiu, gmina Szydłowo, budowy regionalnego składowiska odpadów niebezpiecznych we wsi Żukowo – Wawrzonki (gmina Raciąż) oraz składowiska zwłok zwierzęcych (lokalizacja nieustalona). Rozwiązania wymaga także gospodarka odpadami stałymi, w tym wprowadzenie na szeroką skalę sortowania, recyklingu i kompostowania odpadów, a także gromadzenia ich w miejscach przypadkowych. Program przewiduje budowę infrastruktury służącej do produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych – energia wiatru, wody, słońca, organiczna, geotermalna oraz biopaliwa. Do rozwoju obszaru przyczyni się realizacja inwestycji umożliwiających gospodarcze wykorzystanie rzek – zbiorniki retencyjne w Regiminie (gmina Regimin) i Strzegowie (gmina Strzegowo) i stopnie wodne umożliwiające rozwój turystyki, rekreacji, hydroenergetyki.

Rozwój regionalnej infrastruktury społecznej realizowany będzie przez rozbudowę Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie, z Wydziałem Zamiejscowym w Mławie, w tym: budowę i rozbudowę bazy dydaktycznej, utworzenie nowych kierunków studiów związanych z gospodarką regionu – ekonomia, rolnictwo, budowa maszyn rolniczych i elektronika, modernizację i rozbudowę specjalistycznego szpitala wojewódzkiego w Ciechanowie oraz szpitali powiatowych w Mławie, Płońsku i Żurominie. Wymienione kierunki działań są aktualnie realizowane.

Ważnym działaniem będzie zachowanie, pielęgnowanie i wykorzystanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym: rewitalizacja barokowego zespołu klasztorowego w Ratowie (gmina Radzanów), zespołu parkowego w Szreńsku, zespołu pałacowo-parkowego w Bieżuniu i adaptacja na Centrum Konferencyjne, upamiętnienie miejsc związanych z ważnymi wydarzeniami historycznymi i pobytem sławnych osób, kultywowanie tradycji, lokalnych obrzędów, obyczajów i innych elementów kultury niematerialnej świadczących o tożsamości obszaru.

Zwiększenie dostępu do regionalnej infrastruktury elektronicznej będzie realizowany przez rozwój szerokopasmowego dostępu do internetu, wykorzystanie technologii informatycznych w usługach publicznych (oświata, ochrona zdrowia, administracja) oraz w miejscach publicznych.

Rozwój gospodarczy obszaru wymaga wsparcia zewnętrznego, które pozwoli na uruchomienie endogenicznych (wewnętrznych) czynników rozwoju. Koniecznością jest przywrócenie znaczenia Ciechanowa, byłego miasta wojewódzkiego oraz podniesienie rangi pozostałych miast: Mławy, Żuromina, Raciąża, Bieżunia i Głinojecka. Wymienione jednostki osadnicze utraciły swój potencjał rozwojowy wskutek restrukturyzacji gospodarki, w wyniku której została zlikwidowana większość podmiotów produkcyjnych. Wspomaganie ich rozwoju w celu zwiększenia pozytywnego oddziaływania na otaczające tereny powinno spowodować przekształcenie Ciechanowa w ośrodek zrównoważonego rozwoju, a pozostałe miasta w ośrodki aktywizacji społecznej, posiadające zdolność przenoszenia impulsów z metropolii na otaczające tereny, w tym również tereny wiejskie. Ciechanów i pozostałe miasta pełnić będą ważną rolę w zakresie ożywienia gospodarczego obszaru, w tym poprzez utrzymywanie i tworzenie nowych podmiotów gospodarczych, małych i średnich przedsiębiorstw, instytucji otoczenia biznesu, wyższych uczelni i wydziałów zamiejscowych, szkolnictwa ponadgimnazjalnego i policealnego, kolegiów i placówek lecznictwa specjalistycznego. Poprawa poziomu

usług publicznych i komunalnych będzie realizowana poprzez wdrażanie efektywnych rozwiązań instytucjonalnych, rozbudowę oraz modernizację infrastruktury – usług publicznych, komunikacji, ochrony środowiska, energetyki i łączności. Wzmocnienia w hierarchii sieci osadniczej wymaga Mława jako planowany „ośrodek wzrostu”.

Wybrane jednostki osadnicze obszaru będą pełniły następujące funkcje (Mapa 20):

- **Ciechanów** – ośrodek równoważenia rozwoju, jako wiodący ośrodek aktywizacji obszaru z funkcją produkcji i przetwórstwa, usługi publiczne o znaczeniu ponadlokalnym (administracja o znaczeniu regionalnym, szkolnictwo wyższe i ochrona zdrowia) i turystyki,
- **Mława** – ośrodek powiatowy, wiodący ośrodek aktywizacji obszaru z dynamicznie rozwijającą się funkcją produkcji przemysłowej, szkolnictwa wyższego i turystyki,
- **Żuromin** – ośrodek powiatowy z funkcją obsługi ludności i turystyki,
- **Raciąż** – ośrodek gminny z funkcją produkcji,
- **Biezuń i Głinojeck** – ośrodki gminne z funkcją produkcji i turystyki.

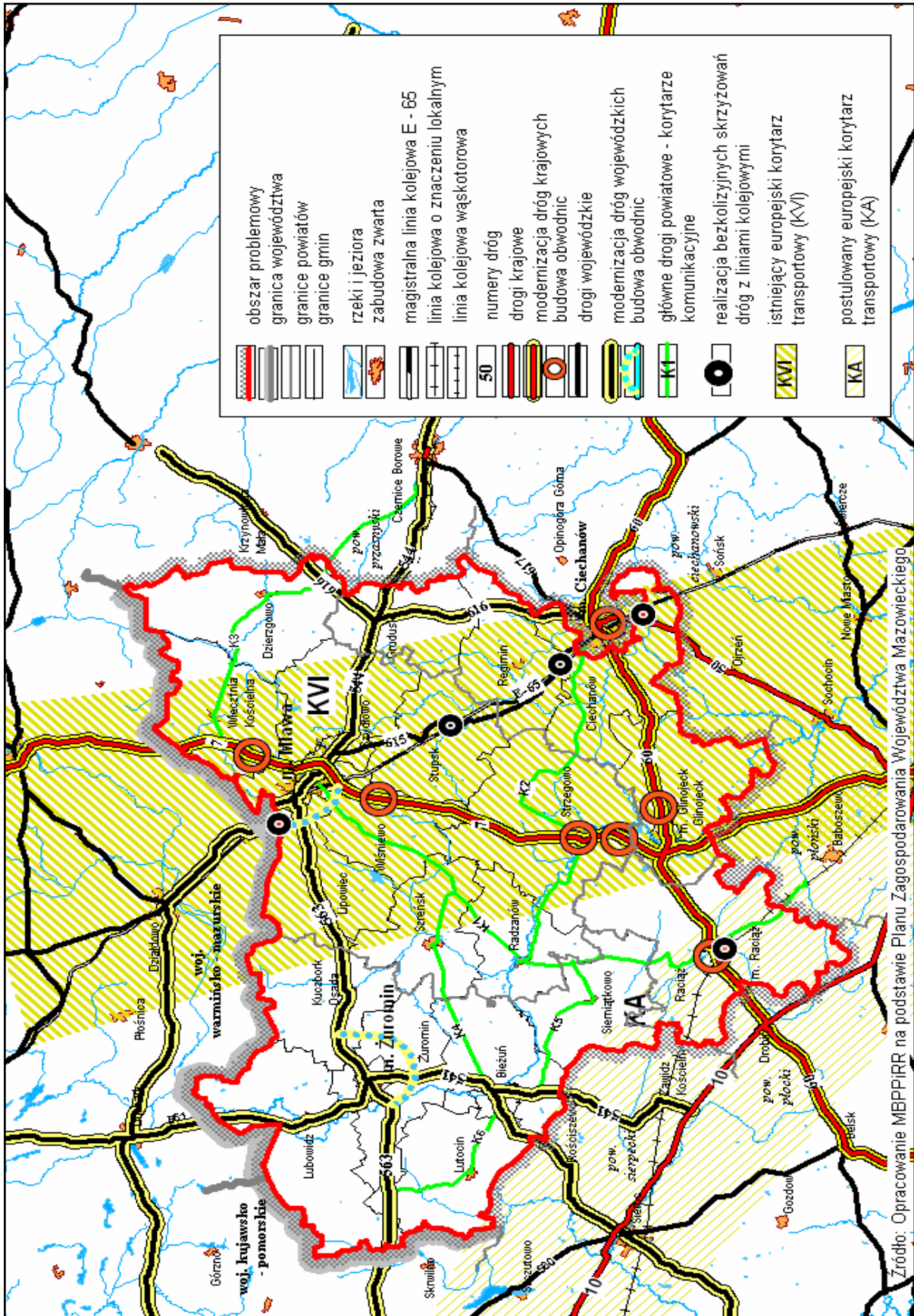
Ważnym działaniem będzie zagospodarowanie turystyczne doliny rzeki Wkry dla rozwoju turystyki o znaczeniu regionalnym – turystyki krótko pobytowej, turystyki kwalifikowanej i agroturystyki oraz utworzenie giełdy rolno-spożywczej o znaczeniu regionalnym w powiecie płońskim, ułatwiającej rolnikom zbyć produktów rolnych.

Tereny położone w zasięgu oddziaływania europejskiego korytarza transportowego K VI (droga S 7 i magistrala kolejowa E 65) oraz projektowanego korytarza transportowego oraz projektowanego korytarza transportowego w zasięgu drogi nr 10 mają szansę przyspieszonego rozwoju.

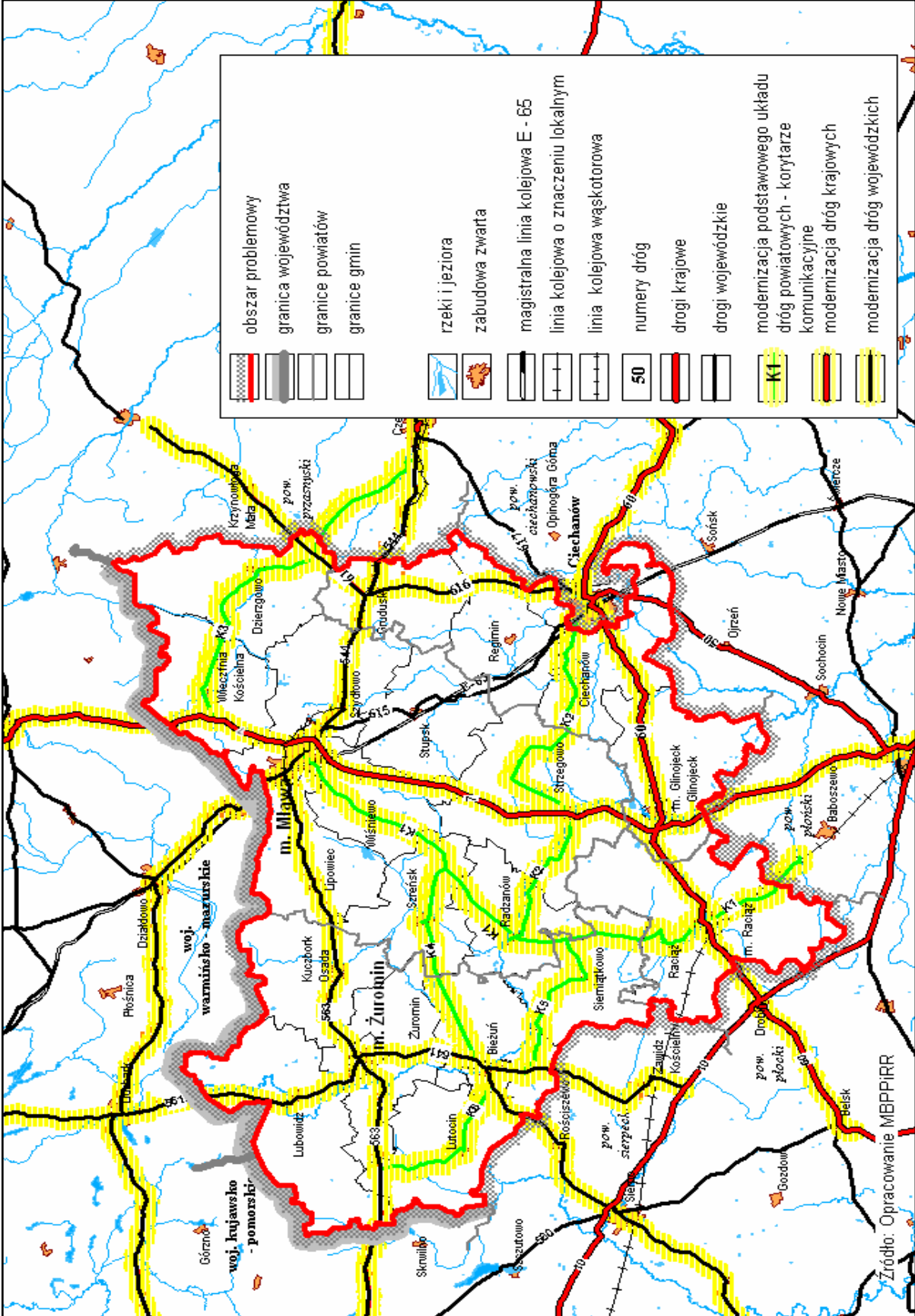
Założenia programu działań w mławsko-żuromińskim obszarze problemowym przedstawione zostały graficznie na mapie w skali 1: 100 000.

Promocja obszaru będzie bardzo ważnym działaniem wymagającym aktywizacji społeczeństwa, w tym przede wszystkim elit – inteligencji, utworzenia organizacji pozarządowych (stowarzyszeń, fundacji, związków gmin) jednoczących się wokół wizji rozwoju.

Mapa 18. Wybrane elementy rozwoju komunikacji

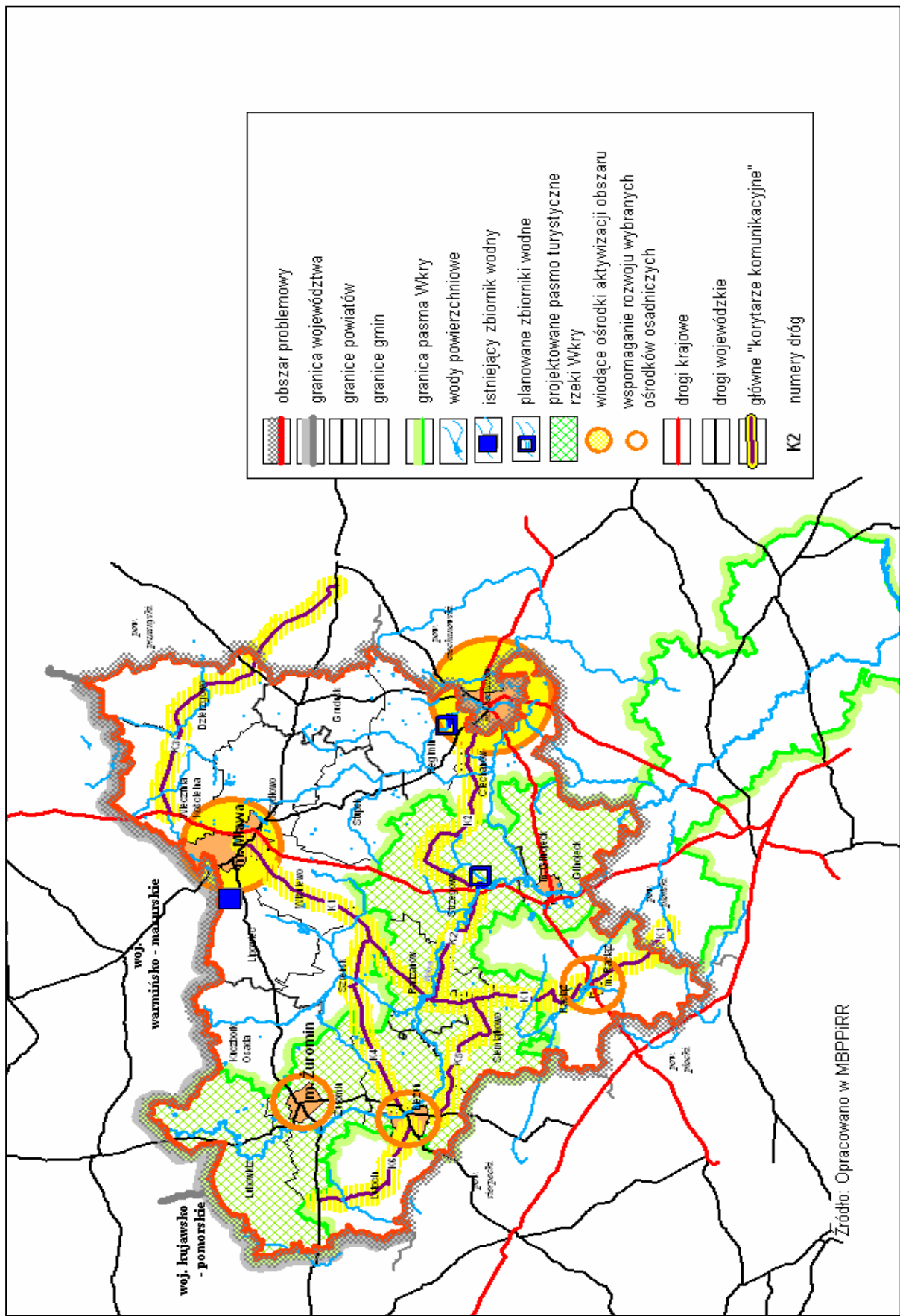

Mapa 19. Wybrane elementy rozwoju – korytarze komunikacyjne

Źródło: Opracowanie MBPPIRR

Mapa 20. Wybrane elementy rozwoju – aktywizacja obszaru

Cel 2 – Rozwój zasobów ludzkich – służyć będzie szeroko rozumianej edukacji społeczeństwa. Działania w tym zakresie będą polegać na:

- **dostosowaniu kwalifikacji do potrzeb regionalnego rynku pracy** przez podnoszenie poziomu wykształcenia pracowników poprzez studia, kursy, szkolenia, zdiagnozowanie regionalnego rynku pracy w zakresie kierunków kształcenia, podnoszenie kwalifikacji osób dorosłych, w tym uruchomienie zaocznego technikum kształcącego w zakresie rolnictwa, agrobiznesu i pozarolniczej działalności gospodarczej w Zespole Szkół Zawodowych w Zielonej (gmina Kuczbork), praktyki zawodowe dla uczniów szkół średnich i szkół zawodowych, studentów itp.,
- **wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży poprzez programy stypendialne** umożliwiające młodzieży kontynuację nauki i studiów,
- **reorientacji zawodowej osób odchodzących z rolnictwa** polegającej na przygotowaniu rolników do znalezienia pracy poza sektorem rolnym na obszarach wiejskich poprzez kursy, szkolenia, poradnictwo zawodowe, informację i subsydiowanie miejsc pracy,
- **zapewnieniu wsparcia w celu rozpoczęcia działalności gospodarczej – promocja przedsiębiorczości** poprzez usługi doradcze, kursy, poradnictwo, tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości, wsparcie materialne dla osób rozpoczynającej działalność gospodarczą.

Cel 3 – Rozwój lokalny zawiera działania, które realizowane będą przez samorządy miejskie, gminne i powiatowe. W tych działaniach zostały uwzględnione wszystkie ważniejsze inwestycje zgłoszone przez samorządy oraz te, których niezbędność wynika z analiz opracowanych w trakcie prac nad „Załoženiami programu”. Do ważniejszych działań należą inwestycje z zakresu zaopatrzenia ludności w wodę, systemy odprowadzania i oczyszczania ścieków, gospodarka odpadami stałymi wraz z ich selektywną zbiórką i recyklingiem oraz likwidacją „dzikich” składowisk, przebudowa i modernizacja dróg powiatowych i gminnych, budowa ścieżek rowerowych, rozbudowa i modernizacja bazy oświatowej – przedszkoli, szkół, bibliotek, internatów, budowa i modernizacja obiektów sportowych, rekreacyjnych, rewitalizacja terenów zdegradowanych, kompleksowe zagospodarowanie terenów inwestycyjnych, modernizacja systemów grzewczych, kompleksowe zagospodarowanie turystyczne terenów położonych w dolinie rzeki Wkry i Mławki.

Cel 3 będzie realizowany przez główną funkcję obszarów wiejskich, którą będzie nadal rolnictwo oraz funkcje uzupełniające: pozarolnicza działalność gospodarcza i turystyka o znaczeniu regionalnym. Pomimo niezbyt korzystnych warunków przyrodniczych obszar mławsko-żuromiński cechuje wysoka kultura rolna i wykształcona specjalizacja w hodowli i chowie zwierząt i drobiu. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich polegał będzie na poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych, w tym dostosowanie ich do wymagań Unii Europejskiej, wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych, uczestnictwo w Krajowym Programie Rolno-Środowiskowym, zalesianie gruntów o niskiej bonitacji gleb, rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki, samoorganizację rolników polegająca na tworzeniu spółdzielczości wiejskiej i grup producentów żywności. Sytuacja w rolnictwie zależeć będzie od opłacalności produkcji rolnej oraz możliwości zbytu produktów rolnych, co jest zależne od polityki rządu. Szansą dla obszaru może być rolnictwo ekologiczne, prowadzące zrównoważoną produkcję rolną, dla którego istnieją korzystne uwarunkowania tj. dobry stan środowiska, istniejące małe i średnie gospodarstwa rodzinne oraz wysokie ceny żywności. Rozwój rolnictwa wymaga stworzenia od podstaw łańcucha technologicznego funkcjonującego zgodnie z prawami rynku – produkcja, skup, przetwórstwo i sprzedaż. Wymienione działania stworzyłyby nowe miejsca pracy.

Do propozycji w zakresie rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej należy przetwórstwo produktów rolnych o różnym stopniu zaawansowania technologii, w tym również

w zagrodach rolniczych, przetwórstwo przemysłowe oraz rozwijanie społecznych funkcji wsi – handel, usługi dla ludności, obsługa turystyki, kultywacja tradycji historycznych i dziedzictwa kulturowego.

Do inicjatyw sprzyjających wielofunkcyjnemu rozwojowi obszarów wiejskich należą:

1. działania skierowane na zmianę lub wzrost kwalifikacji mieszkańców obszaru, czyli szeroko rozumiana wiedza – rozwój oświaty, w tym również dorosłych, szkolnictwa wyższego, poradnictwa zawodowego, podnoszenia kwalifikacji przez kursy i szkolenia;
2. poprawa infrastruktury technicznej i społecznej: drogi, zaopatrzenie w wodę, systemy odprowadzania ścieków, usuwania odpadów stałych, modernizacja szkół, świetlic, bibliotek, budowa i modernizacja obiektów sportowych i kulturalnych – rozwój gospodarczy musi być połączony z modernizacją szeroko rozumianej infrastruktury;
3. zmiana struktury gospodarczej terenów wiejskich: przygotowanie uzbrojonych terenów pod inwestycje, stworzenie przyjaznego klimatu dla inwestowania, stworzenie systemu zachęt i podobnych działań sprzyjających rozwojowi produkcji i usług;
4. integracja społeczności gmin, powiatów wokół określonego celu – wizji rozwoju, czyli stworzenie form organizacyjnych o zasięgu gminnym i ponadgminnym, np.: stowarzyszenia lub agencje rozwoju lokalnego o możliwie największej licznie uczestników i działanie dla wspólnego dobra, czyli pobudzenie aktywności społecznej;
5. promocja obszaru i informacja – dotarcie do jak najszerszego kręgu odbiorców.

3. Horyzont czasowy „Założeń programu działań w mławsko-żuromińskim obszarze problemowym”

Wieloletnie zaniedbania w zakresie rozwoju infrastruktury obszaru wymagają znacznych nakładów finansowych. Realizacja działań zawartych w „Założeniach programu działań w mławsko-żuromińskim obszarze problemowym” będzie zależna od możliwości finansowych samorządów gminnych oraz ich aktywności w pozyskiwaniu pozabudżetowych środków finansowych. Horyzont czasowy „Założeń programu” znacznie przekroczy lata 2007–13, lecz jest możliwy do realizacji w ramach czasowych „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego”, czyli do 2020 r.

Tabela 7. Założenia programu działań w mławsko-żuromińskim obszarze problemowym

Cel 1. ROZBUDOWA I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY SŁUŻĄCEJ WZMACNIANIU POZYCJI OBSZARU

Przedsięwzięcia i działania	Obszary realizacji	Partnerzy
1. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ OBSZARU		
1. Modernizacja drogi ekspresowej S7 Gdańsk – Warszawa – Kraków – granica państwa	Gmina Gliniojeck, Strzegowo, Stupsk, Wiśniewo, m. Mława, Wiecześnie Kościelna	
2. Budowa obwodnicy wsi: Strzegowo, Unierzyż, Wiśniewo i Uniszki Zawadzkie na drodze ekspresowej S7 w celu zmniejszenia uciążliwości ruchu tranzytowego	Strzegowo, Unierzyż, Wiśniewo i Uniszki Zawadzkie	
3. Przebudowa drogi krajowej nr 60, wchodzącej w skład Wielkiej Obwodnicy Mazowsza , w tym: dostosowanie do standardu klasy GP (główna ruchu przyspieszonego) wzmocnienie nawierzchni do nacisków 115 kN/osi, wdrażanie Dyrektywy UE 96/53	gminy: Gliniojeck, Ciechanów	Wojewoda Mazowiecki, Marszałek Województwa Mazowieckiego, Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, starostwa powiatowe, organizacje pozarządowe,
4. Budowa obwodnicy miasta Ciechanowa i m. Raciąży na drodze nr 60	miasto i gmina Raciąż, gmina Ciechanów	
5. Modernizacja dróg wojewódzkich nr 541, 544, 561, 563 i 616	gminy: Biezuń, Lubowidz, Lutocin, Żuromin, Kuczbork Osada, Lipowiec Kościelny, Wiśniewo, Szydłowo, Stupsk, Grudusk, Regimin, Ciechanów	
6. Budowa obwodnic miasta Mławy: - zachodnia obwodnica Mławy na drogach wojewódzkich nr 541 i 563, - budowa drogi wraz z infrastrukturą techniczną dla potrzeb obsługi dzielnic przemysłowej w Mławie o długości 1,74 km, - obwodnica miasta Żuromina	obwodnica Mławy: miasto Mława, gmina Wiśniewo, Lipowiec Kościelny	
	<p>obwodnica Żuromina – I wariant: 11,5 km od drogi wojewódzkiej nr 541 przez Chamsk, Olszewo, Kosewo do m. Zielona drogami: 0707022, dr.541 – Olszewo, 07165 Żuromin – Kuczbork, 07166 Olszewo – Zielona,</p> <p>obwodnica Żuromina II wariant: 14,5 km od m. Poniatowo przez Chamsk, Olszewo, Kosewo do m. Zielona drogami: 0707025 Poniatowo dr. woj. nr 541, 0707022, dr. woj. nr 541 – Olszewo, 07165 Żuromin – Kuczbork, 07166 Olszewo – Zielona,</p> <p>obwodnica Żuromina: Biezuń (dr. nr 541 Żuromin – Lidzbark Welski)</p>	Wojewoda Mazowiecki, Marszałek Województwa Mazowieckiego, Zarząd Dróg Wojewódzkich, starostwa powiatowe, organizacje pozarządowe,

<p>- obwodnica wsi Zielona, gmina Kuczborg na drodze wojewódzkiej nr 563</p> <p>7. Modernizacja skrzyżowań dróg krajowych i wojewódzkich z liniami kolejowymi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - magistrala E-65 Gdańsk – Warszawa w miejscowościach: Pawłowo, Konopki, Mława, - linia kolejowa nr 27 w Raciążu <p>8. Modernizacja dróg powiatowych zapewniających połączenia z drogami krajowymi i wojewódzkimi – „utworzenie korytarzy komunikacyjnych”</p>	<p style="text-align: center;">obwodnica wsi Zielona przez teren gminy Kuczborg</p> <p>miejscowości: Pawłowo (gm. Regimin), Konopki (gm. Stupsk)</p> <p>miasto Raciąż</p> <p>korytarz K 1 od dróg nr 7 i 563 poprzez drogi powiatowe: 007351 Mława – Liberadz, 07364 Liberadz – Radzanów 07704 Radzanów – Raciąż 07718 Raciąż – Płońsk do dróg krajowych nr 7, 10, 50 i 60</p> <p>korytarz K 2 od korytarza K 1 poprzez drogi powiatowe: 07383 Radzanów – Strzegowo, 07378 Strzegowo – Niedzbórz, 07380 Niedzbórz – Modła Włościańska, 07526 Modła Włościańska – Ciechanów do dróg krajowych nr 50 i 60 oraz dróg wojewódzkich nr 615, 616 i 617.</p> <p>Korytarz K 3 od drogi nr 7 poprzez drogi powiatowe: 07310, 07311: droga nr 7 – Wieczfnia K. 07317 Wieczfnia K. – Dzierzgowo, 07326 Dzierzgowo – Rzęnowo – droga nr 616 do drogi wojewódzkiej nr 544.</p> <p>Korytarz K 4: od dróg nr 541 i 561 poprzez drogi powiatowe: 07169 Biezuń – Szreńsk, 07351 Szreńsk – Liberadz do Korytarza K 1.</p> <p>Korytarz K 5: od korytarza K 1 poprzez drogi powiatowe: 07390 Gradzanowo – Siemiątkowo, 07702 Siemiątkowo – Władysławowo, do drogi wojewódzkiej nr 561.</p>	<p>Wojewoda Mazowiecki, Marszałek Województwa Mazowieckiego, Polskie Koleje Państwowe, Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, starostwa powiatowe, organizacje pozarządowe</p>
---	---	--

<p>9. Rewitalizacja Mławskiej Kolei Dojazdowej Mława - Przasnysz</p>	<p>Korytarz K 6: od drogi nr 541 poprzez drogi powiatowe: 07160, 07311 Bieżeń – Lutocin, 07157 Lutocin – Dębówka, 07156 Dębówka – droga nr 563.</p> <p>miasto Mława, gminy: Szydłowo, Grudusk, Czernice Borowe, Przasnysz</p>	<p>Zarządca Mławskiej Kolei Dojazdowej, Marszałek Województwa Mazowieckiego, Burmistrzowie Mławy i Przasnysza, starostwo powiatu mławskiego i przasnyskiego, wójtowie gmin na trasie kolejki – Szydłowo, Grudusk, Przasnysz, organizacje pozarządowe</p>
<p>2. POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I JEGO OCHRONA</p>		
<p>1. Budowa Zintegrowanego Systemu Gospodarki Odpadami w latach 2007–2013 na bazie rejonowych składowisk odpadów komunalnych.</p> <p>2. Wprowadzenie na szeroką skalę sortowania, recyklingu i kompostowania w celu minimalizacji składowanych odpadów</p> <p>3. Budowa i rozwój publicznej infrastruktury służącej do produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych – energia wiatrowa, wodna, słoneczna, organiczna, geotermalna</p> <p>4. Dostosowanie warunków technicznych urzędzeń elektroenergetycznych do standardów umożliwiających odbiór energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych</p>	<p>Wola Pawłowska gm. Ciechanów, Uniszki Cegielnia gm. Wieczerza Kościelna, Dalanówek gm. Płońsk</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Wojewoda Mazowiecki, Marszałek Województwa Mazowieckiego, Prezydent Ciechanowa, Burmistrzowie Mławy i Płońska, starostwa powiatowe w Ciechanowie, Mławie i Płońsku, organizacje pozarządowe</p> <p>Zarządca sieci elektroenergetycznej</p>

<p>5. Budowa zbiorników retencyjnych i stopni wodnych umożliwiających gospodarze wykorzystanie rzek – turystyka, rekreacja, hydroenergetyka, ochrona środowiska</p> <p>6. Opracowanie programu utylizacji eternitu zawierającego sposób do finansowania</p> <p>7. Likwidacja mogilnika w Krzywonosiu, gmina Szydłowo</p> <p>8. Budowa regionalnego składowiska odpadów niebezpiecznych w miejscowości Żukowo Wawrzonki, gmina Raciąż</p>	<p>miejscowości: Regimin i Strzegowo</p> <p>cały obszar mławsko-żuromiński</p> <p>gmina Szydłowo</p> <p>gmina Raciąż</p>	<p>Wójtowie Regimina i Strzegowa, starosta ciechanowski i mławski, organizacje pozarządowe</p> <p>Wojewoda Mazowiecki, Marszałek Województwa Mazowieckiego, starostowie, wójtowie, Prezydent Ciechanowa, Burmistrzowie, organizacje pozarządowe</p> <p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, Starosta mławski, Wójt i samorząd gminy Szydłowo</p> <p>Wojewoda Mazowiecki, Marszałek Województwa Mazowieckiego, starostowie, Prezydent Ciechanowa, Burmistrzowie, Wójtowie</p>
<p>3. ROZWÓJ REGIONALNEJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ</p>		
<p>1. Rozwój szkolnictwa wyższego:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa i rozbudowa bazy dydaktycznej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie oraz Wydziału Zamiejscowego w Mławie, - utworzenie nowych kierunków studiów: ekonomia, rolnictwo, elektronika i naprawa maszyn rolniczych, - budowa obiektów sportowych, campusu dla studentów i innych obiektów towarzyszących 	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, PWSZ, Prezydent Ciechanowa, Burmistrz Mławy, starostwa powiatowe w Ciechanowie i Mławie, organizacje pozarządowe</p>	<p>miasta: Ciechanów i Mława</p>
<p>2. Modernizacja i wyposażenie szpitali i w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szpital wojewódzki w Ciechanowie, - szpitale powiatowe w Mławie, Płońsku i Żurominie 	<p>miasta: Ciechanów, Mława, Płońsk i Żuromin</p>	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, dyrekcje szpitali, starostwa powiatowe, organizacje pozarządowe</p>
<p>3. Budowa, rozbudowa i modernizacja publicznych obiektów kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzenie i modernizacja bazy kulturalnej o znaczeniu ponadlokalnym w Mławie: Miejski Dom Kultury, Muzeum Ziemi Zawkrzeńskiej, kino, biblioteka i inne obiekty kulturalne 	<p>wszystkie miasta i gminy, w tym wnioski złożyły: Mława, Bieżeń, Szczeńsk,</p>	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, Prezydent Ciechanowa, Burmistrzowie Mławy, Bieżunia, Gliniojecka, Raciąża, Żuromina, starostwa powiatowe, związki gmin, organizacje pozarządowe</p>

<p>4. Zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rewitalizacja zespołu klasztorowego w Ratowie, gmina Radzanów, - rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Bieżuniu na Centrum Konferencyjne, - rewitalizacja domu poety Stefana Gołębiowskiego w Bieżuniu, - rewitalizacja zespołu dworskiego w Sławęcinie (gmina Bieżuń), - rewitalizacja parku zabytkowego w Szeńsku, - odrestaurowanie „Linii obronnej Mławy z 1939 r.” - upamiętnienie innych miejsc związanych z wydarzeniami historycznymi i pobytem sławnych osób. <p>5. Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej związanej ochroną dziedzictwa kulturowego</p>	
4. ZWIĘKSZENIE DOSTĘPU DO INFRASTRUKTURY ELEKTRONICZNEJ	
<p>1. Rozwój dostępu do infrastruktury, komunikacji elektronicznej, głównie na obszarach wiejskich i małych miastach. – szerokokopertowy dostęp do Internetu – podłączenie instytucji publicznych</p> <p>2. Wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych dla realizacji i rozwoju usług publicznych</p> <p>3. Zapewnienie dostępu do internetu w miejscach publicznych – biblioteki, domy kultury, urzędy pracy</p>	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, starosta powiatowe, Prezydent Ciechanowa, Burmistrz Mławy, Bieżunia, Głinojecka, Raciąża, Żuromina, Wójtowie, związki gmin, organizacje pozarządowe</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p>
5. ROZWÓJ GOSPODARCZY OBSZARU	
<p>1. Utworzenie giełdy rolno-spożywczej o znaczeniu ponadlokalnym.</p>	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, Starosta Powiatu Płońskiego, Wójtowie, organizacje pozarządowe</p>
<p>2. Budowa składnicy padłych zwierząt</p>	<p>j.w.</p>
6. ZAGOSPODAROWANIE TURYSTYCZNE DOLINY WKRY I MŁAWKI	
<p>1. Utworzenie związku gmin realizującego wymieniony cel</p> <p>2. Opracowanie programu zagospodarowania turystycznego i opracowań towarzyszących</p> <p>3. Promocja obszaru – opracowanie oferty usług turystycznych.</p> <p>4. Przygotowanie bazy turystycznej (pola namiotowe, miejsca noclegowe, usługi gastronomiczne, wypożyczalnie sprzętu turystycznego itp.)</p>	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, starostowie powiatu mławskiego i ciechanowskiego, samorządy gmin związanych z przebiegiem rzek Wkry i Mławki, organizacje pozarządowe</p> <p>gminy związane z przebiegiem rz. Wkry i Mławki – Lubowidz, Siemiątkowo, Żuromin, Radzanów, Sirzegowo, Głinojeck, Szeńsk</p>

7. WZROST AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ – ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO		
<p>1. Utworzenie organizacji pozarządowych kreujących rozwój obszaru, w tym np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lokalnej Organizacji Turystycznej Północnego Mazowsza, - Agencji Rozwoju Północnego Mazowsza, <p>2. Aktywizacja działalności organizacji już istniejących, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komunalnego Związku Gmin Północnego Mazowsza ds. Gospodarki Odpadami, - Związku Gmin Nadwkrzańskich, <p>3. Promowanie tworzenia nowych organizacji pozarządowych statutowo zajmujących się rozwojem zasobów ludzkich, w tym społeczeństwa informacyjnego.</p>	<p>wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Prezydenci Ciechanowa, burmistrzowie, wójtowie, samorządy gminne, samorządy gospodarcze, Filia Wojewódzkiego Urzędu Pracy, Powiatowe Urzędy Pracy</p>
8. WSPOMAGANIE ROZWOJU WYBRANYCH OŚRODKÓW OSADNICZYCH W CELU AKTYWIZACJI OBSZARU		
<p>1. Wspomaganie rozwoju wiodących ośrodków aktywizacji Obszaru tj. Ciechanowa i Mławy w zakresie szkolnictwa wyższego, kształcenia zawodowego, specjalistycznej opieki medycznej, kultury.</p> <p>2. Utrzymanie delegatur administracji rządowej i samorządowej w Ciechanowie.</p> <p>3. Wzrost przedsiębiorczości wykorzystujący korzystne położenie w europejskim korytarzu transportowym oraz zewnętrzne źródła finansowania.</p>	<p>miasta: Ciechanów, Mława, Żuromin, Biezuń, Raciąż, Glińnojeck.</p>	<p>Wojewoda Mazowiecki, Marszałek Województwa Mazowieckiego, Prezydent Ciechanowa, burmistrzowie organizacje pozarządowe</p>

Cel 2. ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH

Przedsięwzięcia i działania	Obszary realizacji	Partnerzy
<p>1. DOSTOSOWANIE KWALIFIKACJI DO POTRZEB REGIONALNEGO RYNKU PRACY</p> <ol style="list-style-type: none"> Podnoszenie kwalifikacji zawodowych i umiejętności pracowników publicznych i niepublicznych instytucji rynku pracy poprzez studia podypłomowe, kursy i doradztwo zawodowe. Zdiagnozowanie subregionalnego rynku pracy w zakresie kierunków kształcenia zawodowego pod kątem potrzeb lokalnego rynku pracy. Dostosowania umiejętności i kwalifikacji zawodowych młodzieży i osób bezrobotnych do potrzeb lokalnego rynku pracy. Zainicjowanie powstania Subregionalnego Centrum Kształcenia Praktycznego dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych o profilu zawodowym oraz innych grup: np.: bezrobotnych i poszukujących pracy, osób chcących zmienić pracę itp. Szkolenia osób dorosłych w zakresie języków obcych oraz wykonywania technik informacyjnych i komunikacyjnych. Praktyki zawodowe dla uczniów szkół średnich i zasadniczych zawodowych oraz studentów wyższych uczelni odbywające się w przedsiębiorstwach w celu poznania specyfiki przyszłego zawodu Podnoszenie kwalifikacji osób dorosłych – uruchomienie technikum kształcącego w zakresie rolnictwa, w tym ekologicznego i pozarolniczej działalności gospodarczej 	<p>wszystkie miasta i gminy</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p> <p>Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Zielonej, gmina Kuczborń</p>	<p>Filia WUP w Ciechanowie, Powiatowe Urzędy Pracy, Wyższa Szkoła Menadżerska w Ciechanowie, samorządy gminne, władze oświatowe, instytucje rynku pracy, organizacje pozarządowe</p> <p>Wojewódzki Urząd Pracy, Powiatowe Urzędy Pracy, organizacje pozarządowe, władze oświatowe</p>
<p>2. WYRÓWNYWANIE SZANS EDUKACYJNYCH MŁODZIEŻY POPRZEZ PROGRAMY STYPENDIALNE</p> <ol style="list-style-type: none"> Stypendia dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów umożliwiających młodzieży z obszarów wiejskich nauki i studiów 	<p>wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Powiatowe Urzędy Pracy</p>
<p>3. REORIENTACJA ZAWODOWA OSÓB ODCHODZĄCYCH Z ROLNICTWA – PRZYGOTOWANIE ROLNIKÓW DO ZNALEZIENIA ZA TRUDNIENIA POZA SEKTOREM ROLNYM NA OBSZARACH WIEJSKICH</p> <ol style="list-style-type: none"> Szkolenia, kursy mające na celu podniesienie umiejętności i kwalifikacji związanych z nowym zawodem Subsydiowanie miejsc pracy Informacja zawodowa Posrednictwo pracy Usługi doradcze w zakresie wyboru nowego zawodu i zdobycia nowych kwalifikacji zawodowych 	<p>wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Wojewódzki Urząd Pracy, Powiatowe Urzędy Pracy, organizacje pozarządowe</p>

4. ZAPEWNIENIE WSPARCIA W CELU ROZPOCZĘCIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARZEJ – PROMOCJA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Usługi doradcze, kursy rozwijające umiejętności zawodowe, indywidualne doradztwo, 2. Materialne wsparcie pomostowe po rozpoczęciu działalności, jednorazowe wsparcie kapitałowe w celu uruchomienia działalności gospodarczej, 3. Tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości 4. Rozpowszechnianie dobrych praktyk i metod rozwoju 	wszystkie miasta i gminy	Filia Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Cieszanowie, Powiatowe Urzędy Pracy, organizacje pozarządowe

Cel 3. ROZWÓJ LOKALNY

Przedsięwzięcia i działania	Obszary realizacji	Partnerzy
<p>1. AKTYWIZACJA GOSPODARZA I SPOLECZNA MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH</p> <p>1. Zaopatrzenie w wodę – budowa i modernizacja urządzeń i sieci wodociągowych</p>	<p>gmina Biezuń: modernizacja sieci wodociągowej i stacji uzdatniania wody w Biezuńcu, gmina Ciechanów budowa wodociągów, gmina Grudusk: budowa stacji uzdatniania wody w Grudusku, modernizacja stacji uzdatniania wody w Przywilczu, gmina Głinojeck: zakończenie budowy sieci wodociągowej, rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody w Małużynie, Głinojecku. gmina Kuczork: przebudowa hydroforni w Zielonej i Kuczorku połączenie sieci wodociągowej, Lipowiec Kościelny: modernizacja hydroforni w Lipowcu Kościelnym i Kęczewie, gmina Lubowidz: budowa sieci wodociągowej w Lubowidzu, gmina Siemiątkowo: budowa sieci wodociągowej w sołectwach: Rostowa, Nowopole, Wojciechowo, Osowa, części Siemiątkowa i Łaszewa gmina Stupsk: budowa wodociągów, gmina Wiśniewo: modernizacja hydroforni w Wiśniewie, Żurominku, Podkrajewie i Kowalewie</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe</p>
<p>2. Systemy odprowadzania i oczyszczania ścieków</p>	<p>Budowa oczyszczalni ścieków miasto Mława: Budowa II bloku technologicznego oczyszczalni ścieków, gmina Ciechanów: Rydzewo; gmina Dzierzgowo:</p>	<p>Burmistrzowie, Wójtowie, samorządy lokalne</p>

budowa oczyszczalni ścieków w Dzierzgowie,
gmina Kuczbork: Zielona, Kuczbork Wieś, Sarnowo,
Lipowiec Kościelny: Turza Wielka,
gmina Lubowidz: Lubowidz,
gmina Lutocin: Lutocin,
gmina Radzanów: Radzanów,
gmina Regimin: Regimin – budowa oczyszczalni
o przepustowości 593,7 m³/dobę,
gmina Siemiatkowo: Siemiatkowo,
gmina Stupsk: Stupsk
gmina Wieczfnia K: budowa oczyszczalni w Grzebsku
obsługującej 4 wsie,
Budowa kanalizacji

miasto Mława:
budowa kolektora odwodnieniowego z obszaru dzielnicy
przemysłowej w kierunku do rz. Mławki o długości 1550 mb,
budowa i rozbudowa miejskiego systemu kanalizacji
sanitarnej, szczególnie na obszarach zabudowy jednorod-
zinnej,

gmina Biezuń: budowa II etapu kanalizacji sanitarnej
w mieście Bieżuniu, budowa kanalizacji wiejskich jedno-
stek osadniczych,

gmina Ciechanów: budowa kanalizacji Chruszczewo,
Kargoszyn, Niestum- Prządewo,
Dzierzgowo:
Budowa kanalizacji sanitarnej

gmina Grudusk:
kanalizacja sanitarna Wiśniewo, Żarnowo, Leśniewo
Dolne i Górze, Klary, Przywilcz, Stryjowo, Koski,
Humięcino-Andrychy, Zakrzewo,

gmina Głinojeck:
kompleksowe skanalizowanie gminy, w tym w pierwszej
kolejności Garwarz Stary, Garwarz Nowy, Wkra, Głino-
jeck, Zalesie, Wólka Garwarska, kanalizacja deszczowa –
Głinojeck,

Gmina Lipowiec Kościelny: cała gmina,
gmina Lutocin, wieś Lutocin,
gmina Radzanów:
budowa sieci kanalizacyjnej.

<p>3. Realizacja przyzagrodowych i przydomowych oczyszczalni ścieków</p> <p>4. Budowa i przebudowa dróg powiatowych</p>	<p>gmina Regimin budowa 3 km kanalizacji sanitarnej wraz z przepompownią ścieków,</p> <p>gmina Siemiątkowo: Siemiątkowo, Siemiątkowo – Rogale, Suwaki, Antoniewo, Nowa Wieś, Sokolowy Kąt, Siciarz, Dzieczewo, Pijawnia, Nowe Budy Osieckie, Stare Budy Osieckie, Budy Koziebrodzkie, Gutkowo, Gradzanowo Kościelne, Wola Łaszewska, Krzeczanowo Łaszewo i Ziemiiany,</p> <p>gmina Strzegowo: budowa kanalizacji we wsiach: Gielczynek, Staroguby, Bregino, Giżyn, Giżynek, Prusocin,</p> <p>gmina Szreńsk: budowa kanalizacji sanitarnej na terenie gminy,</p> <p>gmina Wieczfna Kościelna rozbudowa kanalizacji sanitarnej,</p> <p>gmina Wiśniewo: budowa kanalizacji na terenie gminy,</p> <p>gmina Żuromin: przebudowa i modernizacja kanalizacji deszczowej w Żurominie, budowa kanalizacji sanitarnej we wsiach: Dąbrowa, Wiadrowo, Poniatowo</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p>	<p>powiat ciechanowski modernizacja drogi powiatowej nr 07522 Regimin – Grzybowo – Włosty – Szulmierz, modernizacja drogi powiatowej nr 07529 Młock – Zalesie, modernizacja drogi powiatowej nr 07524 Regimin – Jarluty – Karniewo, modernizacja drogi powiatowej nr 07340 Przywilcz – Łysakowo – Zakrzewo, modernizacja drogi powiatowej nr 07339 Humiecino – Andrychy,</p>	<p>Starostowie, organizacje pozarządowe</p>
---	--	---	---

powiat mławski:

przebudowa dróg powiatowych nr 07344 i 07376 we wsi Konopki o łącznej długości 2,1 km,

przebudowa drogi powiatowej nr 07311 Janowo – Wieczfina Kościelna – Kuklin od km 22+287 do 25+322 – dł. 2,535 km,

przebudowa drogi powiatowej nr 07316 Dzierzgowo – Brzozowo Maje – Szemplino od km 9+220 do km 10+844,

przebudowa drogi powiatowej nr 07169 Nadratowo – Ługi od km 9+090 km do km 9+980,

przebudowa drogi powiatowej nr 07326 Dzierzgowo – Rzęgnowo – Klewki od km 0+000 km do km 2+000, przebudowa drogi powiatowej – ulicy Napoleońskiej w Mławie,

powiat żuromiński:

przebudowa drogi powiatowej nr 07 151 od drogi 541 Brudnice – Sinogóra – Kipichy od km 0,00 do km 18,681 – gminy Lubowidz i Żuromin,

przebudowa drogi powiatowej 07 141 Zieluń – Kozilas – Chojnowo od km 0,00 do km 15,347 – gminy Lubowidz i Kuczborck,

przebudowa drogi powiatowej nr 07 165 Żuromin – Kliczewo – Kuczborck – ul. Olszewska w m. Żuromin o długości 2 048 m – gminy Żuromin, Kuczborck, przebudowa drogi powiatowej nr 07 150 Pątki – Płociczno – Mleczówka na odcinku od km 10,437 do km 12,926 – gmina Lubowidz,

przebudowa drogi powiatowej nr 07160 Lutocin – Zimolza od drogi woj. 541 o łącznej długości odcinków 6,700 km – gm. Bieżeń, Lutocin,

przebudowa drogi powiatowej nr 07 158 Poniatowo – Lutocin o łącznej długości 10,880 km – gm. Żuromin, Lutocin,

przebudowa drogi powiatowej nr 07142 Zielona – Gościszka – Jabłonowo o łącznej długości 4,330 km – **gm. Kuczborck,**

przebudowa drogi powiatowej nr 07171 Sadkowo –

	<p>Sławęcin – Zgliczyn Kościelny o długości 2,600 km – gm. Biezuń, remont mostu na rz. Przylepnicy w ciągu drogi powiatowej nr 07167 Kuczork – Glinki – Nidzgora – gm. Kuczork, remont mostu w m. Nowa Wieś na rz. Przylepnica w ciągu drogi powiatowej nr 07 137 Przelęk – Niechlodzin – Kuczork, gm. Kuczork remont mostu na rz. Przylepnicy w ciągu drogi powiatowej nr 07167 Kuczork – Glinki – Nidzgora – gm. Kuczork, remont mostu w m. Nowa Wieś na rz. Przylepnica w ciągu drogi powiatowej nr 07 137 Przelęk – Niechlodzin – Kuczork, gm. Kuczork</p>	<p>5. Budowa i modernizacja dróg gminnych, w tym budowa chodników i oświetlenia</p> <p>miasto Mława: budowa i modernizacja dróg gminnych, gm. Biezuń: przebudowa ulic w Bieżuniu oraz dróg gminnych na terenie gminy, gm. Ciechanów: modernizacja 4 dróg gminnych, gm. Dzierzgowo: przebudowa dróg gminnych, zmiana nawierzchni na utwardzoną, budowa oświetlenia ulicznego, gm. Grudusk: 8 dróg gminnych, gm. Głinojeck: 23 drogi gminne, przebudowa mostów na rz. Wkrze w m. Placiszewo i Wkra, gm. Kuczork: budowa i modernizacja dróg gminnych, budowa obwodnicy wsi Zielona, gm. Lipowiec: przebudowa dróg gminnych, gm. Lubowidz: 23 drogi gminne, budowa mostu w Rudzie na rz. Wkrze, gm. Siemiatkowo: 6 dróg gminnych, budowa mini ronda i chodników w Siemiatkowie, gm. Stupsk: przebudowa 12 dróg gminnych, budowa obwodnicy w Stupsku, Woli Szydłowskiej, budowa chodników, budowa oświetlenia ulicznego, gm. Strzegowo:</p>	<p>Burmistrzowie, Wójtowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe</p>
--	--	--	--

	<p>przebudowa 12 dróg gminnych, remonty nawierzchni, jezdni, chodników, budowa i modernizacja oświetlenia ulicznego, gmina Szreńsk: modernizacja 4 dróg gminnych, modernizacja oświetlenia ulicznego, gmina Szydłowo: przebudowa 9 dróg gminnych wszystkie miasta i gminy, w tym wnioski złożony: Starostwo Powiatowe w Ciechanowie: budowa sieci szlaków rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą – „Zielony Szlak Rowerowy Mazowsza” miasto Mława: budowa ścieżek rowerowych na terenie miasta Mławy, gmina Biezuń: budowa ścieżek rowerowych nad rz. Wkrą, gmina Głinojeck: budowa ścieżek rowerowych na terenie miasta i gminy Głinojeck, gmina Kuczbork: budowa ścieżki rowerowej Dąbrowa – Kuczbork gmina Szreńsk: budowa ścieżki rowerowej na terenie gminy, Stupsk: budowa ścieżek rowerowych, gmina Żuromin: budowa ścieżki rowerowej Żuromin – Brudnice – Ponia-towo – Żuromin gmina Wiczeźnia Kościelna budowa ścieżek rowerowych na terenie gminy</p>	<p>Burmistrzowie, Wójtowie, Starostowie, organizacje pozarządowe</p>
<p>6. Budowa ścieżek rowerowych z obiektami towarzyszącymi</p>		
<p>7. Gospodarka odpadami</p>	<p>Gmina Biezuń: rekultywacja składowiska odpadów, Gmina Raciąż: budowa składowiska odpadów niebezpiecznych w Żukowie gmina Stupsk: rekultywacja składowiska odpadów w Stupsku, gmina Szydłowo: likwidacja mogiłnika w miejscowości Krzywonoś,</p>	

<p>8. Kompleksowe zagospodarowanie terenów dla celów inwestycyjnych</p>	<p>gmina Żuromin: modernizacja składowiska odpadów w Brudnicach oraz wdrożenie kompleksowej gospodarki odpadami, budowa sortowni odpadów w Żurominie</p> <p>gmina Wieczfnia Kościelna uzbrojenie terenów inwestycyjnych,</p> <p>gmina Żuromin: uzbrojenie terenów pod zabudowę jednorodzinną – Osiedle Zwyctęstwa – 3,35 ha, Osiedle Cicha – 5,00 ha, Osiedle Żeromskiego – 20,80 ha, Osiedle Zacisze 4 – 3,14 ha, Osiedle Szpitalna – Kościuszki – 3,20 ha, Osiedle Witosa – 3,70 ha, Osiedle Warszawska-Kołowa 3,50 ha wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Burmistrzowie, Wójtowie, samorządy lokalne</p>
<p>9. Pozyskiwanie energii poprzez tworzenie lokalnych systemów odnawialnych źródeł energii (np.: energia słoneczna, wodna, wiatru, geotermalna,)</p>	<p>Miasto Mława: modernizacja sieci ciepłowniczej</p> <p>gmina Ciechanów, gazyfikacja gminy,</p> <p>gmina Gilinójec gazyfikacja gminy, modernizacja miejskiej kotłowni</p> <p>gmina Biezuń: modernizacja bloku nauczyciela?</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, organizacje pozarządowe</p>
<p>10. Modernizacja systemów grzewczych</p>	<p>Miasto Mława: modernizacja sieci ciepłowniczej</p> <p>gmina Ciechanów, gazyfikacja gminy,</p> <p>gmina Gilinójec gazyfikacja gminy, modernizacja miejskiej kotłowni</p> <p>gmina Biezuń: modernizacja bloku nauczyciela?</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, organizacje pozarządowe</p>
<p>11. Rozwój lokalnej infrastruktury turystycznej i kulturalnej prowadzącej do powstawania stałych miejsc pracy, w tym również in-formacji turystycznej</p>	<p>Zagospodarowanie przeciwpowodziowe dolin rzek: Orzyca – gm. Wieczfnia Kościelna, Wkry – gm. Biezuń, Radzanów, Lydyni – gm. Ciechanów, Mławki – gm. Szeńsk</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, organizacje pozarządowe</p>
<p>12. Lokalna infrastruktura przeciwpowodziowa</p>	<p>Zagospodarowanie przeciwpowodziowe dolin rzek: Orzyca – gm. Wieczfnia Kościelna, Wkry – gm. Biezuń, Radzanów, Lydyni – gm. Ciechanów, Mławki – gm. Szeńsk</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, Starostowie, organizacje pozarządowe</p>
<p>2. WSPARCIE MIKROPRZEDSIĘBIORSTW W POCZĄTKOWYM ETAPIE ICH FUNKCJONOWANIA</p>		
<p>1. Wsparcie dla mikroprzedsiębiorstw zatrudniających nie więcej niż 9 pracowników w formie usług doradczych i inwestycji. Rola samorządów: - wyszukiwanie i uzbrajanie terenów pod inwestycje, - wydzierżawianie na dogodnych warunkach pomieszczeń pod</p>	<p>wszystkie miasta</p>	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, Wójtowie, Burmistrzowie, Starostowie, Filia Wojewódzkiego Urzędu Pracy, Powiatowe Urzędy Pracy organizacje pozarządowe</p>

<p>działalność gospodarczą,</p> <ul style="list-style-type: none"> - ulgi i okresowe zwolnienia dla podmiotów rozpoczynających działalność, - uczestnictwo w Mazowieckim Funduszu Poręczeń Kredytowych i Mazowieckim Regionalnym Funduszu Pożyczkowym utworzonym dla przedsiębiorców wiarygodnych lecz nieposiadających zdolności płatniczej - promocja gminy, nawiązywanie kontaktów <p>2. Tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości</p>		
<p>wszystkie miasta i gminy</p>		
<p>3. ROZWÓJ LOKALNEJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ – POPRAWA JAKOŚCI INFRASTRUKTURY POD KĄTEM ZMNIĘSZENIA DYSPROPORCJI POMIĘDZY OBSZARAMI WIEJSKIMI I MIEJSKIMI</p>		
<p>1. Budowa, rozbudowa, modernizacja i wyposażenie przedszkoli, szkół i placówek edukacyjnych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sale dydaktyczne, biblioteki 	<p>gmina Biezuń: termomodernizacja placówek oświatowych, remont i modernizacja Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Biezuńcu,</p> <p>gmina Kuczbork: modernizacja Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Zielonej,</p> <p>Lipowiec Kościelny: Radzanów: modernizacja i remonty szkół i przedszkola,</p> <p>Stupsk: rozbudowa gimnazjum w Stupsku,</p> <p>gmina Siemiatkowo: modernizacja szkoły podstawowej w Łaszewie i Siemiatkowie,</p> <p>Szreńsk: modernizacja szkoły podstawowej w Szreńsku i Miączynie,</p> <p>gmina Szydłowo: modernizacja szkoły podstawowej w Szydłowie,</p> <p>gmina Żuromin: remont i modernizacja obiektów Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Żurominie, remont i modernizacja Liceum Ogólnokształcącego w Żurominie, remont i modernizacja obiektów Zespołu Szkół Specjalnych w Żurominie, remont i modernizacja obiektów Powiatowego Centrum Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego w Żurominie</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe</p>

<p>2. Budowa, przebudowa i modernizacja obiektów sportowych</p>	<p>gmina Biezuń: budowa hali i stadionu sportowego przy SP w Bieżuniu, gmina Głinojeck: budowa sali sportowej przy ZSO w Ościślowie, gmina Kuczbork: budowa stadionu sportowego i sali sportowej w Kuczborku Wsi, hali sportowej w Zielonej, Lipowiec Kościelny: przebudowa boiska sportowego przy gimnazjum w Lipowcu, budowa basenu sportowego przy gimnazjum w Lipowcu, gmina Siemiatkowo: budowa hali sportowej dla gimnazjum i szkoły podstawowej, Strzegowo: budowa hali sportowej w Strzegowie, Niedborzu Stupsk: rozbudowa i modernizacja stadionu sportowego w Morawach, budowa boiska w Dunaju, budowa hali sportowej w Stupsku, Szreńsk: budowa obiektów sportowych przy szkołach w Szreńsku i Miączynie, gmina Szydłowo: budowa hali sportowej w Szydłowie gmina Żuromin: budowa pływalni, budowa sali gimnastycznej przy zespolonych szkołach ponadpodstawowych w Żurominie, gmina Wiecznia Kościelna budowa mini centrów sportowych wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, Starostowie, organizacje pozarządowe</p>
<p>3. Wyposażenie edukacyjne 4. Budowa, modernizacja i wyposażenie bazy socjalnej dla uczniów – internaty, bursy 5. Modernizacja i wyposażenie podstawowej infrastruktury ochrony zdrowia – ośrodki zdrowia</p>	<p>wszystkie miasta i gminy, w których funkcjonują szkoły ponadgimnazjalne gminy: Biezuń, Grudusk, Radzanów, gmina Głinojeck: modernizacja ośrodka zdrowia w Głinojecku wraz z przystosowaniem dla osób niepełnosprawnych, adaptacją budynku po byłym PGR w Kondrąjcu Pań-</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, Starostowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe Wójtowie, Burmistrzowie, Starostowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe, starostowie</p>

<p>6. Budowa, modernizacja i wyposażenie publicznych obiektów sportowych i rekreacyjnych</p>	<p>skim, na zakład opiekuńczo- leczniczy, gmina Żuromin utworzenie ośrodka pomocy kryzysowej Żurominie, rozbudowa Domu Pomocy Społecznej w Bądzyniu, miasto Mława: utworzenie ogólnodostępnych stref rekreacji dziecięcej, gmina Głinojeck: budowa krytej pływalni, gminne centrum rekreacji wypoczynku – kąpielisko wraz z infrastrukturą towarzyszącą, Stupsk: budowa infrastruktury turystycznej – pola biwakowe wraz z drogami dojazdowymi, Szreńsk: budowa trasy narciarskiej z wyciągiem w Miączynie Dużym, miasto Żuromin: budowa pływalni w Żurominie. gmina Kuczbork: budowa Gminnego Centrum Kultury, gmina Radzanów: remont Gminnego Ośrodka Kultury, gmina Szreńsk: modernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury, gmina Wiczeźnia Koscielna adaptacja obiektów na świetlice wiejskie – 10 obiektów miasto Mława: termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej, gmina Biezuń: termomodernizacja obiektów oświaty, gmina Lubowidz: budowa strażnicy OSP w Lubowidzu, Radzanów: remont strażnic OSP, gmina Siemiątkowo: budowa budynku Urzędu Gminy, gmina Szreńsk: modernizacja budynku Urzędu Gminy, gmina Żuromin remont budynku Komendy Powiatowej Straży Pożarnej.</p>
<p>7. Budowa i wyposażenie ośrodków kultury</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, Starostowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe</p>
<p>8. Budowa i modernizacja obiektów użyteczności publicznej</p>	<p>Wójtowie, Burmistrzowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe</p>

<p>9. Budowa mieszkań socjalnych</p> <p>10. Modernizacja obiektów stanowiących własność gminy oraz kształtowanie przestrzeni publicznej w ośrodkach gminnych (chodniki, place, zielence)</p>	<p>gmina Stupsk budowa mieszkań socjalnych</p> <p>gmina Dzierzgowo: urządzenie centrum wsi w ośrodku gminnym Dzierzgowo</p>	<p>Wójt, samorząd lokalny, organizacje pozarządowe</p> <p>Wójt, samorząd lokalny, organizacje pozarządowe</p>
<p>4. WIELOFUNKCYJNY ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH</p> <p>1. Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poprawa struktury wiekowej i obszarowej gospodarstw rolnych (renty strukturalne), - wsparcie gospodarstw niskotowarowych – osiągnięcie efektywności ekonomicznej gospodarstw rolnych, - tworzenie grup producentów rolnych <p>2. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wdrażanie programów rolnośrodowiskowych i poprawa dobrostanu zwierząt - promocja produkcji rolnej przyjaznej dla środowiska, ochrona różnorodności biologicznej i środowiska, - dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE, - rozwój rolnictwa ekologicznego, wymagający stworzenia od podstaw łańcucha technologicznego funkcjonującego zgodnie z oporami rynku – produkcja, skup, przetwórstwo i sprzedaż, - melioracje gruntów, - rozwój działalności pozarolniczej – pomysły na wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich: produkcja zdrowej żywności, przetwórstwo rolnospożywcze o różnym stopniu technologii, rzemiosło, przetwórstwo o charakterze przemysłowym, agroturystyka, produkcja energii ze źródeł odnawialnych, produkcja biopaliw, rozwijanie społecznych funkcji wsi – handel, usługi opiekuńcze, ochrona środowiska, kultywacja dziedzictwa kulturowego i tradycji historycznych 	<p>właściciele gospodarstw rolnych</p> <p>wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, Wójtowie, Burmistrzowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe</p> <p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, Wójtowie, Burmistrzowie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe</p>
<p>3. Rozwój turystyki</p> <ul style="list-style-type: none"> - zagospodarowanie turystyczne terenów nad rz. Wkrą – oświetlenie, zieleni, ścieżki rowerowa, trasy turystyczne, rewitalizacja zabudowanych obiektów, - budowa zbiorników retencyjnych, organizacja terenów rekreacyjnych 	<p>Biezuń: gmina Biezuń:</p> <p>gmina Grudusk: budowa zalewu Grudusk, gmina Głinojeck: budowa gminnego kąpieliska wraz z infrastrukturą towarzyszącą w Głinojecku, obsługa zielonego szlaku rowerowego w Głinojecku, gmina Kuczbork: budowa zalewu na rzece Przylepnicy.</p>	

	<p>gmina Lubowidz: budowa zalewu na rz. Wkrze w miejscowości Lubowidz – Bądzyn oraz Ruda,</p> <p>gmina Radzanów: zagospodarowanie rekreacyjne doliny rz. Wkry – wspólnie z gminami położonym nad rz. Wkrą,</p> <p>gmina Siemiatkowo: rozbudowa zbiornika wodnego w Siemiatkowie – Rogalach wraz z budową zaplecza turystycznego</p> <p>gmina Strzegowo budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego Strzegowo – Niedzbórz</p> <p>gmina Wieczfnia Kościelna budowa zbiornika retencyjnego, gmina Stupsk:</p> <p>zagospodarowanie turystyczne rz. Łydyni, Giedniówki, Dunajczyka, renowacja stawów w Wyszynach</p> <p>Wszystki wszystkie miasta i gminy</p>	<p>Marszałek Województwa Mazowieckiego, Burmistrzowie Wójtowie, samorządy lokalne, starostwa powiatowe, organizacje pozarządowe</p>
<p>4. Promocja obszaru</p>		<p>wc</p>

VII. INSTRUMENTY POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Instrumenty polityki przestrzennej są to środki za pomocą, których samorzady mogą realizować swoje cele, z uwzględnieniem zasad wynikających ze stanu prawnego państwa i jego organizacji. Można wyróżnić następujące grupy instrumentów polityki przestrzennej:

- prawne,
- ekonomiczne,
- organizacyjne,
- inne pozostałe.

Instrumenty prawne tworzą określone okoliczności prawne oraz system administracji i kontroli rozwoju przestrzennego. Należą do nich ustawy, rozporządzenia, decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzje o warunkach zabudowy i inne decyzje administracyjne, podziały geodezyjne, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, strategie rozwoju, prognozy rozwoju infrastruktury itp. Do ustaw o szczególnym znaczeniu dla polityki przestrzennej należą: ustawy o samorządzie województwa, samorządzie powiatowym i gminnym, ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym, prawo ochrony środowiska, ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych, prawo wodne, prawo budowlane, ustawa o odpadach i ustawa o ochronie przyrody.

Instrumenty ekonomiczne należą do nich fundusze własne, subwencje, podatki, ulgi podatkowe, kredyty, obligacje, dotacje, subsydia, programy finansowe i inne instrumenty finansowe, w tym również fundusze unijne: Europejski Fundusz rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny (EFS) oraz Fundusz Spójności. Właściwe sterowanie finansami przybliży osiągnięcia celów polityki przestrzennej.

Instrumenty organizacyjne polegają na tworzeniu organizacyjnych i podmiotowych podstaw dla polityki przestrzennej, w szczególności na delegowaniu uprawnień władzy publicznej i samorządowej jednostkom organizacyjnym, których zadaniem jest realizacja celów polityki przestrzennej. Do tego typu jednostek działających na terenie gminy mogą być zaliczone agencje rozwoju regionalnego np. Mazowiecka Agencja Rozwoju Regionalnego, Ciechanowska Fundacja Gospodarcza, banki rozwoju, ośrodki pomocy technicznej dla społeczności lokalnej, instytucje obsługi biznesu itp.

Szczególnym rodzajem instrumentów organizacyjnych są Programy Operacyjne (PO) zarządzane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz Regionalne Programy Operacyjne (RPO) zarządzane przez samorzady poszczególnych województw.

Dla realizacji niniejszego „Założeń programu działań” mogą być wykorzystane:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013,
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki,
- Program Operacyjny Konkurencyjna Gospodarka,
- Program Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Inne **pozostałe instrumenty polityki przestrzennej** to m.in. marketing urbanistyczny polegający na promocji obszaru, jego reklamie, oferty lokalizacyjne, gromadzenie i upowszechnianie informacji istotnych dla sterowania polityką przestrzenną, rejestry, katastry, bazy danych, analizy ocen oddziaływania na środowisko, prywatno-publiczne inwestycje, pozyskiwanie terenów od Skarbu Państwa, scalanie gruntów i inne działania wspomagające realizację celów polityki przestrzennej gminy.

Wszystkie wymienione instrumenty są względem siebie komplementarne, co oznacza, że uzupełniają się nawzajem, dlatego należy je stosować łącznie.

PODSUMOWANIE

„Założenia programu działań w mławsko-żuromińskim obszarze problemowym” wskazują działania zmierzające do zmniejszenia dysproporcji w rozwoju peryferyjnie położonych jednostek osadniczych Północnego Mazowsza i Obszaru Metropolitalnego Warszawy (OMW). Obszar zatracił impuls rozwojowy, stąd niezbędna jest pomoc zewnętrzna w celu pobudzenia endogenicznych czynników rozwoju, gdyż jego mieszkańcy nie zdołają samodzielnie przełamać stagnacji wynikającej z uwarunkowań historycznych i wieloletnich zaniedbań. Zmiana sytuacji wymaga odpowiedniego kształtowania polityki przestrzennej i jej instrumentów.

1. Warunkiem rozwoju obszaru jest przebudowa i modernizacja dróg krajowych: drogi ekspresowej S7 Gdańsk – Warszawa – Kraków – granica państwa, KD nr 60 Łęczyca – Kutno – Płock – Ciechanów – Ostrów Mazowiecka oraz magistrali kolejowej E 65 Warszawa – Gdańsk, zapisanych w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego oraz Strategii rozwoju do 2020 r.. Wymienione działania skrócą czas dojazdu do aglomeracji warszawskiej, poprawią atrakcyjność inwestycyjną terenów oraz warunki życia mieszkańców.
2. Priorytetowym działaniem będzie realizacja obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej zmniejszająca lukę cywilizacyjną, w tym: zaopatrzenie w wodę, usuwanie odpadów, oczyszczanie ścieków oraz poprawa warunków technicznych dróg.
3. Wykształcenie i kwalifikacje zawodowe mieszkańców mogą być czynnikiem hamującym rozwój obszaru, dlatego konieczne jest skierowanie działań w kierunku edukacji dorosłych, wyrównywania szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej i z małych miast oraz rozwój szkolnictwa wyższego.
4. Konieczna jest integracja społeczności wokół określonego celu – wizji rozwoju obszaru, czyli stworzenie form organizacyjnych o zasięgu ponadgminnym, np.: stowarzyszenie lub agencja rozwoju lokalnego, związek gmin lub powiatów o możliwie największej liczbie uczestników działających dla wspólnego dobra.
5. Należy podjąć działania w zakresie budowy społeczeństwa obywatelskiego. Poprawa sytuacji obszaru, a szczególnie terenów wiejskich, nie będzie możliwa bez przełamania pasywnej postawy mieszkańców i zaangażowania w działalność organizacji pozarządowych w zakresie rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska, dziedzictwa kulturowego, absorpcji funduszy unijnych oraz innych działań.
6. Główną funkcją będzie nadal rolnictwo z wykształconą już specjalizacją:
 - hodowla bydła w północnej części obszaru charakteryzującej dużym udziałem łąk i pastwisk (gminy: Dzierzgowo, Lipowiec Kościelny, Radzanów, Strzegowo, Szreńsk, Wieczfnia Kościelna, Raciąż, Biezuń, Lutocin i Siemiątkowo),
 - produkcja żywca wieprzowego (gminy: Ciechanów, Grudusk, Regimin, Dzierzgowo, Radzanów, Strzegowo, Wieczfnia, Raciąż, Biezuń, Kuczbork, Lubowidz, Lutocin i Siemiątkowo),
 - chów drobiu (gminy: Biezuń, Żuromin, Szreńsk i Radzanów).
7. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich realizowany będzie przez poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych, w tym: dostosowanie ich do wymagań UE, wsparcie dla gospodarstw niskotowarowych, tworzenie grup producentów żywności, rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki.
8. Szansą rozwoju może być rolnictwo ekologiczne, któremu sprzyjają: dobry stan środowiska, istniejące małe i średnie gospodarstwa rodzinne oraz wysokie ceny „zdrowej żywności”. Rozwój rolnictwa ekologicznego wymaga stworzenia od podstaw łańcucha technologicznego funkcjonującego zgodnie z prawami rynku: produkcja, skup, przetwórstwo

i sprzedaż produktów. Zagroženiem jest poziom wykształcenia rolników oraz trudny okres przestawiania gospodarstwa rolnego na oczekiwane rezultaty.

9. Pozarolnicza działalność gospodarcza na terenach wiejskich polegać będzie głównie na rozwoju produkcji rolno-spożywczej i usług.
10. Doliny rzek Wkry i Mławki stwarzają szanse rozwoju turystyki o znaczeniu regionalnym – krótkopobytowej turystyki rekreacyjnej, turystyki kwalifikowanej i agroturystyki dla mieszkańców Warszawy i innych miast Mazowsza. W tym celu niezbędne jest opracowanie „Programu zagospodarowania turystycznego dolin rzek Wkry i Mławki”, uświadomienie mieszkańcom korzyści wynikających z turystyki oraz stworzenie systemu zachęt do inwestowania.
11. Należy wspomagać wykształcone już funkcje miast: Ciechanowa i Mławy oraz pozostałych ośrodków miejskich – Żuromina, Raciąża, Bieżunia i Głinojecka w celu pozytywnego ich oddziaływania na otaczające tereny.
12. Propozycja Starosty Przasnyskiego dotycząca budowy korytarza transportowego Warszawa – Olsztyn – Kaliningrad przebiegającego poza obszarem opracowania, w tym na terenie powiatu ciechanowskiego na drodze wojewódzkiej KD nr 616 klasy GP, może znacząco wpłynąć na aktywizację gospodarczą Północnego Mazowsza. Wymieniony projekt wymaga rozważenia i stosownych rekomendacji.
13. Horyzont czasowy realizacji „Założeń programu” znacznie przekroczy lata 2007–2013, lecz jest możliwy do realizacji do 2020 r.

Spis źródeł

- Ciepielewski A., 2000, *Podstawy gospodarowania wodą*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Chmielowski J. M., Mirecka M., 2001, *Modernizacja osiedli mieszkaniowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
- Dróżdż Szczybura M., 2000, *Wybrane problemy ochrony krajobrazu kulturowego polskiej wsi*, Politechnika Krakowska im. T. Kościuszki, Kraków.
- Dziemianowicz W. Swaniewicz P., 2005-2006, *Pasywność samorządu lokalnego jako czynnik utrwalający różnicowania regionalne w Polsce w świetle członkostwa w UE*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, www.wgsr.uw.edu.pl
- Gorzela G., 2000, *Trwałość i zmiana: transformacja i przyszłość polskich regionów*, *Ekonomista* 6/2000, Warszawa.
- Gorzela G., 2000, *Zewnętrzna interwencja jako czynnik rozwoju lokalnego*, *Studia regionalne i lokalne* nr 3, Warszawa.
- Główny Urząd statystyczny, 2005, *Ochrona środowiska, Informacje i opracowania statystyczne*, Warszawa.
- Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa, 1990, *Warunki przyrodnicze produkcji rolnej, województwo ciechanowskie*, Puławy.
- Kondracki S., 1986, *Geografia fizyczna Polski*, Polska Akademia Nauk, Warszawa.
- Kosiński W., 2000, *Aktywizacja turystyczna małych miast*, Politechnika Krakowska im. T. Kościuszki, Kraków.
- Lyp B., 2005, *Problematyka wodna w planowaniu przestrzennym miast*, Centralny Ośrodek Informacji Budownictwa, Warszawa.
- Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego w Warszawie, 2005, *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych – pasmo rzeki Wkry*, MBPPiRR, Warszawa.
- Ministerstwo Środowiska, 2003, *Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych*, WIOŚ, Warszawa.
- Ministerstwo Pracy, Płacy i Polityki Społecznej, 2003, *Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego*, Warszawa.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2006, *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013*, Warszawa.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Krajowy Program Rolnośrodowiskowy*, Warszawa.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2006, *Krajowy Program Rozwoju Wsi*, Warszawa.
- Myczkowski Z., 2003, *Krajobraz wyrazem tożsamości w wybranych obszarach chronionych*, Politechnika Krakowska im. T. Kościuszki, 2003.
- Państwowy Instytut Geologiczny, 2005, *Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce*, Warszawa.
- Pęski W., 1999, *Zarządzanie zrównoważonym rozwojem miast*, Arkady, Warszawa.
- Praca zbiorowa pod redakcją Piotra Lorensa, 2005, *Problem suburbanizacji*, Urbanista, Warszawa.
- Praca zbiorowa pod redakcją A. Richlinga, 2003, *Przyroda Mazowska i jej antropogeniczne przekształcenia*, WSH im. A. Gieysztora, Pułtusk.

- Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2003, *Regionalny program operacyjny województwa mazowieckiego 2004 – 2006*, Warszawa.
- Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2004, *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*, MBPPIRR, Warszawa.
- Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2006, *Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2020 r.*, MBPPIRR, Warszawa.
- Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2006, *Regionalny Program Operacyjny na lata 2007 – 2013 (projekt)*, Urząd Marszałkowski, Warszawa.
- Samorząd Województwa Mazowieckiego, 2003, *Plan gospodarki odpadami województwa mazowieckiego na lata 2004 – 2011*, MBPPIRR, Warszawa.
- Samorząd województwa mazowieckiego, 2003, *Program Ochrony Środowiska*, MBPPIRR, Warszawa.
- Samorząd Powiatu Ciechanowskiego, 2004, *Program ochrony środowiska powiatu ciechanowskiego*, Ciechanów.
- Samorząd Powiatu Mławskiego, 2004, *Program ochrony środowiska powiatu mławskiego*, Mława.
- Samorząd Powiatu Mławskiego, 2004, *Plan gospodarki odpadami, Mława*.
- Samorząd Powiatu Żuromińskiego, 2004, *Program ochrony środowiska powiatu żuromińskiego, 2004*, Żuromin.
- Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich*, Warszawa.
- Stowarzyszenie Kulturalno-Ekologiczne „Zielone Mazowsze”, 2002, *Koncepcja sieci regionalnych tras rowerowych dla województwa mazowieckiego*, Warszawa.
- Swaniewicz P, 2005, *Pasywność jest w głowach*, Gazeta Prawna 210 (1575), Warszawa.
- Swianiewicz P, Dziemianowicz W., 2001, *Zacofani na zawsze?*, Wspólnota nr 39 z 2001, Wspólnota nr 27 z 2003, Warszawa.
- Urząd Statystyczny w Warszawie, 2003, *Narodowy Spis Powszechny 2002, Powszechny Spis Rolny 2002*, Warszawa.
- Urząd Statystyczny w Warszawie, 2004, *Rocznik statystyczny województwa mazowieckiego*, Warszawa.
- Urząd Statystyczny w Warszawie, 2005, *Rocznik statystyczny województwa mazowieckiego*, Warszawa.
- Wilczyński R., 2000, *Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Fundacja Fundusz Współpracy, Poznań.
- Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Warszawie, 2005, *Raport o stanie środowiska w województwie mazowieckim w 2004 r.*, WIOŚ, Warszawa.
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie.2003, *Jakość i zagrożenia wód powierzchniowych w województwie mazowieckim 2003 r.*, WIOŚ, Warszawa.
- Wojewódzki Urząd Statystyczny w Ciechanowie, 1995, *Rocznik statystyczny województwa ciechanowskiego*, WUS Ciechanów.

Strony internetowe

Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl,

Wydział Geografii i studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego:
www.wgsr.uw.edu.pl

Spis map

Mapa 1. Obszary polityki przestrzennej	6
Mapa 2. Zasoby i walory środowiska przyrodniczego	12
Mapa 3. Sytuacja demograficzna	18
Mapa 4. Bezrobotni	20
Mapa 5. Aktywność społeczna	25
Mapa 6. Aktywność samorządów	27
Mapa 7. Uwarunkowania rozwoju rolnictwa – jakość gleb	30
Mapa 8. Uwarunkowania rozwoju rolnictwa – specjalizacja produkcji rolnej	31
Mapa 9. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców	34
Mapa 10. Obszar proponowany do opracowania programu zagospodarowania turystycznego	37
Mapa 11. Sytuacja ekonomiczna samorządów gminnych – wybrane elementy	44
Mapa 12. Wykorzystanie środków finansowy funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i budżetu województwa mazowieckiego w 2005 roku	47
Mapa 13. Infrastruktura ochrony środowiska – gospodarka ściekowa	52
Mapa 14. Infrastruktura ochrony środowiska – gospodarka odpadami	55
Mapa 15. Komunikacja infrastruktura techniczna	58
Mapa 16. Komunikacja – jakość dróg gminnych	59
Mapa 17. Infrastruktura techniczna – zaopatrzenie w gaz	62
Mapa 18. Wybrane elementy rozwoju komunikacji	71
Mapa 19. Wybrane elementy rozwoju – korytarze komunikacyjne	72
Mapa 20. Wybrane elementy rozwoju – aktywizacja obszaru	73

Spis tabel

Tabela 1. Struktura użytków rolnych	28
Tabela 2. Przeciętna powierzchnia gospodarstw rolnych wg powiatów	28
Tabela 3. Baza materialna turystyki	38
Tabela 4. Zaopatrzenie w wodę w układzie gmin	48
Tabela 5. Składowiska odpadów komunalnych	53
Tabela 6. Mocne i słabe strony rozwoju Obszaru Mławsko-Żuromińskiego	63
Tabela 7. Założenia programu działań	76

Abstract

Support programmes for the problem areas, including the Radom Problem Area, are based on the Spatial Development Plan for the Mazowieckie Voivodeship, as well as on the Development Strategy for the Mazowieckie Voivodeship. The aim of drafting of the programme in question is to thoroughly analyse the causes and conditions of deepening the polarisation in the development of the Mazowieckie voivodeship and to prepare a consultative document, which would serve as a supplementary material for the formulation of the executive regional policy documents, especially the Regional Operational Programme.

The present dissertation has been drafted in cooperation with local partners, such as the representatives of communal and provincial authorities of the Radom area, the representatives of economic self-government and organizations, research and development units, universities, social organizations and other entities, which may play an important role in the implementation of regional policy on the area in question, including their role as potential beneficiaries of support from the part of the region.

The area covered by the present dissertation is featured by deep disproportions in terms of economic development and the character of growth factors. However, the degree of functional integration is quite high on the area and can be described as a functional Radom sub-region.

The diagnosis of the problem area has been conducted in sectoral arrangement, thus including 6 different spheres of analysis: relations with the external system; social capital; economic potential; environment (especially the endogenous resources); the functional and spatial development structure and the absorption of public support funds for regional development (in the framework of regional and structural policies). It enabled the verification of the following provisions of the Spatial Development Plan for the Mazowieckie Voivodeship, from the point of view of key current social and economic problems of the Radom area:

- high unemployment (Szydłowiec and Radom districts – the areas of structural unemployment);
- collapse of traditional industries – a threat to the economic base of the area;
- low share of the SME sector;
- low standards of the supra-regional transport infrastructure;
- low quality of the agricultural productive area and extensive farming;
- deformations of demographic structure (ageing).

Strategic guidelines to the Radom area development action plan include the goals and priorities of actions. They aim to render the goals and priorities of the updated Development Strategy for the Mazowieckie Voivodeship more specific and precise. The hierarchical structure of the goals and priorities of the support programme has been devised to create a coherent system of actions, which would consistently produce regional policy executive programmes for the Radom area. The main aim has been adopted as: “Preventing from social degradation and the aggravation of economic development disproportions in the sub-region in relation to regional and national environment” and three strategic goals: “Competitive conditions of social development”, “Sustainable endogenous development”, “Competitive sub-region – Radom as a regional centre for balancing of the development”. Each strategic goal has been bound with a set of executive goals and priority areas of support from the region.

In the executive part of the present paper, suggestions of actions in the priority areas of support have been formulated. Also the criteria have been set for the qualification of the projects submitted by the beneficiaries in the framework of the actions in question. The criteria have been based on the guidelines for the directions of the development of the spatial and functional structure of the problem area. Two modes of the procedure of recommendation of the projects to support have been proposed: granting points to the projects submitted to com-

petition and a list of priority projects which are excluded from the competition procedures. The recommendations of the executive part of the present dissertation are aimed at improving the coordination of spatial planning in the region with the rules of distribution of the support funds, within the framework of the Mazowieckie voivodeship regional policy.